

YUNANİSTAN: ŞİDDET, YALANLAR VE GERİ İTMELER

AVRUPA SINIRLARINDA GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE HALA GÜVENLİK
VE SİĞİNMA HAKKI SAĞLANMIYOR

ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ

Uluslararası Af Örgütü herkesin insan haklarından faydalandığı bir dünya için mücadele eden 10 milyondan kişinin oluşturduğu bir harekettir.

Vizyonumuz gücü elinde tutanların sözlerini de tuttuğu, uluslararası hukuka saygı gösterdiği ve hesap verebilir kılındığı bir dünyadır.

Tüm hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dini inançlardan bağımsız ve asli gelir kaynağı üye aidatları ile bireysel bağışlar olan bir kurumuz.

Bizler her yerde, hep birlikte ve dayanışma ve şefkatle hareket ederek, içinde yaşadığımız toplumları daha iyi bir yönde değiştirebileceğimize inanıyoruz.

© Uluslararası Af Örgütü 2021
Aksi belirtilmediği sürece, bu belgedeki içerikler Creative Commons (atıf, ticari olmayan, türetilmemiş, uluslararası 4.0) lisanslıdır.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
Daha fazla bilgi için lütfen internet sitemizdeki izinler sayfasını ziyaret edin: www.amnesty.org
Uluslararası Af Örgütü dışındaki bir telif hakkı sahibine atıf yapılan içerikler Creative Commons lisansına tabi değildir.
İlk kez 2021 yılında yayımlanmıştır.
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House, 1 Easton Street
London WC1X 0DW, UK

İndeks: EUR 25/4307/2021

Orijinal dil: İngilizce

amnesty.org.tr

Kapak fotoğrafı: “Yunanistan-Türkiye sınırına yakın Evros’taki Kavylı kötü yakınlarında 3 Mart 2020 tarihinde Yunanistan Polisi tarafından gözaltına alınan iki göçmen” © Achilleas Chiras/NurPhoto, Getty Images aracılığıyla.

**ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ**

İÇİNDEKİLER

1. ÖZET	5
2. METODOLOJİ	9
3. YUNANİSTAN'IN FİİLİ SINIR KONTROLÜ POLİTİKASI: GERİ İTMELER	11
3.1 ARKA PLAN	11
3.2 "GAYRİ RESMÎ" POLİTİKALAR VE SİSTEMSEL BOYUT KAZANAN SINIR DIŞI UYGULAMALARI	133
3.3 SİĞİNMA PROSEDÜRÜNE YA DA YARGI SÜREÇLERİNE ERİŞİMİN OLMAMASI HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.	
4. YUNANİSTAN ANAKARASINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN GERİ İTMELER	177
5. 'KAFESTEKİ HAYVANLAR GİBİ': KEYFİ YAKALAMA VE ALIKOYMALAR	211
5.1 KEYFİ ALIKOYMALAR	222
5.2 RESMÎ VE GAYRİ RESMÎ ALIKOYMA MERKEZLERİ	233
5.3 GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERCE TESPİT EDİLEN KONUM VE YERLER	255
5.4 TUTULMA KOŞULLARI	277
5.5 ÇOCUKLAR VE HASSAS DURUMDAKİ KİŞİLERİN İDARİ GÖZETİMİ İLE BU KİŞİLERE YAPILAN KÖTÜ MUAMELELER	288
6. FİZİKSEL ŞİDDET VE YAŞAMI TEHLİKEYE SOKAN DİĞER FİİLLER	29
6.1 DAYAK VE FİZİKSEL ZARAR VEREN DİĞER FİİLLER	30
6.2 ÇIPLAK ARAMALARIN DA ARALARINDA OLDUĞU ŞİDDET İÇEREN VE İSTİSMAR EDİCİ ÜST ARAMALARI	32
6.3 KURTARMAMA KAYNAKLI BİR ÖLÜM	34
7. TÜRKİYELİ SINIR GÖREVLİLERİNCE GERÇEKLEŞTİRİLEN GERİ İTME VE İHLALLER	35
7.1 NEHİRDEKİ ADACIKLARA YAPILAN GERİ İTMELER İLE GECİKMELİ BİR KURTARMA OPERASYONU	36
7.2 TEHDİT, KORKUTMA VE ATEŞLİ SİLAH KULLANIMI	37
7.3 İDARİ GÖZETİM VE YUNANİSTAN'A YAPILAN GERİ GÖNDERMELER	38

8. GERİ İTMELER VE HESAP VEREBİLİRLİK: ‘HİÇ YAŞANMADI’ DENİLEN AYRINTILI OLARAK BELGELENMİŞ İNSAN HAKLARI İHLALLERİ	39
8.1 ETKİLİ BAŞVURU YOLLARININ YOKLUĞU	40
8.2 KOVUŞTURMALARIN ÖTESİNDE: YUNANİSTAN’DAKİ GERİ İTME MAĞDURLARININ KORUNMASINDAKİ ZORLUKLAR	42
8.3 AB’NİN REHAVETİ	44
9. SONUÇ VE TAVSİYELER	46
YUNANİSTAN YETKİLİLERİNE	46
TÜRKİYE YETKİLİLERİNE	476
AB KURUMLARI VE ÜYE DEVLETLERE	47

1. ÖZET

Nisan 2020’de Uluslararası Af Örgütü ve diğer birçok insan hakları örgütü, Türkiye’de siyasi gerilimlerin arttığı bir dönemde, Yunanistan’ın insanların AB’ye girmesini engellemek için sistematik olarak “geri itmeler” başvurduğunu ve diğer türde insan hakları ihlalleri işlediğini belgeledi. Aylar sonra, resmi makamların sistematik inkarlarına rağmen, cezasızlık iklimiyle şiddetlenen bir ortamda geri itmeler göçmenlerin ve mültecilerin haklarını düzenli olarak çiğnemeye devam ediyor. Bu araştırma, 16 kişinin tanıklıklarına dayanarak, Haziran ile Aralık 2020 arasında meydana gelen 21 yeni geri itme vakasını ve diğer ihlalleri belgelemektedir. Araştırma, bu kişilerin deneyimleri aracılığıyla ve uluslararası insan hakları kuruluşları, sivil toplum ve gazetecilerin ikna edici kanıtlarından faydalanarak, Yunanistan’ın bu şiddet içeren taktikleri karada ve denizde yerleşik bir sınır denetimi yöntemi olarak sürekli ve rutin şekilde kullandığını kanıtlıyor. Uluslararası Af Örgütü’nün araştırması özellikle Türkiye ile Yunanistan arasındaki kara sınırına (Evros/Meriç bölgesi) odaklanarak, tekrarlayan ihlallerin sıklığına ve benzerliğine dikkat çekiyor.

Konu hakkındaki kapsamlı kanıtlarla birlikte mevcut araştırmanın bulguları, Yunanistan’ın uyguladığı geri itmelerin istisnai olaylara veya serserilerin eylemlerine yanıt olarak değerlendirilemeyeceğini gösteriyor. Bu uygulamalar daha ziyade Yunanistan’daki çeşitli makamların koordineli çabalarına dayanan fiili (de facto) bir sınır yönetimi politikasıdır. Uluslararası Af Örgütü’nün bu rapor için belgelediği geri itmeler, insanların Meriç Nehri üzerinden Yunanistan’dan hızla sınır dışı edilmeden önce genellikle ülkenin dört bir yanında onları sınır dışı etmek üzere Evros/Meriç kara sınırına yakın bölgelere göndermeyi amaçlayan karmaşık ve koordineli operasyonların hedefi olduğunu ortaya koyuyor.

Bu rapor için belgelenen olayların tamamı Yunanistan, AB ve uluslararası insan hakları hukukunu ihlal eden zorla geri göndermelerle sonuçlandı. Ayrıca, göçmenleri ve mültecileri durdurmak, yakalamak ve geri göndermek için kullanılan; şiddet ve keyfi gözaltı, kötü muamele ve muhtemelen işkence de içeren yöntemler sıklıkla kendi başına ihlal teşkil etti.

Türkiye’nin araştırma kapsamında belgelenen uygulamaları da çoğunlukla sorunlu. Sınır güçlerinin zaman zaman Yunanistan tarafından uygulanan geri itmelerin mağdurlarına yardımcı olduğu belirtilirken, Uluslararası Af Örgütü mültecilere ve göçmenlere karşı misilleme olduğu görülen olayları belgeledi. Şiddet tehdidi veya eylemleri ve hatta Yunanistan’a hukuka aykırı geri göndermeler buna dahildi.

FIİLİ BİR POLİTİKA OLARAK GERİ İTMELER

Uluslararası Af Örgütü, geri itmelerle sonuçlanan ihlallerin ve olay örgüsünün, belgelenen vakaların tümünün ortak özelliği olduğunu tespit etti. Görüşülen kişiler, karadan gerçekleştirilen geri itmelerde, Yunanistan topraklarında yakalandıklarını, çoğunlukla keyfi şekilde gözaltına alındıklarını ve nihayetinde Meriç Nehri üzerinden Türkiye’ye gönderildiklerini belirtti. Vakaların çoğunluğunda, geri itme operasyonlarını gerçekleştiren kişiler tarafından şiddete maruz kaldıklarını veya tanıklık ettiklerini bildirdiler. Bu ortak anlatı, Uluslararası Af Örgütü’nün konu

hakkındaki ön araştırmalarının yanı sıra yukarıda anılan diğer aktörlerin sunduğu kanıtlarla da destekleniyor.

Uluslararası Af Örgütü'nün edindiği birbiriyle tutarlı tanıklıklara göre, geri gönderme operasyonları kolluk güçlerine mensup olduğu görülen kişiler tarafından, genellikle sivil veya armasız (üniformalı olmayan veya anlaşılır bir işaret taşımayan) kıyafetler giyen kişilerin katılımıyla gerçekleştirildi. Belirgin tavırları, kıyafetleri, davranışları ve üniformalı görevliler olarak tarif edilen kişilerle koordinasyonlarına ilişkin anlatımlara bakıldığında sivil giyimli bu kişilerin görevlilerle koordineli bir şekilde veya onların emriyle çalıştığı anlaşıyordu. Vakaların çoğunluğunda, geri itilen kişiler, Uluslararası Af Örgütü'ne, sivil giyimli üçüncü ülke vatandaşlarının, onları nehir üzerinden geri göndermek için kullanılan botlarda çalıştığını söyledi.

Görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla kişilere, aile üyelerine veya onlarla aynı grupta bulunanlara, korumaya ihtiyaç duyduklarını beyan ettikleri veya Yunanistan'da belgelenmiş statüleriyle ilgili kanıt sunmaya çalıştıkları durumlarda bile, geri gönderilmeden önce koruma ihtiyaçlarına ilişkin bireysel değerlendirme yapıldığını gösteren hiçbir bilgi verilmedi. Bu kişilerin hepsi, geri göndermeye itiraz hakkından mahrum bırakıldı.

ANAKARA YUNANİSTAN'DAN GERİ İTMELER

Uluslararası Af Örgütü, geri itmelerin yalnızca sınırlardaki insanları etkilediği yönündeki yaygın kanaatin aksine, kişilerin ve (varsa) onlara eşlik eden aile üyelerinin anakara Yunanistan'da yakalandığı dört vakayı belgeledi. Bu vakaların ikisinde kişiler, Yunanistan'da kayıtlı koruma statüsüne sahipti.

KEYFİ GÖZALTI VE TUTUKLAMA

Belgelenen 12 vakada, kişiler, geri itilmeden önce, birkaç saat ile bir günden fazlasına kadar değişen sürelerle telefon imkanı, avukatlar veya kayıt prosedürlerine erişimleri olmaksızın alıkoyma merkezlerinde tutulduklarını belirtti. Uluslararası Af Örgütü, bildirilen tüm yakalama ve gözaltı vakalarının bilinen yasal prosedürlerin dışında meydana geldiği ve keyfi gözaltı ve tutuklamanın tanımına denk düştüğü sonucuna vardı. Görüşülen tüm kişiler, yetkili olduğunu düşündükleri (görünümleri ve davranışları nedeniyle çoğunlukla polis veya asker olarak tarif edilen) kişiler ve/veya onlarla işbirliği halindeki sivil giyimli kişiler tarafından alıkonuldu.

Uluslararası Af Örgütü'nün topladığı tanıklıklara göre, Yunanistan, geri itmeden önce insanları alıkoymak için hem "resmi" hem de "gayriresmi" alıkoyma merkezlerini kullandı. Görüşme yapılan kişilerin bazıları, Tycherio Sınır Güvenlik Karakolu ve Poros'ta bir gözaltı binasında tutulduklarını belirtti. Birçoğu, merkezlerdeki sağlığa zararlı ve bazı durumlarda aşırı kalabalık koşulları bildirdi; zaman zaman da temiz su veya çalışır durumda tuvaletlerin olmadığını söyledi.

ŞİDDET VE İŞKENCE İLE DİĞER İNSANLIK DIŞI VEYA ALÇALTICI MUAMELE KAPSAMINA GİREN FİİLLER

Geri itmeleri tarif eden tanıklıklarda, şiddet eylemleri ve işkence veya insanlık dışı ya da alçaltıcı muamele kapsamına girebilecek diğer fiiller belirgin biçimde yer aldı. Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu şiddete tanık oldu veya doğrudan maruz kaldı. Sopa veya cop darbeleri, tekmeler, yumruklar, tokatlar ve itmeler bildirilen ihlaller arasında yer aldı.

Şiddete maruz bırakılan kişiler, en ağır şiddet eylemlerinin genellikle geri itmelerin son aşamasında, çoğunlukla nehir kenarında meydana geldiğini ifade etti. "Komando" veya "asker" olarak tarif edilen görevliler sıklıkla fail olarak işaret edildi. Geri itilen kişiler, vücutlarında, omurga veya ellerde kırık gibi bir kısmı acil tıbbi müdahale gerektiren ağır yaralanmalar ve geniş morluklar oluştuğunu bildirdi. Bu fiillerin bir kısmı aynı zamanda Yunanistan'ın yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün ihlali kapsamına girebilir.

Tamamen veya yarı çıplak aramaları kapsayan üst aramaları da bildirildi. Toplanan tanıklıklarda kişiler, aramalar sırasında kendilerine sert bir biçimde davranıldığını, erkeklerin kadınların

YUNANİSTAN: ŞİDDET, YALANLAR VE GERİ İTMELER

AVRUPA SINIRLARINDA GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE HALA GÜVENLİK VE SİĞİNMA HAKKI SAĞLANMIYOR

Uluslararası Af Örgütü

vücutlarını aradığını ve erkeklerin kadınların ve çocukların gözleri önünde (zaman zaman şiddet içerecek şekilde) yarı çıplak arandığını belirtti.

Uluslararası Af Örgütü, bildirilen muamelenin şiddet düzeyi, mağdurlara zarar verme veya onları aşağılama niyeti ve bu fiillerin gerçekleştirildiği bağlam nedeniyle belgelenen şiddet eylemlerinin ve üst aramalarına başvurulması ve uygulanmasının insanlık dışı ve alçaltıcı muamele yasağını ihlal ettiği ve bazı vakalarda işkence kapsamına girdiği kanaatindedir.

TÜRKİYE'DEKİ İHLALLER

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'nin de sınırlarında mültecilerin ve göçmenlerin haklarını ihlal ettiği ve onları risklere açık hale getirdiği kanaatini taşımaktadır. Uluslararası Af Örgütü, Meriç Nehri üzerinden Yunanistan'dan Türkiye'ye geri gönderildikleri sırada ve/veya Yunanistan tarafından geri itildikten sonra da dahil olmak üzere çeşitli durumlarda, Türkiye "yetkilileri" ile karşılaştıklarını ve yetkililerin onları Yunanistan'a ya da nehir üzerindeki bir adacığa dönmeye zorladığını veya zorlamaya çalıştığını ifade eden kişilerin tanıklıklarından haberdar oldu. Bazı durumlarda, Türkiye yetkililerinin bu adacıklardaki insanları hızla kurtarmayı reddettiği veya kıyıya çıkmalarına izin vermediği iddia edildi. Uluslararası Af Örgütü, bir vakada, aralarında küçük yaşta çok sayıda çocuğun da bulunduğu büyük bir grubun Yunanistan tarafından geri itildikten sonra Türkiye'ye ait bir "askeri üste" keyfi şekilde alıkonulduğuna ve üssü kontrol eden görevlilerin gruptaki bazı kişileri nehrin karşısına geçmeye zorlama girişiminde bulunduğuna ilişkin iddialar olduğunu öğrendi.

UZUN ZAMANDIR SÜREGELEN HESAP VEREBİLİRLİK EKSİKLİĞİ

Yunanistan'ın yukarıda ayrıntılarıyla anlatılan geri itmeler ve diğer ihlallere ilişkin süregelen ve gittikçe artan kanıtları gerektiği gibi soruşturmakta devamlı olarak yetersiz kalması mantığa aykırıdır. Diğer yandan, AB de bu ihlallerden ötürü Yunanistan'dan hesap sormakta devamlı yetersiz kalarak, nihai anlamda uygulamayı teşvik etti ve eylemsizlik yoluyla bunlara zımnen izin verdi.

Geri itilen kişilerin adalet araması veya ihlalleri bildirmesi birçok sebeple etkin şekilde engellendi. Yunanistan'da ve ötesinde etkili veya erişilebilir çözüm yollarının bulunmaması bu sebeplerden biriydi.

"Herkesçe bilinen sır" AB'nin, insan hakları yükümlülüklerini Yunanistan'ın sınır denetimindeki rolüyle uyumlu hale getirememesidir. 2020'de mülteciler ve göçmenler sınırlarda şiddetli biçimde bastırılırken Yunanistan'ı "Avrupa'nın kalkanı" olarak nitelemekten Frontex'in hesap verebilir olmasını sağlamak konusundaki gönülsüz ve etkisiz adımlara kadar AB, bugüne kadar, sınırlarındaki geri itmeleri ve diğer şiddetli uygulamaları tereddütsüz şekilde kınamakta ve Yunanistan'ın politikalarını AB'nin kurucu değerleriyle uyumlu hale getirecek adımlar talep etmekte başarısız oldu.

SONUÇ VE TAVSİYELER

Uluslararası Af Örgütü'nün geri itilen kişiler, sivil toplum örgütleri ve avukatlardan topladığı tanıklıklar, sistematik geri itmelerin yalnızca bunlara maruz kalan kişilerde nasıl iz bıraktığını değil, yetkililerin geri itmeleri kabul etmek veya etkin şekilde soruşturmak konusundaki yetersizliği, geri itilen kişilere etkili çözüm yollarının sunulmaması ve sivil toplum örgütlerinin suçlu gibi gösterilmeye devam edilmesiyle körüklenen cezasızlık ve güvensizlik iklimini yaratmakta ve sürdürmekteki rolünü de ortaya koymaktadır.

Uluslararası Af Örgütü Yunanistan'ı karadan ve denizden yapılan tüm geri itmeleri derhal durdurmaya ve gelecekte de geri itmelerden kaçınmaya çağırmaktadır.

Yunanistan artık ülkedeki geri itme uygulamalarının şiddet ve yaygınlık düzeyini kabul etmeli ve mülteciler ile göçmenlere yönelik hukuka aykırı geri göndermeler, keyfi gözaltı ve şiddet iddialarını soruşturmalıdır.

YUNANİSTAN: ŞİDDET, YALANLAR VE GERİ İTMELER

AVRUPA SINIRLARINDA GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE HALA GÜVENLİK VE SİĞİNMA HAKKI SAĞLANMIYOR

Uluslararası Af Örgütü

Türkiye de kişileri Yunanistan'a geri dönmeye zorlayan veya onlara bu konuda baskı yapan ya da kişileri risklere açık hale getiren tüm uygulamaları durdurmalıdır.

AB ve üye devletler, Yunanistan'ın, sınırlarındaki mültecilerin ve göçmenlerin haklarını ihlal etmeye son vermesini sağlamak için acilen etkili tedbirler almalıdır. Bu kapsamda, Yunanistan'a karşı ihlal prosedürü başlatılmalı ve sınırlardaki insan hakları ihlallerine yönelik etkili ve bağımsız bir gözlem mekanizması kurulmalıdır.

Karada ve denizde süregelen geri itmeler ve şiddete ilişkin kanıtlar ışığında, Frontex, Yunanistan'daki faaliyetlerini askıya almalı veya geri çekmelidir.

2. METODOLOJİ

Bu raporda Yunanistan tarafından Türkiye'ye gerçekleştirilen geri itmeler ile hem Yunanistan hem de Türkiye tarafından mülteci ve göçmenlere karşı işlenen diğer insan hakları ihlalleri belgelenmektedir. Bu rapor, ayrıca Kasım 2020 ve Nisan 2021 tarihleri arasındaki dönemde hak sahipleri, avukatlar ve sivil toplum örgütleri ile birinci ağızdan gerçekleştirilen mülakatların yanı sıra çok sayıda belge, sesli ve görsel ve diğer materyallerinin incelenmesi ve Yunanistan, Türkiye ve AB yetkilileri ve BM örgütleriyle yapılan resmî yazışmaları da kapsayan bir araştırmaya dayanılarak kaleme alınmıştır.

Bu rapor kapsamındaki mülakatlar, küresel olarak devam eden COVID-19 salgını nedeniyle mesajlaşma uygulamaları üzerinden yapılan telefon görüşmeleri yoluyla ve tercüman eşliğinde gerçekleştirildi. Uluslararası Af Örgütü, bu kapsamda ya tek başlarına ya da küçük çocukların da aralarında bulunduğu aile fertleriyle birlikte bir veya birden fazla kez Yunanistan'dan Türkiye'ye geri itilen -hukuka aykırı ve yargısız bir şekilde zorla geri gönderilen- 10'u erkek ve 6'sı kadın olmak üzere toplam 16 kişiyle görüşmelerde bulundu.¹ Bu mülakatlar sayesinde, Nisan 2020 ve Haziran 2020 tarihleri arasındaki dönemde ikisi denizde olmak üzere toplam 21 ayrı geri itme vakası ayrıntılı bir şekilde belgelendi. Her ne kadar aktarılan tüm geri itme vakalarının ayrıntılı bir şekilde belgelenmesi mümkün olamasa da görüşülen kişiler toplamda, en az 45 kez geri itildiklerini ifade etti. Belgelenebilen vakaların tamamında görüşülen kişiler, istisnasız olarak, büyük bir grubun içinde geri itildiklerini kaydetti. Bu rapor boyunca zikredilmiş olan tüm isimler, görüşülen kişilerin kimliklerinin korunması amacıyla değiştirilmiş olup, yine gerekli olan bazı yerlerde, bu kişilerin teşhisine yardımcı olabilecek nitelikteki bazı bilgilere de yer verilmedi.

Uluslararası Af Örgütü, görüştüğü kişilerce birinci ağızdan aktarılan tüm tanıklıkları, hem resmî kimlik belgeleri ve Yunanistan makamları tarafından verilen kayıt belgelerinin nüshaları hem de vücutta meydana gelen ezilme ve çürüklerle geri itme öncesi ve sonrasında, bu kişileri Yunanistan ve Türkiye'de gösteren fotoğrafların da yer aldığı sesli ve görsel kanıtları incelemek suretiyle de teyit etti. Yine bu araştırma kapsamında görüşülen kişilerden bir bölümü, Türkiye-Yunanistan güzergahı üzerindeki bazı noktalar ile Yunanistan anakarasında bulundukları yerlerin konum bilgilerini, tüm bu yerlerde bulunduklarını teyit etmek amacıyla Uluslararası Af Örgütü'ne iletti. Uluslararası Af Örgütü, bu bilgileri değerlendirerek bu araştırmaya yaptığı katkılardan dolayı Disinfo Kolektifi'ne müteşekkirdir.

Uluslararası Af Örgütü, bu araştırma çerçevesinde, yukarıda da ifade edildiği üzere Yunanistan ve Türkiye'de aktif çalışmalar yürüten sivil toplum örgütü temsilcileri ve avukatlarla da mülakatlar gerçekleştirdi. Görüşülen kişi ve kurumlarca verilen bilgiler, aksi açıkça belirtilmediği müddetçe, bu rapordaki değerlendirme ve tavsiyelere ışık tuttu. Uluslararası Af Örgütü'ne bu rapor için katkı ve görüş sunan kişi ve kurumlar arasında Yunanistan Mülteci Konseyi, İnsan Hakları 360, HIAS ve İstanbul Barosu avukatları ile Sınırdaki Şiddeti İzleme Ağı, Josoor, Mobil Bilgi Timi, Irkçı Şiddeti

¹ Görüşülen kişilerden on üçü Suriye, biri Fas, biri Filistin uyruklu ve biri de Türkiye'den gelen bir Kürttü. Vakaların bir kısmında görüşülen kişiler beraberlerinde küçük çocukları ve diğer aile fertleriyle birlikte seyahat etmişti. Mülakatların gerçekleştirildiği tarihlerde bu kişiler ya Türkiye ya Yunanistan ya da başka bir Avrupa ülkesinde bulunuyordu.

Belgeleme Ağı adlı sivil toplum örgütü temsilcileri ve Glasgow Caledonian Üniversitesi araştırmacısı Lena Karamanidou da yer aldı. Uluslararası Af Örgütü araştırmacıları, ilaveten, ulusal ve uluslararası örgütler, akademisyenler ve gazeteciler tarafından gerçekleştirilen araştırma ve raporlar ile Yunanistan ve Türkiye'deki resmî devlet kurumları tarafından verilen bilgileri de inceledi.

Uluslararası Af Örgütü, 29 Mart 2021 tarihinde, bu raporun ön bulgularını Yunanistan Göç ve Sığınma Politikası Bakanı, Yunanistan Yurttaş Koruma Bakanı, Yunanistan Gemicilik ve Adalet Politikası Bakanı, Yunanistan Adalet Bakanı ve Yunanistan Emniyeti ve Sahil Güvenliği ile paylaşarak, tüm bu kişi ve kurumlardan bilgi talebinde bulundu. Bilgi talebinde bulunulan Adalet Bakanlığı dışındaki diğer tüm merciler Uluslararası Af Örgütü'ne çeşitli yanıtlar sundu ve raporda, bu yanıtlara mümkün mertebe yer verildi.

Uluslararası Af Örgütü, benzer bir şekilde, raporun ön sonuçlarını 2 Nisan 2021 tarihinde Frontex İcra Müdürü'ne sunarak, bilgi talebinde bulundu ve ilgili makamca 31 Mayıs 2021 tarihinde bu talebe yanıt verildi.

Uluslararası Af Örgütü, ayrıca 4 Mayıs 2021 tarihinde de Türkiye Milli Savunma Bakanı ve İçişleri Bakanı'na da bilgiler sundu; ancak bu raporun yayımlandığı esnada ilgili merciler tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne bir yanıt verilmemişti. Uluslararası Af Örgütü, son olarak, bu raporda yer verilen vakalara ilişkin bilgileri de Yunanistan ve Türkiye'deki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ülke temsilcilikleri ile Uluslararası Göç Örgütü'ne (UGÖ) de iletti.

Uluslararası Af Örgütü, 2013 yılından beri mülteci ve göçmenlerin Yunanistan'dan Türkiye'ye geri itilmelerini konu alan vakaları belgeliyor. Tüm bu araştırmalar çerçevesinde elde edilen bulgulara ise daha önce aralarında “*Avrupa'nın Sınırında: Yunanistan'ın Türkiye Sınırlarındaki İnsan Hakları İhlalleri*” (2014)², “*Yunanistan: Umut ve Korku Sınırı: Avrupa Sınırında Geri İtilen Göçmen ve Mülteciler*” (2014)³ ve “*Avrupa: Siyasi Bir Oyunun Ortasında Kalanlar: Türkiye/Yunanistan Sınırlarındaki Sığınmacı ve Göçmenler, Avrupa'nın Başarısızlıklarının Bedelini Ödüyor*” (2020)⁴ başlıklı yayınların da bulunduğu raporlarda yer verildi.

Uluslararası Af Örgütü, aynı zamanda, aralarında Hırvatistan, Bosna-Hersek, Kıbrıs, Fransa, İtalya, Malta, Slovenya ve İspanya'nın da yer aldığı diğer Avrupa ülkelerinin kara ve deniz sınırlarında göçmen ve mültecilerin maruz kaldıkları geri itmeler ve diğer insan hakları ihlallerinin ne denli yaygın olduğunu da uzun bir süredir belgelemeye devam ediyor. Bu kapsamda yürütülen araştırmaların kısa bir özeti için, Uluslararası Af Örgütü tarafından Şubat 2021 tarihinde Birleşmiş Milletler Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörüne sunulan ve “*Avrupa: Geri İtme Uygulamaları ve Bunların Göçmen ve Mültecilerin İnsan Haklarına Etkisi*” başlıklı görüş notuna da başvurulabilir.

² Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa'nın Sınırında: Yunanistan'ın Türkiye Sınırlarındaki İnsan Hakları İhlalleri*, (Endeks: EUR/25/008/2013), 9 Temmuz 2013, [amnesty.org/download/Documents/12000/eur250082013en.pdf](https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/eur250082013en.pdf).

³ Uluslararası Af Örgütü, *Yunanistan: Umut ve Korku Sınırı: Avrupa Sınırlarında Geri İtilen Göçmen ve Mülteciler*, (Endeks: 25/004/2014), 29 Nisan 2014, [amnesty.org/download/Documents/8000/eur250042014en.pdf](https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur250042014en.pdf)

⁴ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa: Siyasi Bir Oyunun Ortasında Kalanlar: Türkiye/Yunanistan Sınırlarındaki Sığınmacılar ve Göçmenler, Avrupa'nın Başarısızlıklarının Bedelini Ödüyor*, (Endeks: EUR 01/2077/2020), 3 Nisan 2020, [amnesty.org/download/Documents/EUR0120772020ENGLISH.PDF](https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0120772020ENGLISH.PDF)

3. YUNANİSTAN’IN FİİLİ SINIR KONTROLÜ POLİTİKASI: GERİ İTMELER

“Herkesin geri itmeleri sınırların korunması için normal bir prosedür gibi gördüğünü hissediyorum. Bence neyin hukuka uygun neyinse olmadığı konusunda ölçüyü yitirmiş haldeler.”

İnsan Hakları 360 isimli bir STK’da çalışan bir avukat⁵

3.1 ARKA PLAN

Yunanistan, çok uzun yıllardır doğu Akdeniz rotası üzerinden Avrupa’ya doğru seyahat eden yüzbinlerce mülteci ve göçmen açısından varılan ilk ülke konumunda. Ülke, Mart 2016 tarihinde kabul edilen ve Yunanistan adalarına yeni varmış olan düzensiz göçmenlerin, fevkalade hatalı bir değerlendirmeye, kendileri için güvenli olduğu varsayımıyla Türkiye’ye geri gönderilmelerini amaçlayan AB-Türkiye “mutabakatının” uygulanmasında kilit bir rol oynadı.⁶ Bu mutabakatın hemen ardından, Yunanistan’a yeni varmış olan mülteci ve göçmenlerin toplu olarak, çoğunlukla da Ege Adalarında bulunan yetersiz ve aşırı kalabalık kamplarda tutma politikası hayata geçirildi. 2019 yılından itibaren göç politikalarının kademeli ama istikrarlı bir şekilde çöküşü ve Avrupa ülkelerinden sağlanan dayanışma ve desteği, yaşanan tüm bu gelişmelere eşlik etti.⁷

2020 yılına gelindiğinde ise ülkede göçe karşı çok daha sert bir tutum takınıldı. Nitekim Yunanistan sınırında daha fazla sayıda kolluk kuvvetinin konuşlandırılması ya da ülkeye varışları azaltma amacıyla yapıldığı açıkça ilan edilen,⁸ yeni veya artırılmış bir izleme, gözetleme ve caydırıcı nitelikli alt yapının kurulması gibi yollarla giderek artan bir biçimde militarize edilmesi sözü edilen bu tutumun bir kanıtıydı.⁹ Öte yandan, Yunanistan yetkililerinin ısrarlı inkârına rağmen

⁵ 11 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

⁶ Avrupa Konseyi, AB-Türkiye Mutabakatı, 18 Mart 2016, consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/. Ayrıca bkz: Uluslararası Af Örgütü, *Bir Umutsuzluk Modeli: AB-Türkiye Mutabakatının İnsan Hakları Üzerindeki Etkisi*, (Endeks: EUR 25/5664/2017), 14 Şubat 2017, at: [amnesty.org/en/documents/eur25/5664/2017/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/5664/2017/en/).

⁷ Bkz, yukarıda, Uluslararası Af Örgütü, *Bir Umutsuzluk Modeli ve Yunanistan: Uluslararası Af Örgütü tarafından M.S.S. ve Rahimi/Yunanistan (başvuru no. 30696/09 ve 8687/08) grubu davalarında Bakanlar Komitesi’ne bildirilen görüşler*, (Endeks: EUR 25/3063/2020), 15 Eylül 2020, [amnesty.org/en/documents/eur25/3063/2020/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/3063/2020/en/).

⁸ Politico, “Yunanistan, AB’nin göç planının dayanışma olmadan başarısızlığa mahkûm olduğunu söylüyor”, 7 Ekim 2020, [politico.eu/article/eu-migration-asylum-seekers-plan-will-fail-unless-other-countries-share-burden-says-greek-migration-minister/](https://www.politico.eu/article/eu-migration-asylum-seekers-plan-will-fail-unless-other-countries-share-burden-says-greek-migration-minister/).

⁹ Diğerlerini yanı sıra: Keep Talking Greece, “Yunanistan Meriç sınırını jiletli tel örgüler ve 400 yeni sınır muhafızıyla koruyor”, 17 Mayıs 2020, [keeptalkinggreece.com/2020/05/17/greece-shields-evros-border-blades-wire-400-border-guards/](https://www.keeptalkinggreece.com/2020/05/17/greece-shields-evros-border-blades-wire-400-border-guards/);

Lena Karamanidou, 18 Ekim 2020 tarihli Twitter’deki tweet dizisi, twitter.com/lk2015r/status/1317840820771475458

2020 yılından bu yana giderek artan raporlar, ülke sınırlarındaki bu sıkışmanın ancak, mülteci ve göçmenlerin ülkeye varışlarını caydırma ve engelleme amacıyla sınır muhafızlarınca uygulanan şiddet, keyfi alıkoymalar, denizdeki tehlikeli manevralar ve en nihayetinde de geri itmelerin de aralarında olduğu bir dizi hukuka aykırı tekniğin kullanılmasıyla mümkün olabildiğini ortaya koydu.¹⁰

Ne yazık ki Yunanistan, sınırları korumak için geri itmelerle şiddete başvuran tek ülke değil. AB politikalarının, yeniden yerleştirme veya güvenli ve yasal yollar sağlamadaki başarısızlığıyla birlikte sınırlar ve bu sınırların korunması, Avrupa ülkelerinin yanı sıra Avrupa'nın çeperlerinde yer alan diğer ülkelerdeki göç ve sığınma politikalarının temel hedefi haline geldi. Nitekim Uluslararası Af Örgütü, 2020 yılında, aralarında Bosna-Hersek, Hırvatistan, Fransa, İtalya, Malta, İspanya ve Kıbrıs'ın da bulunduğu çok sayıda Avrupa ülkesinde, insanların uluslararası korumaya erişimlerine engel olan geri itme ve diğer sınır uygulamalarının nasıl son derece yaygın bir hale geldiğini belgelemiştir.¹¹

GERİ İTMELER: NE ANLAMA GELİYOR VE NEDEN HUKUKA AYKIRI?

"Geri itme" ifadesi her ne kadar gündelik dilde kullanılan bir kavram olsa da mülteci ve göçmenleri caydırma, durdurma ve onları zorla geri gönderme uygulamalarının tüm dünyada ivme kazanmasıyla birlikte, yaygın bir kullanıma kavuştu. Bu rapor bağlamında "geri itme" ifadesi, mülteci ve göçmenlerin, bireysel durumları değerlendirilmeksizin ve her zaman olmasa da ekseriyetle uluslararası bir sınırı geçerken ya da geçtikten sonra yargısız, hukuka aykırı, zorla ve bazı hallerde de şiddet içeren bir şekilde geldikleri sınıra geri gönderilmelerini ifade etmek amacıyla kullanılıyor. Geri itmeler, bu uygulamalara maruz kalan kişileri, kendilerine kanun tarafından¹² tanınan geri gönderilmelerine karşı itirazda bulunma hakkından mahrum bırakarak geri göndermeme ilkesinin ihlal edilip edilmediğine dair bir değerlendirmenin yapılabilmesini imkânsız kıldığı için hukuka aykırıdır.¹³ Yine vakaların büyük bir bölümünde gözlemlendiği üzere, geri itmenin bir grubu hedef alması halinde, bu uygulama aynı zamanda AB ve uluslararası hukuk tarafından yasaklanan toplu sınır dışı anlamına da gelebilir.¹⁴ Dahası, hem geri itmeler hem de toplu sınır dışı işlemleri, ne zaman gerçekleştirildiklerinden ya da bu uygulamalara konu olan kişilerin kayıtlı ya da kayıtsız olup olmamalarından bağımsız olarak da hukuka aykırıdır.¹⁵

Yine fiziksel şiddet uygulanması ya da bu tür bir şiddetin kullanılması tehdidinden, son derece yetersiz koşullarda keyfi gözaltı ve alıkoymaya dek uzanan farklı vasıtalar yoluyla da gerçekleştirilen geri itmeler, başlı başına, işkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı da dâhil olmak üzere birçok hakkın ihlali anlamına da gelebilir. Geri gönderme operasyonlarına ilişkin olarak kurumsal bir çerçevenin bulunmaması ise, birçok durumda, özellikle de bir ülkeye yeniden girme hakkının söz konusu olduğu hallerde, kişilerin hukuk yoluna erişim fırsatından fiili olarak mahrum bırakılmaları anlamına da gelir.

Yunanistan hem bir AB üyesi hem de uluslararası ve Avrupa düzeyindeki insan hakları sözleşmelerine taraf olan bir devlet olarak, 2011 tarih ve 3907 sayılı Kanun'un 20 ve 41. maddeleri yoluyla iç hukukuna dâhil ettiği bu haklara saygı göstermek ve onları korumakla yükümlüdür.¹⁶

¹⁰ Diğerlerinin yanı sıra: BMMYK, "BMMYK geri itme bildirimleri konusunda endişe duymakta ve mülteci ve sığınmacıların korunması çağrısında bulunmaktadır," 21 Ağustos 2020, unhcr.org/gr/en/16207-unhcr-concerned-by-pushback-reports-calls-for-protection-of-refugees-and-asylum-seekers.html; Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ), "UGÖ, AB'nin Türkiye ile Olan Sınırında Yunanistan'dan Gerçekleştirilen Geri İtme Bildirimleri Nedeniyle Endişe Duymaktadır", 11 Haziran 2020, iom.int/news/iom-alarmed-over-reports-pushbacks-greece-eu-border-turkey, Avrupa Konseyi, İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelelerin Önlenmesi Komitesi (AIÖK), 13-17 Mart 2020 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümeti'ne Sunulan Rapor, Kasım 2020, bit.ly/3fCMPlz.

¹¹ Uluslararası Af Örgütü, *Birleşmiş Milletler Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörüne Sunulan Görüş, Avrupa: Geri itme uygulamaları ve bu uygulamaların göçmen ve mültecilerin insan hakları üzerindeki etkisi*, (Endeks numarası: IOR 40/3669/2021), Şubat 2021, [amnesty.org/download/Documents/IO4036692021ENGLISH.PDF](https://www.amnesty.org/download/Documents/IO4036692021ENGLISH.PDF)

¹² Diğerlerini yanı sıra, bkz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Madde 13 (etkili başvuru hakkı) ve AB Temel Haklar Şartı'nda (ABTHŞ) bu maddeye tekbül eden hükümler ile Madde 47 (etkili bir hukuk yoluna başvurma ve adil yargılanma hakkı).

¹³ Bu, geri gönderilmenin gerçekleştirileceği ülkede ciddi bir insan hakları ihlallerine maruz kalma yönünde gerçek bir riskin varlığı anlamına gelmektedir. Geri göndermeme ilkesi, diğer belgelerin yanı sıra, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 33. maddesi, BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme'nin 3. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından AİHS'in 2. ve 3. maddelerine ilişkin içtihadında zikredilmektedir.

¹⁴ Diğerlerinin yanı sıra, ayrıca AB THŞ, Madde 19.

¹⁵ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa'nın Sınırında* (yukarıda) ve 17. dipnotta yer verilen AB hukuku uyarınca toplu sınır dışı yasağı.

¹⁶ Yunanistan, Üye Devletlerde Yasadışı İkamet Eden Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Gönderilmesine İlişkin Ortak Standartlar ve Usuller Hakkındaki 2008/115/EC sayılı Yönergenin ve diğer hükümlerin Yunanistan mevzuatına dâhil edilmesine ilişkin 3907/2011 sayılı Sığınma ve İlk Kabul Hizmetlerinin Tesis Edilmesine Dair Kanun, ilo.org/dyn/natlex/docs/SERIAL/89452/102770/F922547156/A-7.pdf.

YUNANİSTAN: ŞİDDET, YALANLAR VE GERİ İTMELER

AVRUPA SINIRLARINDA GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE HALA GÜVENLİK VE SIGINMA HAKKI SAĞLANMIYOR

Uluslararası Af Örgütü

Her ne kadar Ege Denizi'ne göğüs geren sığınmacı ve mültecilerin denizde geri itilmeleri ve diğer birçok tehlikeli uygulama uzun bir süredir medyada yer alıyor olsa da kara sınırından ve Yunanistan anakarasından gerçekleştirilen geri itmeler de maalesef yeni bir olgu değil. Nitekim Uluslararası Af Örgütü, bu vakaları 2013 yılından beri belgeliyor.¹⁷ Son dönemde medya kuruluşları ve diğer sivil toplum örgütleri de vakalarda artış yaşandığı kaydederek¹⁸ kara sınırından uzaktaki yerlerde gerçekleştirilen yakalamaları, mültecilerin Yunanistan anakarasından “sınır dışı edilmesinde yeni bir taktik” olarak nitelendiriyor.¹⁹

Sınırdaki Şiddeti İzleme Ağı (BVMN) adlı bir kuruluştaki çalışan deneyimli bir saha raportörü, Uluslararası Af Örgütü'ne, geri itme uygulamalarının sayısının tırmanmasını ve göz göre göre uygulanan bir taktik haline gelmesine neden olan bazı etkenleri şöyle açıkladı:

“[Geri itmeler] önceden de vardı... Yani sınır bölgesindeki geçiş yerlerinin olduğu muhitlerde yakalanan insanlar [geri itiliyordu] ... [Ama Ocak 2020 tarihinden bu yana] insanlar gelmeye devam ettikçe, her şeyin değişmeye başladığını gördük... Yani anakaranın en ücra yerlerinden de geri itmelerin yapıldığını gözlemleye başladık. Mesela önceleri Selanik, güzergâh üzerinde güvenli bir yer olarak görülüyor ve insanlar yola devam etmeden önce orada soluklanıyordu. Ama artık kişilerin Selanik'te de tutuklandıklarına, önce orada ardında da geri gönderme merkezlerinde idari gözetim altına alındıklarına tanıklık ediyoruz. En sonunda ise bu kişilerin Türkiye'de olduklarını ortaya çıkarıyoruz.”²⁰

3.2 “GAYRİ RESMİ” POLİTİKALAR VE SİSTEMSEL BOYUT KAZANAN SINIR DIŞI UYGULAMALARI

“[...] Tespit edilen bu şahısların sevk ve idareleri süresince, kendilerine hiçbir şekilde ayrımcılık gözetilmeksizin temel hak ve insanlık onurlarına tam bir saygıyla muamele edilmekte ve standart iç süreçlerin ardından da özel bir hizmet kaydı siciline kayıtları yapılmaktadır. Şahıslara ayrıca telefonla görüşme hakkı da sağlanmaktadır.”

Yunanistan Emniyeti, Yabancılar ve Hudut Koruma Dairesi Başkanı, Polis Tümgeneral Dimitrios Mallios tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne gönderilen 12 Nisan 2021 tarihli mektup.

Bu raporda yer verilen bulgular, Yunanistan makamlarının hareket halinde olan insanların haklarına engel olma amacıyla karada ve denizde geri itme uygulamalarına başvurmaya devam ettiklerine işaret ediyor. Dahası, bu rapor kapsamında belgelenen ihlaller de Uluslararası Af Örgütü tarafından önceki yıllarda belgelenen ihlallerin yanı sıra diğer sivil toplum kuruluşları, gazeteciler ve insan hakları organları tarafından da giderek artan bir şekilde bildirilen olaylarda yaşanan ihlallerle de örtüşüyor.²¹ Nitekim, dayak, aşırı güç kullanımı ve yasaklanmış diğer

¹⁷ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa'nın Sınırında* (yukarıda), s. 15.

¹⁸ Sınırdaki Şiddeti İzleme Ağı (BVMN) buna benzer birçok vakayı belgeledi: 1. BVMN, “Lagadikia kampından gerçekleştirilen geri itme”, 16 Eylül 2020, [bvmn.org/en/violence-reports/september-16-2020-0000-lagadikia-greece/](https://www.bvmn.org/en/violence-reports/september-16-2020-0000-lagadikia-greece/); 2. BVMN, “Bilseydik Selanik'e gelmezdik. Ama yanımızda belgelerimiz, BMMYK kayıtlarımız var diye bize bir şey olmaz sandık!”, 27 Ağustos 2020, [bvmn.org/en/violence-reports/august-27-2020-0900-thessaloniki-greece/](https://www.bvmn.org/en/violence-reports/august-27-2020-0900-thessaloniki-greece/); 3. BVMN, “İnsanları sopalarla dövüyorlardı, yakınlarından geçtiğiniz de elektroşok silahının sesini işitmek mümkündü”, 25 Nisan 2020, [bvmn.org/en/violence-reports/april-25-2020-0000-evros-delta/](https://www.bvmn.org/en/violence-reports/april-25-2020-0000-evros-delta/); 4. BVMN, “Diavata kampından (GRK) alınıp şiddet yoluyla Türkiye'ye geri itildiler”, 31 Mart 2020, [bvmn.org/en/violence-reports/march-31-2020-0000-meric-river-btw-grk-tur/](https://www.bvmn.org/en/violence-reports/march-31-2020-0000-meric-river-btw-grk-tur/); 5. BVMN, “On dakika içinde herkesi Türkiye'ye yolladılar”, 28 Nisan 2020, [bvmn.org/en/violence-reports/april-28-2020-2200-evros-border/](https://www.bvmn.org/en/violence-reports/april-28-2020-2200-evros-border/).

¹⁹ The New Humanitarian, “Yunanistan'ın kara sınırlarından uzaktaki yerlerdeki göçmenleri sınır dışı etmedeki 'yeni taktik’”, 7 Ekim 2020, [thenewhumanitarian.org/news-feature/2020/10/07/Greece-migrant-pushbacks-expulsion-Evros-Turkey](https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2020/10/07/Greece-migrant-pushbacks-expulsion-Evros-Turkey)

²⁰ Görüntüü aramıyla 17 Şubat 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

²¹ Diğer kurumlar tarafından yayımlanan raporlar için, bkz: Adli Mimari, *Evros/Meriç nehri üzerinden gerçekleştirilen geri itmeler: Yerinde Tanıklıklar*, Ekim 2020, bit.ly/34nw2xL; İnsan Hakları 360, *Sınırların Militarize Edildiği Bir Zamanda İnsan Haklarını Savunmak*, Ekim 2020, <https://bit.ly/2SmE5l1>; Der Spiegel, “AB'nin Sınır Ajansı Frontex, Yunanistan'ın Mültecileri Geri İtme Uygulamalarına İştirak Ediyor”, Ekim 2020, bit.ly/2T40Sc2.

muameleler ile keyfi alıkoyma, bilgi ya da hukuk yollarına erişimin sağlanmaması, kayıt altına almama ve kişisel eşyalara el konulmasının da aralarında bulunduğu istismar edici ve şiddet içeren teknikler de kişilerin yargısız bir şekilde sınır dışı edilmeleri sırasında yaşanan sarsıcı ortak unsurlar olarak öne çıkıyor.

Gerek önceki yıllarda belgelenen uygulamaların sürmesi gerekse de bildirilen iddiaların tutarlılığı, Yunanistan'ın farklı bölgelerinde görev yapan kolluk kuvvetleri ile diğer Yunanistanlı yetkililer arasında, mülteci ve göçmenlerin sınırdan zorla geri çevrilmeleri için, birçok durumda kimliği tespit edilemeyen kişilerle işbirliğinde bulunulmasını da içerecek şekilde eşgüdümlü bir çabanın olduğunu ortaya koyuyor.

Uluslararası Af Örgütü'nce ayrıntılı olarak belgelenen 21 vakanın tamamında görüşülen kişiler, Türkiye'ye sekiz ila 170 ve üzeri arasında değişen kişilerin olduğu büyük gruplar halinde ve yargısız olarak geri gönderildiklerini ifade etti. Uluslararası Af Örgütü bildirilen bu 21 vakadaki toplam etkilenen kişi sayısının ise 1000'in üzerinde olduğunu tahmin ediyor.²²

Görüşülen kişilerden sekizi, birden fazla kez geri itildiklerini, ikisi de en az on kez geri itildiklerini anlattı. Uluslararası Af Örgütü, bu bilgiler ışığında, 16 kişinin toplamda en az 45 kez geri itilmiş olduğunu tahmin ediyor.

Vakaların büyük bir bölümünde görüşülen kişiler, geri itme sürecinin farklı aşamalarında, hal ve hareketleriyle kullanmış oldukları teçhizat ve tertibattan dolayı polis ya da asker olduklarını düşündükleri ve bu nedenle de kolluk mensubu olarak tarif ettikleri kişilerin müdahil olduklarını söyledi. Görüşülen kişiler, aynı zamanda, çoğu zaman silah taşıyan, ancak sivil giyimli olan kişilerin de kolluk mensubu olduğunu düşündükleri kişilerle işbirliğinde bulunarak, tüm bu zorla geri göndermelere katıldıklarını ifade etti. Kişiler, geri itmeler sırasında çeşitli büyüklükteki sivil arabaların, minibüslerin, askeri kamyonetlerin, polis arabası olarak tarif ettikleri araçların ve üzerinde polis amblemi bulunan siyah bir otobüsün kullanıldığını da aktardı.

YUNANİSTAN SINIRINDAKİ KOLLUK KUVVETİ VARLIĞI

Ege Denizi ile Evros/Meriç bölgesi, çok çeşitli birimlerden gelen hatırı sayılır büyüklükteki ulusal polis ve askeri kuvvetlerle, AB'nin Sınır ve Sahil Güvenlik Muhafızı olarak hem karada hem de denizde varlık gösteren Frontex kapsamında görevlendirilen diğer memurların konuşlandırıldığı bölgeler olma özelliğini taşıyor. Bu nedenden ötürü de bu bölgelerde farklı rütbe işareti, üniforma ya da tertibatı olan kolluk mensuplarının varlığı da sıra dışı bir durum değil. Özel sınır polis muhafızlarının da bünyesinde olduğu Yunanistan Emniyeti, Yunanistan Yurttaş Koruma Bakanlığı nezaretinde faaliyet gösteriyor. Evros/Meriç'te ayrıca Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı çalışan Yunanistan ordusu da Şubat 2020 tarihinden bu yana giderek daha fazla sayıdaki mülteci ve göçmenin kara sınırı üzerinden Yunanistan'a varmalarıyla birlikte bölgedeki varlığını artırdı.²³ Yine aynı süre zarfında bölgede bir çevik kuvvetin de konuşlandırıldığı belgelendi.²⁴ Yunanistan Sahil Güvenliği ise Denizcilik ve Ada Politikası Bakanlığı bünyesinde çalışıyor.²⁵

Kara üzerinden gerçekleştirildiği belgelenen geri itme vakalarının tamamı (19 vaka), bu vakalara konu olan kişilerin Yunanistan'a girişlerinin Evros/Meriç üzerinden olmamasına ya da Yunanistan anakarasında bulunan farklı yerlerde yakalanmalarına rağmen, ülkenin Türkiye ile olan sınırındaki Evros/Meriç nehri üzerinden gerçekleştirildi. Tüm bu geri itme operasyonları esnasında da kişiler üst aramalarına ve dayığa ve/veya kaba muameleye maruz bırakıldı. Uluslararası Af Örgütü'ne bildirilen tanıklıklar, sınır dışıyla sonuçlanan bu olaylar silsilesinin ise genel itibarıyla benzer bir şekilde geliştiğini de ortaya koyuyor:

²² Bu tahmine şu şekilde yapılan bir hesaplamayla ulaşıldı: Belgelenen 21 zorla geri gönderme vakasının her birinde (Vaka 1'den Vaka 21'e kadar) yaklaşık olarak geri itilen kişi sayısı şöyledi: Vaka 1: 60-70 kişi; Vaka 2: 15-16 kişi; Vaka 3: 100'ün üzerinde; Vaka 4: 32 kişi; Vaka 5: 17 kişi; Vaka 6: 70 kişi; Vaka 8: en az 15 kişi; Vaka 9: 45 kişi; Vaka 10: 60 kişi; Vaka 11: 11 kişi; Vaka 12: 8 kişi; Vaka 13: 60 kişi; Vaka 14: 45 kişi; Vaka 15: 22 kişi; Vaka 15-16-17: toplamda yaklaşık 240 kişi; Vaka 18: 100 kişi; Vaka 19: 78 kişi; Vaka 20: 60 kişi; Vaka 21: 77 kişi.

²³ İefimerida, "Evros: Yunanistan Ordusu Güçleniyor – Sınırdaki Çerçeve Operasyonlar", 1 Mart 2020, bit.ly/3wvils

²⁴ Reuters, "Türkiye'nin sınırları açmasının ardından göçmenler Yunanistan polisiyle çatıştı", 1 Mart 2020, reut.rs/35yB9eJ

²⁵ Yunanistan Denizcilik makamlarıyla ilgili bilgiler Avrupa Deniz Emniyeti Ajansı'ndan (EMSA) alınmıştır: bit.ly/3zyMqJM.

YUNANİSTAN: ŞİDDET, YALANLAR VE GERİ İTMELER

AVRUPA SINIRLARINDA GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE HALA GÜVENLİK VE SİĞİNMA HAKKI SAĞLANMIYOR

Uluslararası Af Örgütü

Vakaların büyük bir bölümünde “polis” ya da “asker” olarak tarif edilen üniformalı kişilerce yapılan durdurma ya da gözaltılar:

- Görüşülen kişilerin büyük bir kısmı, Evros/Meriç nehri üzerinden Yunanistan’a geçmelerinden kısa bir süre sonra yakalandı. Bu kişilerden bazıları ise kendilerine asker ya da polisler tarafından “pusu” kurulduğunu aktardı.
- Birçok vakada, geçiş yapan gruplarla ilk teması kuran kolluk mensupları, genellikle yanlarında yakalanan kişilerin nakli için kullanılacak bir araçla gelen ve aralarında sivillerin de olduğu takviye destek istedi.

İlk üst aramaları ve idari gözetim merkezlerine ya da doğrudan nehir kıyısına yapılan sevkler:

- Birçok vakada, yakalama/durdurma esnasında kolluk mensupları, gözaltına aldıkları veya durdurdukları kişilerden cep telefonlarını ibraz etmelerini isteyerek bunlara el koydu ve bir daha da iade etmedi. Yine çok sayıda kişi, sırt çantalarıyla kimlik belgeleri ve kişisel eşyalarının da olduğu çantalarının içindeki tüm eşyalarını kolluk mensuplarına teslim etmeye zorlandı.
- Bebekli ya da küçük çocuklu ebeveynler dahi yanlarında bulunan yiyecek, bebek bezi ve bebek maması gibi eşyalarını bile kolluk mensuplarına teslim etmek zorunda bırakıldı.
- Bu kişiler daha sonra araçlara bindirilerek ya bir idari gözetim merkezine ya da doğrudan nehir kıyısına nakledildi.²⁶

Yakalanma ve alıkonulma nedenlerine ilişkin olarak bilginin verilmediği ya da yanlış bilginin verildiği keyfi ve kimseyle görüştürülmeksizin gerçekleştirilen idari gözetim:

- Kişilerin idari gözetim merkezlerine sevk edildiği 14 vakanın tamamında, avukata ya da telefona erişimleri olmaksızın tutuldukları anlaşıldı.
- Vakaların hiçbirinde kişilere niçin tutuldukları açıklanmadı. Yakalama ya da idari gözetim altına alınma gerekçesiyle ilgili olarak ise ya yanlış bilgi verildi ya da bir bilgilendirmede bulunulmadı.
- Kişilerin alıkonulduğu bu idari gözetim merkezlerinin hiçbirisi resmî idari gözetim merkezi değildi.
- Kişilerin çok büyük bir bölümü, alıkonuldukları süre boyunca temiz su ya da tualete erişimleri olmadan, sağlıklı ve aşırı kalabalık koşullarda tutuldu ve bu da COVID-19 enfeksiyonunun kapılması riskini artırdı.
- Bazı vakalardaki idari gözetim merkezlerinde resmî görevli oldukları düşünülen kişilerle birlikte çalışan siviller de vardı.²⁷

Nehir kıyısına nakil ve sınır dışı:

- Kişilerin idari gözetim merkezlerinde tutuldukları vakalarda, alıkonulanlar, bu merkezleri koruyan kişilerce genellikle akşamüzeri ya da gece vakti araçlara bindirilerek nehir kıyısına nakledildi. Araçlara bindirilme esnasında kişilere kaba ve sert muamelelerde bulunuldu. Ne yetişkinler ne de çocuklar için emniyet kemeri ya da benzeri koruyucunun olmadığı bu araçlar güvensiz ve tıklım tıklıydı.
- Nehir kıyısına gelindiğinde ise vakaların çoğunda geri itme operasyonları askeri tarzda giyinmiş kişiler ya da tamamen siyah üniformalarla kar maskeleri giymiş kişiler tarafından ya da bu kişilerin nezaretinde gerçekleştirildi.
- Geri itilenlerin tamamı, küçük gruplar halinde botlara bindirilerek nehrin karşı tarafına geçmeye zorlandı. Bazı vakalarda ise kişilerin ya nehrin tamamını ya da sığ bölgelerini yürüyerek geçmek zorunda bırakıldı.
- Vakaların büyük bir bölümünde botlar, tüm bu geri gönderme operasyonlarının önceki safhalarında yer almış üniformalı kolluk mensupları ya da diğer kişilerden ziyade, üçüncü ülke uyruklu olduğu düşünülen sivil giyimli kişiler tarafından sevk ve idare edildi.

²⁶ Tarafımıza iletilen tanıklarda mülteci ve göçmenlerin nakledilmesinde kullanılan araçların büyük bir kısmında koltuk, pencere ve havalandırmanın olmadığı ve tamamen kapalı oldukları aktarıldı. Yine görüşülen kişiler tarafından verilen bilgilere göre kullanılan araçlar arasında minibüsler, askeri kamyonetler ya da et veya sebze taşımada kullanılan kamyon/kamyonetlere benzeyen araçlar yer alıyordu.

²⁷ Bir vakadaki idari gözetim merkezinde, üst araması gibi işleri yerine getiren üç silahlı sivilin görev yaptığı ve üniformalı yetkililerin ise ya bu merkeze insanları sevk ettikleri ya da doğrudan nehir kıyısına naklettikleri ifade edildi.

3.3 SİĞINMA PROSEDÜRÜNE YA DA YARGI SÜREÇLERİNE ERİŞİMİN OLMAMASI

“Ben, hâlâ amirleri gibi görünen kişiyle konuşmaya çalışıyordum. Ona ‘Beni böylece geri atamazsınız, bu kanuna aykırı, sığınma talebimi almak zorundasınız’ demeye çalışıyordum. Bana ‘Tamam, tamam, sen bekle biraz, şefimiz yolda... Seni geri göndermeyeceğiz’ dedi. Bize ümit veriyorlardı ve bunu niye yaptıklarını da bilmiyordum. Ama daha sonra [Türkiye tarafında] askeri karakollar olabilir diye hepimizin bağırıp çağırmadan, sessizce durmamızı istedikleri için böyle davrandıkları kafama dank etti... Şef dedikleri kişi en sonunda geldi [...] ve bana ‘Derdin nedir?’ diye sordu. Ben de ‘Burada kalmak istiyorum, beni geri itemezsiniz, ben burada sığınma talebinde bulunmak istiyorum’ dedim. Gözlerimin içine bakarak bana [İngilizce olarak] ‘Burası benim ülkem ve ben de seni istemiyorum. Derhal terk edin burayı, sizi bir daha buralarda görmeyeyim’ dedi.”

Azad²⁸, 2020 yılının yazında geri itilen 25 yaşındaki Türkiyeli bir Kürt.

“Gruptakilerden biri sığınma talebinde bulunmak istediğini söylese de [idari gözetim merkezini koruyanların] umurlarında bile olmadı.”

Emire²⁹, Aralık 2020 tarihinde geri itilen 24 yaşındaki Suriyeli bir kadın.

Uluslararası Af Örgütü’nün görüştüğü bir tek kişi dahi, kendisine koruma ihtiyacı ya da Yunanistan’daki göçmen statüsü hakkında sorular sorulduğunu ve kişisel durumuna dair bir değerlendirmenin yapıldığını aktarmadı. Geri itmeleri ya da alıkoymaları gerçekleştirilen kolluk mensuplarına itiraz edilen çok az sayıdaki vakada bile kişiler tüm haklarından mahrum bırakıldı. Uluslararası Af Örgütü’nün belgelediği vakalardan en göze çarpan iki vakada bir sığınmacı ile Yunanistan’da mülteci olarak tanınmış bir kişi, bu statülerini ispat eden belgeleri ibraz etmelerine rağmen sınır dışı edilmişti.

Sığınma talebinde bulunan her bir kişinin otomatik olarak uluslararası koruma statüsü alma gibi bir hakkı bulunmuyor olsa da AB Temel Haklar Şartı’nın 18. maddesi marifetiyle de güvence altına alındığı üzere, herkesin sığınma talebinde bulunma ve sınır dışı edilmelerine dair haklarında bir karar alınmadan önce koruma ihtiyaçlarının bireysel olarak değerlendirilmesini isteme hakkı vardır.³⁰

Tüm bunlar yetmezmiş gibi, ne Uluslararası Af Örgütü’nün görüştüğü kişilere ne de bu kişilerin beraberlerindeki aile fertlerine, sınır dışı edilme gerekçelerine karşı itirazda bulunma hakkı tanınmamış ve dolayısıyla bu sınır dışı işlemlerin tamamı da ulusal ve uluslararası insan hakları hukukuna aykırı olarak gerçekleştirilmişti. Zira herhangi bir sınır dışı işleminin öncesinde, bu işleme konu olan kişinin bireysel koşulları ile maruz kalacağı risklerin değerlendirilmemesi de bizzatihi geri gönderme ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir.³¹

²⁸ 17, 19 ve 20 Şubat 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

²⁹ 23 Şubat 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

³⁰ Madde 18, Sığınma Hakkı, AB THŞ. Ayrıca bkz: BM Genel Kurulu, Mülteci ve Göçmenler İçin New York Bildirisi: Genel Kurul tarafından 3 Ekim 1966 tarihinde alınan ve kabul edilen karar, A/RES/71/1, 27 ve 67 paragraflar; BM Genel Kurulu: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 10 Aralık 1948, 217 A (III), Madde 14.

³¹ Bkz: 7. dipnot. Kişileri çeşitli risklere maruz bırakabilecek bir sınır dışı kararını vermeden önce, bu karara konu olacak kişilerin bireysel koşullarının yine bireysel olarak değerlendirmesi gerekliliği AİHM’in AİHS Madde 3 ve 4 no’lu Protokol’ün 4. maddesi (toplu sınır dışı yasağı) ile ilgili içtihadından da çıkarılabilir. Bkz, diğerlerinin yanı sıra, AİHM, F.G./Isveç, Başvuru No. 43611/11, 16 Ocak 2014, hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-140020%22%7D, 33-34 paragraflar. Kara ve deniz sınırlarındaki kişilerle ilgili olan davalar için de bkz: AİHM, *Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya*, Başvuru no. 27765/09, 23 Şubat 2021, hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22itemid%22%3A%22001-109231%22%7D; 183-186 paragraflar ve AİHM, *N.D. ve N.T./İspanya*, Başvuru no. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020, hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22itemid%22%3A%2201353%22%7D, 178 paragraf: “...geri gönderme yasağı sığınmacıların sınırlarda kabul edilmediği veya geri çevrildiği hallerde de geçerlidir...”.

4. YUNANİSTAN ANAKARASINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN GERİ İTMELER

“Otobüse binmeden önce polise sığınmacı kimlik belgemi gösterdim. Ama kimliğimi alıp yırttılar ve otobüse geçmemi söylediler.”

Nebil, Yunanistan’da sığınmacı olarak kaydı bulunan 31 yaşındaki Suriyeli bir sığınmacı.

Sınır kontrolünü sağlamada hukuka aykırı ve istismar edici bir yol olan geri itmeler, ekseriyetle kişilerin sınırı geçmeleri esnasında ya da bundan kısa bir süre sonra yaşanıyor. Ancak, Uluslararası Af Örgütü araştırmacıları, Yunanistan’daki geri itmelerin son derece yaygın ve kökleşmiş bir uygulama haline gelmesinden dolayı ülkede kayıtlı koruma statüsüne sahip olan ya da anakaranın iç bölgelerinde yakalanmadan önce günler ve hatta haftalardır Yunanistan’da olan kişilerin de geri itildiği dört vaka belgeledi.³² 2020 yılının ilk yarısında ise diğer STK’lar da Diavata mülteci kampı ve Drama Paranesti geri gönderme merkezinin de aralarında olduğu Yunanistan’ın kuzeyindeki merkezlerdeki alıkoymalar ile bu yerlerden yapılan geri itmeleri belgeledi.³³

Kayıtlı durumdaki sığınmacı ve mültecilerin geri itilmeleri, sahip oldukları hukuki statüden de anlaşılacağı üzere, Yunanistan’ın resmî olarak bu kişilere dair bir sorumluluk üstlenmiş olmasından ötürü hem 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni hem de ilgili AB hukukunu ve toplu sınır dışı etme yasağını ihlal etmektedir. Geri itmeler, aynı zamanda, ne zaman gerçekleştirildiklerinden ya da bu uygulamaya konu olan kişilerin kayıtlı ya da kayıtsız olup olmamalarından bağımsız olarak da hukuka aykırıdır.³⁴ Bu uygulamaların bir ülkede kurulu bir düzen ya da ailevi bağlar tesis etmiş

³² Bu vakalardaki kişiler Alexandropoli, Igoumenitsa’daki liman, Drama şehri yakınlarındaki ‘Drama mülteci kampının’ girişi ve Kastoria’ya otobüsle seyahat ederken yakalanmışlardı. Uluslararası Af Örgütü’nün görüştüğü kişilerden biri tanınmış bir mülteci, diğeri de kayıtlı bir sığınmacıydı.

³³ BVMN, “Yunanistan anakarasında bulunan merkezlerden gerçekleştirildiği belgelenen geri itmeler”, 5 Mayıs 2020, borderviolence.eu/press-release-documented-pushbacks-from-centres-on-the-greek-mainland.

³⁴ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa’nın Sınırlarında*, (yukarıda) s. 16.

kişileri konu alması halinde ise, geri itmeler, aile ve topluluklara ciddi bir darbe vurarak, kişileri nihayet güvenli bir yere kavuştuklarını düşündükleri bir anda birbirinden koparıyor.

NEBİL: YUNANİSTAN'DA KAYITLI OLAN VE IGOUMENITSA'DA YAKALANAN SURIYELİ BİR SİĞINMACI

2019 yılının son aylarından beri Yunanistan'da kayıt altına alınmış Suriyeli bir sığınmacı olan Nebil, Uluslararası Af Örgütü'ne Yunanistan'ın kuzey-batısındaki Igoumenitsa Limanı'ndan 24 Temmuz 2020 tarihinde ülkeye giriş yaparken üç polis tarafından yakalandığını ve telefonuna el konulduğunu anlattı.³⁵

Nebil, gözetim altına alındıktan sonra limandaki bir merkezde aralarında Iraklı Kürtler, İranlılar ve Afganların da bulunduğu bir grup yetişkin erkeklerle birlikte iki gün boyunca alıkonulduğunu söyledi. İkinci günün sonunda ise bu gruptaki kişi sayısı 30'a çıkmıştı. Nebil, polisin kendisine limana yasa dışı bir şekilde girdiği için tutuklandığını ve Atina'ya sevk edilip oradan da serbest bırakılacağını anlattığını da aktardı. Nebil'e göre Igoumenitsa'daki bu alıkoyma merkezinde hiçbir şekilde kaydı tutulmadı.

Polis, 27 Temmuz 2020 tarihinde bu merkezde tutulanların tamamını bir otobüse binmeye zorlayarak, onları 10 saat kadar süren bir yolculuğun ardından Evros/Meriç bölgesindeki bir başka idari gözetim merkezine sevk etti.³⁶ Nebil, otobüse binmeden önce polisin sığınmacı kimlik belgesini kendisinden alarak imha ettiğini³⁷ ve içinde bulunduğu gruptaki 30 kişinin tamamında da Yunanistan'da kayıt altına alındıklarını gösteren belgelerin olduğunu aktardı.

İçinde Nebil'in de bulunduğu grup, hiçbir tabela ya da işaret bulunmayan ve "bir kampın yakınındaki bir cezaevi" olarak tarif edilen bir idari gözetim merkezine teslim edildi. Nebil ve Igoumenitsa'dan sevk edilen diğer kişiler bu merkezde çıplak aramaya maruz bırakılarak, üzerlerini yeniden giymelerine müsaade edilmesinin ardından kendilerini merkeze sevk eden otobüsteki yetkililer ve üç asker tarafından cop ve sopalarla dövüldü.

Nebil, bu yeni yerde aralarında çocukların da olduğu 70 kadar kişiyle birlikte tutuldu. Aynı günün akşamında ise bu grup nehir tarafına nakledilerek Türkiye'ye geri itildi.

HASAN: YUNANİSTAN'DA TANINMIŞ BİR MÜLTECİ OLAN VE DEDEAĞAÇ'TA GÖZALTINA ALINAN SURIYELİ BİR MÜLTECİ

Uluslararası Af Örgütü, benzer bir tanıklığı, Kasım 2019 tarihinden beri Yunanistan'da olan 27 yaşındaki Suriyeli Hasan'dan³⁸ da dinledi. Hasan, gözetim altına alınıp Türkiye'ye geri itildiğinde, mülteci statüsü sahibiydi.

Hasan, Uluslararası Af Örgütü'ne 26 Eylül 2020'de, Yunanistan'ın kuzeyindeki daha küçük bir kentten Dedeagaç'a geldiğini anlattı. İki üniformalının kendisine doğru geldiği anda Hasan, kent meydanındaydı: "Birden iki asker bana doğru geldi. Birinin üzerinde açık mavi, diğerinde ise kamuflaj desenli asker üniforması vardı. [...] Sebze taşımada kullanılanlara [benzer] bir kamyonetleri vardı. [...] Resmî kimliklerini göstermeden doğrudan beni durdurup kimliğimi göstermemi istediler."³⁹

Hasan'ın o esnada yanında kimliği yoktu ve bundan dolayı da kimliğinin cep telefonuna çekip yüklediği resmini gösterdi.⁴⁰ Askerler ise onu yanlarındaki kamyonete bindirerek 25 dakika uzaklıktaki ve Hasan

³⁵ Nebil, "Yakalamayı yapanlar liman polisi ve muhafızlarıydı. Mavi/lacivert renkte, üzerine Yunanistan Emniyeti amblemi olan polis üniformalarını giymişlerdi" dedi. 27 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

³⁶ Nebil, üzerinde polis amblemleri bulunan siyah otobüsü şöyle tanımladı: "Hiç penceresi olmayan, yalnızca tavanında küçük bir delik olan kapalı bir otobüstü." Nebil ve diğer kişiler otobüsün içindeki küçük "hücrelere" konuldu. Nebil, ayrıca otobüs şoförünün limandaki polislerle aynı üniformayı giyen bir polis olduğunu ve onun dışında da otobüste iki polisin olduğunu aktardı. 27 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat. Otobüse dair bu anlatım, Mayıs 2020'de Igoumenitsa'dan geri itilen diğer mağdurlar tarafından yapılan bildirimlerle de tutarlılık arz ediyor. BVMN, "100'den fazla kişi Türkiye'ye geri itilmeden önce aç bir şekilde günlerce alıkonuldu", 16 Mayıs 2020, bordersviolence.eu/violence-reports/may-16-2020-0000-ladochori-greece/

³⁷ Uluslararası Af Örgütü, Nebil'in Yunanistan'da kayıtlı olduğunu ispat eden belgeyi gördü.

³⁸ 4 ve 9 Şubat 2021 ve 17 ve 26 Mart 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

³⁹ Hasan'ın hatırladığı kadarıyla mavi giyimli kolluk mensubu 50'li yaşlarda, uzun boylu, siyah asker postası giyen, belinde kelepçelerle bir tabanca olan ve oldukça agresif bir tutuma sahip bir kişiydi. Kamuflaj giyimli diğer kolluk mensubu ise bu kişiyle aynı yaşlardaydı ve belinde de kelepçe ve cop taşıyordu. Ne üniformalarda ne de minibüste bir amblem, işaret ya da rütbe işareti yoktu.

⁴⁰ Uluslararası Af Örgütü Hasan'ın Yunanistan'da tanınmış bir mülteci olduğunu ispat eden belgeyi gördü.

tarafından “polis karakolu” olarak tarif edilen sınıra yakın bir yere götürdü. Hasan, Uluslararası Af Örgütü’ne “Sınırdaki polis karakoluna vardık. Orada askeri kamyonlar dolusu ‘mülteci’ vardı” [...] dedi.

Kolluk mensupları, daha sonra Hasan’ı götürüldüğü bu yerde, diğer insanlarla dolu olan bir kamyonete bindirmeye çalıştığında ise Hasan, bu dayatmaya karşı çıkarak “Niçin böyle yapıyorsunuz? Benim belgem var, ben burada yasal olarak kalıyorum” dedi. Hasan’ın aktardığına göre, bir “komutanın” bu yanıtı sinirlenmesi üzerinde Hasan kamyonetten indirilerek idari gözetim altına alındı. Hasan, bir günlük alıkonulmanın ardından da aralarında çocukların da olduğu yaklaşık 100 kişilik bir grupta birlikte gece vakti nehir üzerinden Türkiye’ye geri itildi.

DRAMA CİVARINDA YAKALANAN TARIK VE RİMA: “SİVİL GİYİMLİ İKİ KİŞİDEN BİRİ ELLERİYLE YÜZÜMÜZE [COVID-19] MASKESİ TAKTI. SİNİRLİ GİBİYDİ VE DOĞRUDAN BİZE BAKTI. O AN BİZDEN NEFRET ETTİĞİNİ HİSSETTİM. BİZE ARABAYA GEÇMEMİZİ SÖYLEDİ.”

Tarık ve Rima, aşağıda aktarılan olayın yaşandığı esnada beraberlerinde bulunan çocukları ve sonrasında doğan bebekleriyle birlikte (Haziran 2021)

Suriyeli genç bir çift olan Tarık ve Rima, iki küçük çocuklarıyla birlikte çıktıkları yolculukta, sahte beyanla Yunanistan’ın kuzeyindeki Drama şehri yakınlarında bulunan bir barınma merkezinde gözaltına alınarak, önce idari gözetime, ardından da geri itmeye maruz bırakıldı.⁴¹

Çift, Uluslararası Af Örgütü’ne, 11 Eylül 2020 tarihinde Türkiye’den Yunanistan’a geçmelerinin ardından Drama’daki barınma merkezine, o merkezde halihazırda kayıtlı bir sığınmacı olarak kalan Rima’nın annesiyle bir araya gelme ve sığınma talebinde bulunma amacıyla gitti.⁴² Drama’daki bu merkez, Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) desteğiyle, Yunanistan Kabul ve Teşhis Hizmetleri tarafından işletiliyor.

Aile, merkeze ulaştıktan sonra Rima’nın annesinin kaldığı bölümde birkaç gün geçirdi.⁴³ 14 Eylül sabahında, yani bir sonraki pazartesi günü ise kendilerini, kamp müdürünün de aralarında olduğu kamp yetkililerine kayıt olma amacıyla tanıttıklarını ifade etti. Tarık, İngilizce konuşan bir kadının kendileriyle yaklaşık bir saat süren bir mülakat yaptığını ve bu mülakatın ardından da Tarık ve diğer aile fertlerine, polisin kendilerine karantinaya yerleştirmek üzere geleceğini, ama daha sonra kayıt altına alacaklarını ve tüm bu işlemlerin tamamlanmasından sonra da yeniden kampa getireceğini söyledi. Tarık, 30 ve 75 dakika sonra iki polis arabasının merkeze geldiğini söyledi.⁴⁴ Arabalardan biri daha sonra şehre geri döndü, ama gelen polislerden biri aileye nezaret etmek için onlarla kaldı.

Daha sonraysa, içinde siyah sivil giyimli, kelepçe ve silah taşıyan iki kişinin bulunduğu siyah bir BMW sedan araç belirdi. Tarık, arabanın bagajında “dayak ya da işkence için” kullanıldığını düşündüğü aletlerle plastik kablo bağlarını gördüğü anda içini kaplayan huzursuzluk ve tedirginlik hissini hatırlayarak “bunları görünce bizi geri iteceklerini anladım” dedi ve ekledi: “[Rima’nın annesine] görevlilerin sivil giyimli,

⁴¹ 2017 yılından beri faaliyette olan Drama Kabul Merkezi Yunanistan makamları tarafından, kendilerine Merkez Yönetim Desteği (MYD) veren Uluslararası Göç Örgütü’nün desteğiyle işletiliyor. Bu yere dair bilgi için, bkz: greece.iom.int/el/locations/drama?page=3.

⁴² 12 Aralık 2020, 26 Şubat 2021 ve 8 Nisan 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

⁴³ Aile yeniden bir araya geldiklerinde fotoğraflar çekilmişti. Bu fotoğraflar, üzerlerinde saat/tarih işareti ve kampın içinde veya yakınında olduğunu gösteren konum bilgisiyle Uluslararası Af Örgütü ile paylaşıldı. Paylaşılan fotoğraflar arasında Rima’nın annesinin kaldığı odanın numarasını gösteren bir fotoğraf da bulunuyordu.

⁴⁴ Tarık her iki aracın da yan tarafında “polis” amblemi olduğu ve kırmızı-mavi ışıkları olduğunu söyledi. Her bir araçta iki polis vardı ve bu kişilerin de kol ve omuzlarında polis amblemi olan ve sırt kısmında da “polis” yazan lacivert üniforma giydikleri bildirildi.

arabada da kabloların olmasının tuhaf olduğunu söylediğinde bana “[merkezdeki kadın personelle] konuştuğunu ve kayıt için Gümölcine ya da Kavala’ya götürüleceğimizi anlattığını söyledi.”

Görevliler, Tarık, Rima ve çocukları, Tarık’ın o sırada yanında olan telefonundaki haritadan görebildiği üzere Gümölcine şehrindeki “idari gözetim merkezi” ya da “polis karakolu” olarak tarif ettikleri bir yere götürdü. Aile, bu yerdeki “polis memurları” tarafından arandıktan sonra, telefon ve eşyaları kendilerinden alınarak bir hücreye konuldu. Birkaç saat sonra ise kendilerini hücreye koyan aynı polis memurları, aileyi hücreden çıkararak sivil giyimli ve kar maskeli iki kişiye, içinde başka insanların da olduğu bir minibüse bindirmek üzere, teslim etti. Aile, “askerlerin” görev yaptığı Poros’ta sapa bir yerde bulunan bir tesise götürüldü ve akşam karanlığı çökene dek bu yerde diğer insanlarla birlikte birkaç saat tutulmalarının ardından daha büyük bir grupta birlikte nehir üzerinden Türkiye’ye geri itildi.

Uluslararası Af Örgütü, bu olayla ilgili olarak Yunanistan’daki Uluslararası Göç Örgütü ile temasa geçti.⁴⁵ Uluslararası Göç Örgütü yetkilileri, ailenin merkeze vardıklarını ifade ettikleri esnada her ne kadar merkezde personellerinin bulunmadığını ifade etse de Drama’daki barınma merkezinin içindeki Kabul ve Teşhis Hizmetleri (KTH) tarafından kendilerine, 14 Eylül günü iki yetişkin ve iki çocuğun olduğu dört kişilik kayıtsız bir ailenin “kendiliğinden” merkeze geldiği ve “yerel polis makamlarına havale edildiği” bilgisinin verildiğini teyit etti. Uluslararası Göç Örgütü, aynı zamanda, Rima’nın annesinin de kendilerine başvurarak ailesinin alıkonulmasının ardından geri itildiğini bilgisini ilettiğini de doğruladı. Uluslararası Göç Örgütü, son olarak, bu olayı Ekim 2020 tarihinde KTH ile paylaştıklarını, ancak kendilerine herhangi bir yanıt verilmediğini kaydetti.

Uluslararası Af Örgütü, 4 Haziran 2021 tarihinde Yunanistan, Drama’daki KTH’ye meydana gelen bu olay hakkında bilgi vererek, Uluslararası Göç Örgütü tarafından kendilerine yapılan bildirim konusunda niçin bir takip yapılmadığı sorusunu yöneltti. Drama’daki bu kabul merkezinin yöneticisi, 15 Haziran 2021 tarihli yanıtında, 14 Eylül 2020 tarihinde merkeze kayıtsız durumdaki dört kişilik bir ailenin geldiğini teyit ederek, Yunanistan’daki yasal prosedürler uyarınca “yeni gelen kişilerin Kabul ve Teşhis Merkezi’ne yönlendirilmesinde yetkili makamın” polis olarak belirlenmesinden ötürü, bu durumun polise bildirildiği yanıtını ilettili.⁴⁶

⁴⁵ Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Göç Örgütü Yunanistan Temsilciliği’ne 12 Nisan 2021 tarihli bir e-posta aracılığıyla ulaştı. Gönderilen bu e-posta Uluslararası Göç Örgütü’nün Yunanistan Temsilciliği’nin Misyon Şefi olan Gianluca Rocco’ya hitaben yazılmıştı. Uluslararası Göç Örgütü’nün Drama’da bulunan bu merkezdeki BİM rolünden ötürü kendilerinden tarafımıza iletilen anlatımları teyit edebilmelerinin mümkün olup olmadığı rica edildi. E-posta üzerinden gerçekleştirilen birkaç yazışmanın ardından, Sayın Rocco, 29 Mayıs 2021 tarihinde ilettiği e-postada yukarıda yer verilen bilgiyi doğruladı.

⁴⁶ Drama Göçmen Kabul Merkezi Müdürü Toutountzoglou Dimitrios tarafından gönderilen 15 Haziran 2021 tarihli e-posta. Bu yanıtta, yaşanan olayla ilgili olarak Uluslararası Göç Örgütü tarafından yapılan olay bildirimine istinaden KTH tarafından atılan adımlara ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmediği gibi ailenin Türkiye’ye geri gönderilmelerine dair bir değerlendirmeye de yer verilmedi.

5. ‘KAFESTEKİ HAYVANLAR GİBİ’: KEYFİ YAKALAMA VE ALIKOYMALAR

“Daha sonra yandaki hücrelerden bağıriş, çağırışlar duyduk. Sesler tamamen kesilene kadar insanları teker teker hücrelerinden aldılar.”

Azad⁴⁷, 2020 yılının yazında geri itilen 25 yaşındaki Türkiyeli bir Kürt.

Yukarıdaki başlıkta alıntılanan ifade ise Suriyeli bir kadın olan Emire tarafından dile getirildi.⁴⁸

Uluslararası Af Örgütü’nce belgelenen 14 vakadaki kişiler, birkaç saat ile bir günden biraz daha uzun bir zaman olarak ifade edilen süreler boyunca alıkonulduklarını, bazı vakalarda da bir merkezden diğerine sevk edildiklerini ifade etti. Vakaların büyük bir bölümünde görüşülen kişiler, bu alıkoyma yerlerini “cezaevi”, “polis karakolu” ya da “göçmen idari gözetim merkezi” olarak nitelendirdi. Yine bazı vakalardaki kişiler, alıkonuldukları merkezler ile bu merkezlerin konumlarını da tarif edebildi. Bunun mümkün olmadığı hallerde ise görüşülen kişilerin büyük bir kısmı, alıkonuldukları yerlerin resmî bir idari gözetim merkezi ya da polis karakolu olduğu iddiasını doğrulayacak şekilde ayrıntılı bilgiler verdi. Uluslararası Af Örgütü, aynı zamanda, bu kişilerin alıkoyma merkezlerine girişleri ile bu merkezlerdeki kalışlarının da hiçbir şekilde kayıt altına alınmadığı kanaatini taşıyor.⁴⁹

⁴⁷ 17 Şubat 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

⁴⁸ Bu raporda içinde yer aldığı vakaya yer verilen Emire ile 23 Şubat 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakattan alındı. Emire, idari gözetim altındayken bu durumu “kafesteki hayvanlar gibi kendimizi aşağılanmış hissediyorduk” diye açıklamıştı.

⁴⁹ Keyfi alıkoymalar, diğerlerinin yanı sıra, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 5. maddesi tarafından da güvence altına alınan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ihlal etmektedir. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenleri ile bu yakalanmaya itirazda bulunma hakkının olduğu en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur (AİHS, Madde 5/2). Ayrıca bkz: BM İnsan Hakları Komisyonu, Keyfi Alıkoymalar Çalışma Grubu (KAÇG) Raporu, 28 Aralık 1999, E/CN.4/2000/4, bit.ly/3gDSxnB, EK II, Göçmenler ve sığınmacılar ile alıkonulan kişilere sağlanacak güvencelere ilişkin 5 Sayılı Teati, İlke 4: “Alıkonulan her bir sığınmacı ya da göçmenin alıkonulma esnasında imzası kayıt altına alınmalı [...] ve bu kayıtlarda kişinin kimliğine, alıkonulma nedenine, bu kararı veren yetkili makâmın kim olduğuna, kişinin alıkoyma yerine giriş ve çıkış yaptığı tarih ve saate dair bilgilere yer verilmelidir.”

5.1 KEYFİ ALIKOYMALAR

“İlk önce tepesinde kiremit çatısı olan normal bir ev olduğunu zannettim. İçeri girince de oranın bir cezaevi de olmadığını gördüm, çünkü cezaevine benzer bir tarafı yoktu. Ama bana o odada kalmak zorunda olduğumu söylediklerinde an oranın aslında bir cezaevi olduğunu anladım.”

Ülfet⁵⁰, Aralık 2020 tarihinde idari gözetim altına alındıktan sonra geri itilen Suriyeli bir kadın.

Uluslararası Af Örgütü tarafından belgelenen 14 vaka, bu vakalardaki alıkoymaların resmî bir prosedür ya da yasal çerçevenin dışında gerçekleştirildiği izlenimini uyandırıyor. Uluslararası Af Örgütü de bu nedenden dolayı vakalardaki kişilerin tümünün keyfi olarak alıkonulduklarını düşünüyor.

Belgelenen vakalardaki kişilerden bir bölümü de ya görsel işaretlerden ya da kendileriyle birlikte alıkonulan kişilerce verilen bilgiler nedeniyle, kuşku uyandıran nedenlerle alıkonulduklarını ve/veya geri itileceklerini anladıklarını ifade etti.

AZAD: TÜRKİYE'DEN GELEN 25 YAŞINDA BİR KÜRT OLAN AZAD BİR POLİS KARAKOLUNDA KEYFİ OLARAK ALIKONULDU.

Azad, kapısında rütbe işaretleri ve bayrakları olan ve resmî bir polis karakolu olarak tarif ettiği bir yerde idari gözetim altına alınarak alıkonuldu. Azad, Uluslararası Af Örgütü'ne, sözünü ettiği bu yerdeki “Duvarlarda Türkçe, Kürtçe ve İngilizce dillerinde mülteci haklarıyla ilgili yazıların olduğunu” da anlattı.

Azad, 2020 yılı yazında sığınma talebinde bulunma amacıyla Türkiye'den Yunanistan'a kaçmıştı. Ancak Yunanistan'a geçtiği gün, “askerler” olarak tarif ettiği dört kişinin olduğu küçük ve siyah bir pikap tarafından durduruldu. Ardından da resmî görevliymiş gibi görünen kişiler ile kolluk güçlerine ait olduğu izlenimi veren araçların da aralarında olduğu daha fazla kişi ve araç da olay yerine geldi. Bu kişilerden ikisi Azad'ın üstünü aradıktan sonra onu penceresi veya üzerinde herhangi bir işaret olmayan transit bir kamyonete bindirerek, çocuk ve yaşlıların da olduğu yaklaşık 70 kadar kişinin, yan yana hücrelerde tutuldukları bir idari gözetim merkezine nakletti.

Azad, idari gözetim altındayken sürekli olarak durumu hakkında bilgi talep etti:

“Sürekli ‘bana ne olacak?’ ‘Kaydımı ve parmak izimi almayacak mısınız?’ diye sordum, ama beni hep geçiştirerek ‘amirimiz geldiğinde’ ya da ‘daha sonra’ şeklinde cevaplar verdiler.” Azad'ın bildirdiğine göre, kendisiyle birlikte idari gözetim altına alınan hiç kimseye resmî kayıt sürecine erişim hakkı tanınmamıştı.

Azad, Uluslararası Af Örgütü'ne, aynı günün akşamında kendisine ve konulduğu hücredeki diğer kişilere, sınır dışı edilmeyecekleri ve serbest bırakılacaklarına dair bir bilginin verildiğini aktararak, “Ama daha sonra yandaki hücrelerde bağırış, çağırışlar duyduk, sesler tamamen kesilene kadar insanları teker teker hücrelerinden aldılar” dedi. Azad ve hücredeki diğer kişiler, merkezin dışına çıkarıldığında ise insafsızca dövüldü ve diğer alıkonulanlarla birlikte Türkiye'ye geri itildi.

⁵⁰ 11-12 Aralık 2020 ve 10 Mart 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

YUNANİSTAN VE AB HUKUKU KAPSAMINDA SIĞINMACI VE GÖÇMENLERİN İDARİ GÖZETİMİ

Her ne kadar bu rapor kapsamında belgelenen vakalar yasal düzenlemelerin dışında cereyan etmiş olsa da Yunanistan, daha çok kısa bir süre önce üçüncü ülke vatandaşlarının idari gözetim altına alınmalarına ilişkin düzenlemelerini sıkılaştırdı. Bu çerçevede göç ve sığınma mevzuatında 2019 ve 2020 yıllarında yapılan değişikliklerle birlikte, uluslararası ve Avrupa standartlarını açıkça ihlal edecek bir şekilde⁵¹ sınır dışı ve sığınma prosedürleri⁵² esnasında idari gözetim uygulamasına çok daha geniş bir kapsamda başvurma imkânı getirildi. Şimdilerde ise Yunanistan'daki kişilerin sınır dışı etme amacıyla 18 aya kadar idari gözetim altına alınabilmeleri mümkün. Dahası, bu süre artık sığınma prosedürleri süresince idari gözetim altında geçirilen süreden **ayrı** olarak hesaplanıyor.⁵³ Yunanistan'da, idari gözetime karşı iç hukuk yollarının etkililiği konusunda endişeler de bulunuyor.⁵⁴

Öte yandan AB hukuku, üçüncü ülke vatandaşlarının idari gözetim altına alınmalarına, yalnızca belli koşulların var olması şartıyla ve sığınma prosedürleri ile sınır dışı etme kararlarının icrası kapsamında ve göçle ilgili nedenler dolayısıyla izin veriyor.⁵⁵

5.2 RESMÎ VE GAYRÎ RESMÎ ALIKOYMA MERKEZLERİ

Yunanistan'da, özellikle de son derece yüksek bir düzeyde militarize edilmiş bir bölge olan Evros/Meriç'te, göçmenlerin kabul edilmeleri ya da idari gözetim altına alınmaları için tasarlanan ya da bu amaçlar doğrultusunda düzenli olarak kullanılan merkezler yoğun bir biçimde faaliyet gösteriyor. Örnek olarak, Gümülcine Göçmen İdari Gözetim Merkezi, Seymenli Kabul Merkezi ve Göçmen İdari Gözetim Merkezi, "Feres Polisi ile Sınır Muhafız Garnizonu'nun yetkisi dahilinde bulunan"⁵⁶ Poros tesisi ve Tokmakköy, Bıdıklı, Sofulu, Feres, Yassıköy,⁵⁷ Dedeagaç, Dimetoka, Isaakio, Neo Cheimonio ve Kumçiftliği'nde bulunanlar da dâhil olmak üzere çeşitli sınır muhafız ve polis karakolları, Evros/Meriç'teki merkezler arasında yer alıyor.

Resmî ve gayri resmî alıkoyma merkezlerinin, kişilerin keyfi olarak tutulmalarında kullanılması uzun zamandır Yunanistan'da eleştirilen bir husus. Uzun bir süredir Yunanistan'ın idari gözetim sistemindeki hukuki konumunun ne olduğuna dair belirsizliğin sürdüğü Poros'taki tesis de kişilerin keyfi olarak tutulduğu bu yerler arasında yer alıyor. Nitekim New York Times gazetesi de Mart 2020'de bu tesisi, göçmenlerin geri itilmeden önce kimseyle görüştürülmeksizin idari gözetim altına alınmalarında kullanılan "gizli bir yer" olarak tanımladı.⁵⁸ Yunanistan polisi, bu tesisi 2012 yılından beri göçle ilgili amaçlar için kullanıyor; ancak şimdiye dek yapılan araştırmalar

⁵¹ BM KAÇG, Göçmenlerin Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmalarına İlişkin Gözden Geçirilmiş 5 sayılı Teati, 7 Şubat 2018, bit.ly/3cLRDo4, 12-24 paragraflar.

⁵² Uluslararası Af Örgütü, *Yunanistan Uluslararası Koruma Kanunu'nda Yapılması Teklif Edilen Değişikliklere İlişkin Görüş Notu*, Ekim 2019, bit.ly/3OBx06X; Yunanistan: Sığınmacılar ve STK'lar Açısından Endişe Verici Yasal Gelişmeler, (Endeks: EUR/25/2259/2020), 4 Mayıs 2020, bit.ly/3h4MOZZ.

⁵³ Bu durum yeni Yunanistan Uluslararası Koruma Kanunu'ndan kaynaklanmaktadır. Bkz: Yunanistan, 4636/2019 sayılı Uluslararası Koruma Kanunu ve diğer hükümler, Resmî Gazete 169/A/1-11-2019, asylumineurope.org/reports/country/greece/overview-legal-framework/, Madde 46.5.b; Uluslararası Af Örgütü, *Yunanistan Uluslararası Koruma Kanunu'nda Yapılması Teklif Edilen Değişikliklere İlişkin Görüş Notu*, yukarıda.

⁵⁴ Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi (ECRE), 2019 AIDA Raporu, Yunanistan, s. 200-201.

⁵⁵ Uluslararası Koruma Başvurusu Sahiplerinin Kabul Koşullarında Asgari Standartların Tesis Edilmesine İlişkin 2013/33/EU sayılı ve 26 Haziran 2013 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Yönergesi, Madde 8. Sığınmacılara "yasa dışı girişlerinden ya da bulunuşlardan dolayı" ceza verilmemesi gerekir: BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 28 Temmuz 1951, refworld.org/docid/3be01b964.html, Madde 31. Bu kural "cezalandırmama ilkesi" olarak da bilinen ilkenin temelini teşkil etmektedir.

⁵⁶ AİÖK, 13-17 Mart 2020 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, Kasım 2020, 4 paragraf.

⁵⁷ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa'nın Sınırları* başlıklı raporu için (yukarıda) Nisan 2013 tarihinde, o dönemdeki adı "Fylakio İlk Kabul Merkezi" olan Gümülcine ve Seymenli Göçmen İdari Gözetim Merkezleri ile Tokmakköy, Bıdıklı, Sofulu ve Feres'teki dört hudut muhafız karakolunu ve Iasmos'taki bir polis karakolunu ziyaret etmişti.

⁵⁸ New York Times, "Sanki Hayvanmışız Gibi: Yunanistan'ın Göçmenlere Yönelik Gizli Alıkoyma Merkezi", 10 Mart 2020, nyti.ms/35vU0Hz.

2015 yılından beri bu tesise ilişkin resmî bilgilerin son derece yetersiz olduğunu kaydederek, anılan yerin aslında “gayri resmî bir idari gözetim merkezi” olarak kullanıldığına işaret ediyor.⁵⁹

Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi (AİÖK) de 1999 yılından 2020 yılına dek⁶⁰ Evros/Meriç'te yabancıların idari gözetimde kullanılan tesisleri ziyaret ederek, Yunanistan'a sistematik olarak bu merkezlerdeki koşulları iyileştirme çağrısında bulunuyor. Komite, sırasıyla 2011,⁶¹ 2012,⁶² 2014⁶³ ve 2019⁶⁴ yıllarını konu alan raporlarında da belirttiği şekilde defaten Evros/Meriç'te bulunan merkezlerdeki aşırı kalabalık, yetersiz koşullar ve alıkonulan kişilere kötü muamelede bulunulduğuna dair iddiaları kınadı. Bu yerlerde alıkonulan kadınlar ve herhangi bir bağlarının bulunmadığı erkeklerin bir arada tutulmaları⁶⁵ ve yine bu merkezlere giriş kayıtlarının tutulmasındaki eksiklikler de Komite tarafından ifade edilen diğer sorunlar arasındaydı.⁶⁶ Komite, Mart 2020 tarihindeki “ivedi önleme” ziyaretinden sonra ise daha önce dile getirmiş olduğu bu bulguların büyük bir kısmını bir kez daha yineleyerek, 1997 yılından itibaren “Yunanistan'a, göçle ilgili idari gözetim politikasındaki yapısal eksikliklerin ele alınması” için yaptığı çağrılarını “Yunanistan makamları tarafından ya eylemsizlikle ya da ifade edilen bu son derece ciddi endişelerle ilgili olarak en asgarisini yapma yaklaşımıyla” karşılandığına dair duyduğu üzüntüyü kaydetti.⁶⁷

AİÖK, 2020 yılındaki ziyaretinde de Evros/Meriç'teki merkezlerde tutulan kayıtlar konusundaki endişelerini tekrarladı. Komite tarafından kaleme alınan raporda, **Poros** tesisinin hukuki statüsünün “Feres Polisi ile Sınır Muhafız Garnizonunun yetkisi dahilindeki” geçici bir idari gözetim merkezi olduğu da nihayet açıklığa kavuşturularak, bu tesisin “en az 20 Şubat 2020 tarihinden beri” bu amaçla kullanıldığı; ancak tesisteki görevlilerin kayıtların gün sonunda “çöpe atıldığı” ifade etmelerinden ötürü tesiste idari gözetim altında tutulan kişilerin kayıt altına alındıklarına dair herhangi bir delilin de bulunmadığını belirtti. AİÖK, ayrıca, bu uygulamanın, kişilerin Poros'ta keyfi olarak tutuldukları ve bu tesisin de “göçmenlerin geri itilmelerinde ara durak işlevi gördüğüne” dair iddiaları “doğrular nitelikte”⁶⁸ olduğunu kaydetti. AİÖK tarafından bu ziyaret sonrasında Poros'ta idari gözetim altına alınanların kayıtlarının uygun bir şekilde tutulmasına yönelik olarak yaptığı tavsiyeyle ilgili olarak da Yunanistan hükümeti, verdiği yanıtta tesiste “İdari Gözetim Altına Alınan Kişiler Defteri” tutulmaya başlandığını kaydetti.⁶⁹

Ancak, ilerleyen kısımda ayrıntılarıyla yer verildiği üzere, Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü Suriyeli çift Tarık ve Rima, Yunanistan hükümeti tarafından yapılan bu beyanın aksine, ilk önce Gümölcine'deki bir merkezde, sonrasında ise Poros'taki tesiste, hiç kimseyle görüştürülmeksizin

⁵⁹ Lena Karamanidou ve Bernd Kasperek, Avrupa sınır rejiminin gizli altyapıları: Yunanistan, Evros/Meriç'teki Poros idari gözetim tesisi, 8 Mart 2020, respondmigration.com/blog-1/border-regime-poros-detention-facility-evros-greece.

⁶⁰ AİÖK, 1. 25 Mayıs ve 6 Haziran 1997 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2001) 18 [Kısım 1], 13 Eylül 2001, rm.coe.int/16806964ee; 2. 26 Ekim ve 2 Kasım 1999 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2001) 18 [Kısım 2], 13 Eylül 2001, rm.coe.int/16806964f0; 3. 23 Eylül ve 5 Ekim 2001 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2002) 31, 20 Kasım 2002, bit.ly/3iNsk94; 4. 27 Ağustos ve 9 Eylül 2005 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2006) 41, 20 Aralık 2006, bit.ly/2THmVpa; 5. 20-27 Şubat 2007 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2008) 3, 8 Şubat 2008, bit.ly/35taaRY; 6. 19-27 Ocak 2011 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2012) 1, bit.ly/2S0LgG8; 7. 4-16 Nisan 2013 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2014) 26, 16 Ekim 2014, bit.ly/2Sxwrel; 8. 13-18 Nisan 2016 ve 19-25 Temmuz 2016 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2017) 25, 26 Eylül 2017, rm.coe.int/pdf/168074f85d; 9. 10-19 Nisan 2018 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2019) 4, 19 Şubat 2019, rm.coe.int/1680930c9a; 10. 13-17 Mart 2020 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapor, CPT/Inf (2020) 35, 19 Kasım 2020, rm.coe.int/1680a06a86 ve Yunanistan'la İlgili Olarak Yapılan Bir Basın Açıklaması, CPT/Inf (2011) 10, 15 Mart 2011, bit.ly/3gDNvrf.

⁶¹ CPT/Inf (2011)

⁶² CPT/Inf (2012) 1

⁶³ CPT/Inf (2014) 26

⁶⁴ CPT/Inf (2019) 4

⁶⁵ CPT/Inf (2012) 17. paragraf ve CPT/Inf (2019), 89 paragraf.

⁶⁶ AİÖK, 2019 senesinde bazı merkezlerdeki kayıtların eksik olarak tutulduğunu kaydetmişti: CPT/Inf (2019) 4, 81 paragraf.

⁶⁷ CPT/Inf (2020) 35, 62 paragraf.

⁶⁸ CPT/Inf (2020) 35, 24 paragraf.

⁶⁹ AİÖK, 13-17 Mart 2020 Tarihleri Arasında Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyarete İlişkin Olarak Yunanistan Hükümetine Sunulan Rapora Yunanistan Hükümetince Verilen Yanıt, CPT/Inf (2020) 36, 19 Kasım 2020, rm.coe.int/1680a06a87, s. 13.

yaklaşık 100 kadar diğer kişiyle birlikte alıkonulduklarını ve en sonunda da Eylül 2020 gibi çok yakın bir tarihte zorla geri gönderildiklerini iddia etti.

Uluslararası Af Örgütü, bu vakayla ilgili olarak Yunanistan göç ve polis makamlarına sorular yönelterek, anılan tarihteki “İdari Gözetim Altına Alınan Kişiler Defteri” kayıtlarına erişim izni talep etti. Bu talebe olumlu yanıt verilmesi de Yunanistan Yurttaş Koruma Bakanlığı tarafından, Uluslararası Af Örgütü’ne verilen 12 Nisan 2021 tarihli yanıtta, Poros’taki tesisten “tespit edilen şahısların Feres HKB [Hudut Kontrol Birimi’ne] sevk edilinceye dek yalnızca kısa süreli olarak kalmaları için yararlanıldığı” ve tesisin de halihazırda kullanımda olmadığı kaydedildi.

Bakanlık, ayrıca **Rima** ve **Tarik**’ın Gümölcine’de de alıkonulduklarına dair iddialarıyla ilgili olaraksa “sözü edilen bölgede kurulmuş olan bir idari gözetim merkezi bulunmadığı gibi, Evros/Meriç nehri üzerinden de kişilerin Gümölcine’den Türkiye’ye toplu olarak sınır dışı edilmesi gibi vaka da söz konusu olmamıştır”⁷⁰ yanıtını verdi.

5.3 GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERCE TESPİT EDİLEN KONUM VE YERLER

Uluslararası Af Örgütü’nün görüştüğü kişilerin büyük bir kısmı, telefonlarına el konulmaları nedeniyle geri itme operasyonları esnasında geçtikleri ve tutuldukları farklı yerleri tam olarak tespit edememişti. Öte yandan, Uluslararası Af Örgütü, bu vakalardaki kişilerin ayrıntılı anlatımları sayesinde, ifade edilen bazı yerlerin konumlarını tespit edebilmeyi başardı.

HASAN: BİDİKLİ’DAKİ SINIR MUHAFİZ KARAKOLUNDA ALIKONULDU.

Bıdıklı’daki alıkoyma merkezi. Görüntü: 30 Temmuz 2020, Google ©, 2021 Maxar Technologies.

Bu raporun 4. bölümünde ayrıntılı olarak aktarılan vakadaki kişilerden biri olan Hasan alıkonulduğu yeri tespit edebildi.⁷¹ Hasan, Dedeğaçtayken iki kişi tarafından yakalanmış ve daha sonra da Sofulu ilçesindeki **Bıdıklı** sınır muhafız karakolu olarak tarif ettiği bir “polis karakoluna” nakledilmişti.⁷² Hasan, Bıdıklı’daki bir gün süren idari gözetimin ardından, aralarında çocukların da olduğu yaklaşık 100 kişilik bir grupla birlikte, gece vakti nehir üzerinde geri itildi.

AIÖK, birçok kez Evros/Meriç bölgesinde bulunan idari gözetim merkezlerindeki kayıtların yetersiz bir şekilde tutulduğunu ve Bıdıklı Polis ve Sınır Muhafız Karakolu özelinde ise 2020 yılının başlarından beri bu yerde “herhangi bir kaydın tutulmadığını” ifade etmişti.⁷³

⁷⁰ Yunanistan Emniyeti, Yabancılar ve Hudut Koruma Dairesi Başkanı, Polis Tümgeneral Dimitrios Mallios tarafından Uluslararası Af Örgütü’ne gönderilen 12 Nisan 2021 tarihli mektup.

⁷¹ 4 ve 9 Şubat ile 17 ve 26 Mart ve 2 ve 8 Nisan 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

⁷² Hasan bu yeri şu şekilde tanımladı: “[...] etrafı çitlerle çevrili değildi. Ön duvarları gri renkteydi ama eskiydi. İçerideki duvarlar ise beyaza boyalıydı. Cezaevindeki odanın içindeki koku dayanılacak gibi değildi. Binanın arka tarafından bir tren rayı geçiyordu. İstasyon da yol üzerindeydi. [...] Parmaklıklı pencereler vardı. Ana giriş gibi bir yer yoktu, yalnızca iki odaydı. [...] Bina biri büyük bir koğuş, diğeri de bir ofisten ibaretti. İki oda aynı binanın bir parçasıydı ama birbirinden ayrıydı. Ben binanın önünde üst aramasına tabi tutulduğum esnada o ofisi görebildim [...] [cezaevindeki] oda yaklaşık 20x7 metre boyunda ve uzundu. Üç demir yatak vardı. Tuvaletlerin olduğu yere geçişi sağlayan bir kapı vardı, ama içerideki üç tuvalet de çalışır durumda değildi.” Hasan’a Bıdıklı Sınır Muhafız Karakolu’nun resmi gösterildiğinde de bu resmin alıkonulduğu yer olduğunu teyit etti. Resim, kamu tarafından bir cep telefonuyla çekilen bir görüntüden alınmıştır. Söz konusu kayıt için, bkz: bit.ly/3gwtRyv.

⁷³ AIÖK, kayıt defterlerinin tutulmasına ilişkin olarak yaptığı tavsiyeleri Bıdıklı’daki yer için de tekrarladi. CPT/Inf (2020) 35, 38 paragraf.

TARIK VE RİMA: GÜMÜLCİNE VE POROS'TA HIÇ KİMSEYLE GÖRÜŞTÜRÜLMESİZİN ALIKONULDULAR.

Lena Karamanidou tarafından çekilen ve Tank'ın işletilmesi yaptığı Poros tesisi 'Resim 4: Poros tesisinin durağan olarak çekilen görüntüsü', Lena Karamanidou ve Bernd Kasperek, 'Avrupa Sınır Rejiminin Gizli Altyapıları: Yunanistan, Evros/Meriç'teki Poros İdari Gözetim Merkezi', 8 Mart 2020. respondmigration.com/blog-1/border-regime-poros-detention-facility-evros-greece

Bu raporun 4. bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan vakadaki kişiler olan Tarık ve Rima, Uluslararası Af Örgütü'ne, 14 Eylül 2020 tarihinde zorla geri gönderilmeden önce iki farklı alıkoyma merkezinde hiç kimseyle görüştürülmeksizin tutulduklarını anlatmıştı. Çift, önce **Gümülcine**⁷⁴ şehri civarındaki bir yerde alıkonulduklarını, daha sonra da **Poros**'taki bir diğer yere sevk edildiklerini aktarmıştı. Çift, ayrıca, Uluslararası Af Örgütü'ne bahsettikleri her iki yerde de kayıtlarının alınmadığını ve kendilerine sığınma talebinde bulunma imkânı verilmediğini söylemişti. Tarık ve Rima, kendileriyle gerçekleştirilen görüşmeler sırasında bahsettikleri ikinci yerin, AİÖK tarafından "*Feres Polisi ile Sınır Muhafız Garnizonu'nun yetkisi dahilinde bulunan Poros idari gözetim merkezi*" olarak tanımlanan yer olduğunu tespit edebildi.

Tarık, Gümülcine'den Poros'a sevklerinin 1,5 saat sürdüğünü söyleyerek⁷⁵, Poros'taki merkezin dıştan görünümünü, bir bahçe ve kiremit çatılı üç bloklu bir binanın ("ahşap kulübe") olduğu bir yer olarak ayrıntı bir şekilde tarif etti. Tarık, ailesiyle birlikte sağ taraftaki "kulübe" alıkonulduklarını da anlattı. Uluslararası Af Örgütü araştırmacıları, Tarık ve Rima'ya Poros idari gözetim merkezinin (yukarıda, solda) resmini gösterdiğinde de her ikisi de alıkonuldukları yerin burası olduğunu teyit etti. Çift, kendilerine gönderilen bu görüntünün üzerinde bu tesisteki farklı blokların ne şekilde kullanıldığını ve ailelerin sağ tarafta, yalnız kişilerin de sol tarafta tutulduklarını gösteren işaretlemeler yaparak geri gönderdi. Tarık, ortadaki bloğun, "askerler" olarak tanımladığı merkezi koruyan kişilerce kullanıldığını da belirterek şunları kaydetti: "Bizi tuttukları yere vardığımızda orada 120 kadar mülteci daha vardı. [...] Aileler ile yalnız kişileri, kadınlarla da erkekleri ayırmışlardı." Kolluk mensupları, merkeze vardıklarında aileyi ve gruptaki diğer kişileri arayarak, ayakkabıları da dâhil olmak üzere tüm kişisel eşyalarına el koydu. Aile, Poros'ta 3 saat kadar bir süreyle tutuldu.

Tarık ve Rima'nın aktardıkları, AİÖK'ün Poros'un "göçmenlerin geri itilmelerinde bir ara durak" olarak kullanıldığına ilişkin yorumunu da destekliyor.⁷⁶

⁷⁴ Görüşülen kişiler bu merkeze götürüldüklerinde telefonlarının hala yanlarında olduğunu ve konumlarını çevrimiçi bir harita sayesinde takip edebildiklerini anlattı. Kişiler, ayrıca bu merkezde bir hol ile aralarında kaçakçılıktan ötürü 15 yıllık hapis cezası verildiği söylenen bir kişinin de bulunduğu yabancıların tutulduğu farklı hücreler olan ayrı bir tutma yerinin de olduğunu ifade etti.

⁷⁵ İfade edilen bu süre, Gümülcine şehrinden Poros köyüne ortalama sürüş süresiyle tutarlıdır.

⁷⁶ CPT/Inf (2020) 35, 24 paragraf.

5.4 TUTULMA KOŞULLARI

“Ben içeriye sırt çantamla birlikte ve ayakkabı bağcıklarım olmadan girdim. Kendimi, tüm bunlara rağmen, bir nebze de olsa güvende hissediyordum. Ama her tarafı çamura bulanmış olan şortum ve giysilerimle [içeriği girdiğimde] oranın bir çeşit köle pazarı gibi olduğunu gördüm. [...] Her birinde yaklaşık 10-15 [kişi] olan yan yana sıralı 7 hücre vardı. Hücrelerde yatak vardı var olmasına ama üzerlerinde şilte yoktu. Yalnızca demirden iskeletlerdi.”

2020 yılı yazında geri itilen Azad.

Görüşülen kişilerin ağırlıklı bir kısmı, tutuldukları alıkoyma merkezlerindeki koşulları bütünüyle yetersiz ve sağlıksız olarak nitelendirildi. Yaygın olarak dile getirilen sorunlardan biri ise ya hiç tuvaletin olmaması ya da çalışır durumda bir tuvaletin olmayışydı. Yine görüşülen kişilerden biri, bir vakada erkeklerin idrar ve dışkılarını küçük bir odadaki zemine yapmak zorunda kaldıklarını anlattı. Diğerleri ise çalışır durumda bir lavaboyla içme suyuna erişimleri olmadığı için çocuklar da dâhil olmak üzere kendilerine tuvaletten su içmelerinin söylendiğini ifade etti. Görüşülenler, birçok yerdeki kokunun da dayanılacak gibi olmadığı söyledi.

“Oda çöp içindeydi. Biz yerde oturuyorduk. Kadınlar ve erkekler bir arada olduğumuz için gerçekten çok rahatsızdı. Koku da dayanılır gibi değildi... Odanın içinde hareket etmek mümkün olsa da tıka basa insanla dolu olduğu için yürümek imkânsız olduğundan kıpırdamadan durduk.”

Ülfet, Aralık 2020 tarihinde geri gönderilen Suriyeli bir sığınmacı.

“Ben ‘neden su ya da yiyecek yok?’ ‘Niçin gerçek bir yatak yok?’ diye sorduğumda polis bana ‘burası otel değil, Türkiye’ye gittiğinde yatmaya da gidersin’ dedi.”

Azad, Türkiye’den gelen 25 yaşında bir Kürt.

Görüşülen kişilerden bir kısmı da aşırı kalabalık koşullarda ya da çocukların da olduğu bazı durumlarda ailelere ayrılan bir yer olmadan kadın ve erkek karışık gruplarda tutulduklarını anlattı. Kasım 2020’de geri itilen 37 yaşındaki Suriyeli bir kadın olan Lila, alıkonulduğu yerle ilgili olarak “O kadar kalabalıktı ki uzanmak mümkün değildi. Ben de bu yüzden başımı yanımdaki kadının omzuna yasladım”⁷⁷ dedi. İki vakada da geri itme öncesinde alıkoyma merkezinde 100 kadar kişinin tutulduğu dile getirildi.

Uluslararası Af Örgütü, bildirilen bu yerlerin tamamını ve bu vakalardaki idari gözetim merkezlerinin hangilerinin resmî hangilerinin ise gayri resmî olduğunu tespit edememiş olsa da görüşülen kişilerce ileri sürülen iddiaların güvenilir olduğu kanaatini taşıyor. Nitekim AIÖK de 2020 yılında “düzensiz göçmenlerin idari gözetim altında tutuldukları yerlerin tamamında olmasa bile büyük bir bölümünde göze çarpan eksiklikler arasında binaların (özellikle de sanitasyonla ilgili olan yerlerinin) bakımsızlığı, yetersiz aydınlatma ve havalandırma, kişisel hijyen ve temizlik malzemelerinin yetersizliğinin yer aldığını” ve “bazı tesislerde ise çok ileri düzeye varan aşırı kalabalığın süreklilik arz ettiğini”⁷⁸ kaydetmişti.

Görüşülen kişiler tarafından ifade edilen koşulların, COVID-19 salgınının yaşandığı bir döneme tekabül etmesi de endişeleri artıran bir diğer neden. Yukarıda da aktarıldığı üzere ortak bir yaşam alanını paylaşmak zorunda bırakılan ve ne yeterli bir mesafeye ne de koruyucu tedbirlere erişim imkanları olmayan bu kişiler, çok daha yüksek bir oranda hastalanma riski altındaydı.

⁷⁷ 3 ve 24 Şubat 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

⁷⁸ CPT/Inf (2020) 35, 62 paragraf.

5.5 ÇOCUKLAR VE HASSAS DURUMDAKİ KİŞİLERİN İDARİ GÖZETİMİ İLE BU KİŞİLERE YAPILAN KÖTÜ MUAMELELER

“Bana kötü davrandılar...Çocuğumun bezini değiştirmek zorundaydım ama diğer mültecilerden el koydukları bir sürü çocuk bezi olmasına rağmen ne bir tanesini verdiler ne de kendi getirdiğimi kullanmama müsaade ettiler. Bir şey istediğimde bence bize ya küfrediyor ya da bizimle dalga geçiyorlardı. Bana bağırırdıktan sonra da birbirlerine bakıp gülüyorlardı.”

Emire, çocuğuyla birlikte idari gözetim altına alınan 24 yaşındaki Suriyeli bir kadın.

“Telefonumu, paramı, bebeğin biberonunu, her şeyimizi aldılar, çocuğumuzun alt bezini bile aldılar.”

Eşi ve iki çocuğuyla birlikte Eylül 2020 tarihinde idari gözetim altına alınan Rima.

Belgelenen vakalarında 10’nunda çocuklar, bebekler ve/veya hamile kadınlar da idari gözetim altına alınmıştı.⁷⁹ Görüşülen kişiler, alt bezi ya da bebek maması gibi çocukların sağlığı ve güvenliği için elzem nitelikte olan temel eşyalara erişebilmelerine müsaade edilmediğini ve yanlarında getirdiklerine bile tüm kişisel eşyalarına el konulduğunu için ulaşamadıklarını ifade etti.

⁷⁹ Göçmen ya da sığınmacı çocukların idari gözetim altına alınmalarının uluslararası hukuku ihlal ettiğine ve dolayısıyla da bu uygulamaya bir son verilmesine ilişkin olarak giderek daha fazla dile getirilen bir ortak görüş söz konusudur. Bkz: Göç Eden Çocuklar İnisiyatifi’nin Ortak Yayını, AB’de Çocukların Göç Yönetimi Bağlamında İdari Gözetim Altına Alınmaları, Mart 2019; BM KAÇG, Göçmenlerin Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmalarına İlişkin Gözden Geçirilmiş 5 sayılı Teati, 2 Temmuz 2018, A/HRC/39/45, bit.ly/3gyaTYA.

6. FİZİKSEL ŞİDDET VE YAŞAMI TEHLİKEYE SOKAN DİĞER FİİLLER

“Geri döndüğümüzde işkence gördüğümüzü ispat edemeyelim diye arkalarında en ufak bir kanıt bile bırakmıyorlardı.”

Mustafa, Beni Mellal’den gelen 32 yaşında Faslı bir erkek.⁸⁰

Uluslararası Af Örgütü tarafından belgelenen 21 vakanın 17’sinde kişiler, geri itmeler esnasında ya doğrudan fiziksel şiddete uğradı ya da bu şiddete tanıklık etti. Bildiren ihlaller arasında ise sopa ya da copla dövülme, tekme, yumruk ve tokat da yer alıyordu. Bu kişiler ayrıca zorla minibüs ya da diğer araçlara bindirilirken itilip kakıldıklarını da anlattı.

Görüşülen kişilerden bir kısmı ise dayak neticesinde oluşan muhtemel kemik kırığı- ki bu bir vakada burun, bir diğerinde ise ayak kırığı şeklindeydi- ve özellikle tüyler ürpertici bir başka vakada ise bir kişide omurga kırığı, diğerinde ise el kırığı olarak aktardıkları ciddi yaralanmaların meydana geldiğini bildirdi.

Bu raporda yer verilen olayları, kesin olarak belli bir resmî organa isnat etmek mümkün olmasa da Uluslararası Af Örgütü, görüşülen kişiler tarafından aktarılan tanıklıklara dayanarak, vakaların büyük bir bölümündeki şiddetin faillerinin, hal ve hareketleri ile taşıdıkları teçhizat nedeniyle kamu adına kolluk görevine yerine getirdikleri izlenimini veren ve bazı vakalarda da resmî görünüme sahip yerlerde çalışan veya üzerlerinde askeri ya da polis teşkilatına ait amblemler bulunan araçları kullanan kişiler ile bu kişilerle işbirliği içinde bulunan siviller olduğunu düşünüyor. Dolayısıyla da bu şiddet fiillerinin “bir kamu görevlisi ya da resmî sıfatla hareket eden bir başka kimse tarafından bizzat veyahut bu kimselerin teşviki ya da rızası ya da söz konusu eyleme onaylaması suretiyle”⁸¹ gerçekleştirildiği sonucunu çıkarmak mümkün.

⁸⁰ 11 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

⁸¹ BM İşkenceye Karşı Sözleşme, Madde 1.

Dayak ve bedeni zarara sebep veren diğer türlü fiziksel şiddet eylemleri, Yunanistan'ın da taraf olduğu⁸² AİHS'in 2. ve 3. maddelerinde güvence altına alınan işkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza görmeme hakkı ile yaşam hakkını ihlal edilebilir niteliktedir.

Uluslararası Af Örgütü, benzer bir biçimde, vakaların büyük bir kısmında görüşülen kişilerce aktarılan fiillerin de insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza yasağını ihlal ettiği kanaatini taşıyor. Yine bu vakalarda bildirilen şiddetin boyutundaki vahamet ile bu şiddetin aşağılama ya da cezalandırma saikiyle gerçekleştirildiğine dair kuvvetli emarelerin varlığından ötürü de Uluslararası Af Örgütü söz konusu bu fiillerden bazılarının işkenceye vardığını düşünüyor. Uluslararası Af Örgütü, bu değerlendirmenin kemik kırığıyla sonuçlananlar da dâhil olmak üzere özellikle de ağır dayakların söz konusu olaylar ile aşağıda yer verilen bazı çıplak arama vakaları için geçerli olduğuna inanıyor.

6.1 DAYAK VE FİZİKSEL ZARAR VEREN DİĞER FİİLLER

“Benim kafama vurdular ve kulağımdan da kan geldi. Katarakt ameliyatı olmuştum, ama beni dövdükleri zamandan beri o gözümle çok iyi göremiyorum, her şey artık bulanık.”

Nebil, Şam'dan gelen Suriyeli bir yetişkin erkek.

“En sondaki üç adamı, üzerlerinde iç çamaşırları bile kalmayacak şekilde çıplak soyunmaya zorladılar ve sonra da onları sopa, tekme ve yumruklarla çok feci dövdüler. İçlerinden biri başından yaralanmıştı...Vücudunun her yeri de kanla kaplıydı.”

Tarik ve Rima, vakaları 4. ve 5. bölümlerde ele alınan Suriyeli genç çift.

AZAD VAKASININ DEVAMI: DAYAK, ŞİDDET VE GERİ İTMELERİ ÜNİFORMALI GÖREVLİLERLE SİVİLLER BİRLİKTE GERÇEKLEŞTİRİYOR.

Azad, 2020 yılının yazında geri itilmeden önce üniformalı “polis memurları” ile siyah giyimli bir kişi ve sivil giyimli bir başka kişinin de olduğu ve kendisi tarafından “resmî bir polis karakolu” olarak tarif edilen bir yerde alıkonulmuştu.

Azad, alıkonulduğu hücreden çıkarılmasından sonra yaşananları şu şekilde anlattı: “Bizi dışarı çıkardıklarında tamamı kar maskeli ve siyahlar içinde sivil olarak giyinmiş, ellerinde de silah ya da cop olan 10-12 kişilik bir grup vardı. Hepimizi bir duvarın önünde sıraya dizdikten sonra, bu kişilerden biri önümüz boyunca volta atmaya başladı. Sonra da bir anda bir başkası copla bizi dövmeye başladı.” Azad, bu dayak olayının yaşandığı sırada orada bulunan maskesiz ve sivil giyimli bir kişiyi, daha önce polis karakolunda gördüğünü de ifade ettikten sonra şunları ekledi:

“Bizi yere fırlatıp, tekmeleyip yumrukladılar. Bahsettiğim o [sivil giyimli maskesiz adam] o esnada sırtarak bana bakıyordu... Bize yumruk atıp, suratımızı tekmelediler ve sonra da [kar maskeliler] bize küfürler yağdırırken başımıza da postallarıyla bastılar. O an tüm hayatım gözlerimin önünden bir film şeridi gibi geçti ve insanlığın nasıl bu kadar düşebildiğine tüm kalbimle üzüldüm.”

Azad, sözünü ettiği bu olay esnasında orada bulunan ya da dayak atan 10-12 kişiden hiçbirinin, sabah gördüğü polisler olmadığını düşündüğünü söyledi. Ancak, gerek bu dayak vakasının resmî bir idari gözetim merkezi izlenimini uyandıran bir yerden salıverilme sonrasında gerçekleşmesi gerekse de olayın tamamının bu yer dahilinde, üstelik de bütün gün boyunca orada olan bir kişinin gözlerinin önünde yaşanmış olması nedeniyle, bahsi geçen dayak vakası ile müteakip geri itmenin, Yunanistanlı yetkililerin koordinasyonu dahilinde ve en azından onların talimat ya da oluruyla yaşandığı kanaatini uyandırıyor.

⁸² İlaveten AB THŞ Madde 4 ve Madde 2'nin de aralarında bulunduğu ilgili diğer belgelerdeki hükümler.

SAİF: “ASKELER” TARAFINDAN KEMİKLERİ KIRILANA DEK DÖVÜLEN BİR GRUPTA DAYAK ATILANLAR ARASINDAYDI.

← Saif tarafından Uluslararası Af Örgütü araştırmacılarına gönderilen ve dayak sırasında vücudunda meydana gelen morarmayı gösteren bir fotoğraf.

Ağustos 2020’de dört kez geri itildiğini söyleyen 25 yaşındaki Suriyeli **Saif**⁸³, Uluslararası Af Örgütü’ne, Yunanistan’a geçmedeki ikinci denemesi esnasında 60 kadar yetişkin ve çocuğun bulunduğu bir grupla birlikte nehri geçtikten kısa bir süre sonra üç kişi tarafından “pusuya düşürüldüklerini” anlattı.

Saif, bu kişileri, yanlarında bir Alman kurdu da olan siyah üniformalı ve kar maskeli “askerler” olarak tarif etti. Bu kişiler, eşyalarını kendilerinden uzağa bırakıp yüz üstü olarak yere yatmalarını söyledi. Bu sırada askerlerden biri gruptakilerin cep telefonlarını toplayıp siyah bir çantaya koyarken, diğer iki asker ise grubu muhafaza altında tutuyordu. Daha sonra da içinde “kamufleajlı askerler” olarak tanımlanan en az 20 kişinin olduğu iki kamyonet olay yerine geldi.

Saif ve gruptaki diğer kişilere, bir daire oluşturarak dizlerinin üzerinde doğrulmaları söylendi. Üç “askerden” biri grubun etrafında dolaşarak gruptakilerin bacaklarına copla vurdu. Saif, o gün yaşananları şu şekilde aktarmaya devam etti: “Şam’dan gelen bir adam kaçmaya çalıştı. Kar maskeli askerler, yanlarındaki Alman kurdunu adamın üzerine saldırdı. Köpek, adama doğru atılarak şaşırmasına ve sonra da yere düşmesine neden oldu. Askerlerden birisi de onu geri getirerek gruptan ayırdı. Sonrasında ise siyahlar içindeki üç asker, bu adamı dövmeye başladı. O kadar feci dövdüler ki adamın vücudunun her yeri mosmor kesildi, ağzından ve burnundan da kanlar geldi...Ben bu adamı sopalarla dövdüklerini ve yüzüne de postallarıyla bastıklarını gördüm. Adamın yanında ailesi de vardı...Eşi, askerleri durdurmaya çalışmak için ayağa kalkıp birkaç adım atmıştı ki askerlerden biri, elindeki sopayla onun da kafasına vurdu.”

Yaşanan bu olayın ardından gruptakilerin tamamı, aileleri itip kakan ve yalnız başına olan kişileri de döven kar maskeli askerler tarafından kamyonetlere bindirildi. Grup, nehir kıyısına götürüldüğünde ise Saif, yine siyahlar içinde, kar maskeli ve ellerinde de makine tüfek, sopa ve el fenerleri olan 30-35 kadar “askerin” orada olduklarını aktardı.

Tam bu esnada da dehşet verici ikinci bir şiddet olayı yaşandı. “Afganlar” olarak adlandırılan iki yetişkin erkek, bu sırada kaçmaya çalıştı, ama yakalanarak askerlerden biri tarafından acımasızca dövüldüler: “Afganlardan birinin eli, diğerinin de galiba omurgası kırıldı. O asker, bu adamlardan birini sürükleyip nehre atmaya çalıştı, ama bir başka asker onu durdurdu.”

Saif, Uluslararası Af Örgütü’ne, daha sonra diğer askerlerin yaralı durumdaki bu iki kişiyi de kendilerini nehir üzerinden Türkiye tarafına taşıyacak bir bota koyduklarını da söyledikten sonra şunları ekledi: “Askerler, bu adamları taşıyıp sırt üstü bir şekilde bota yatırdıktan sonra sıra bizdeydi. Gruptaki insanlara aynı hizada olacak şekilde dizlerinin üzerinde durmaları söylendi. Yalnız başlarına seyahat edenler önde, aileler de arka taraftaydı... Biz Türkiye tarafına gönderilen ilk gruptaydık ve Afganlara yardım etmeye çalıştık. Onları taşımaya çalıştığımızda da acı içinde bize “durun, durun” dediler. Omurgasının kırıldığını düşündüğüm ikinci adam hiçbir şekilde hareket edemiyordu, ellerini bile kımlıdatamıyordu.” Saif, sonrasında ise Türkiye’li askerlerle bir ambulansın yaralıları yardım ettiğini söyledi.

⁸³ 5 Şubat 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

6.2 ÇIPLAK ARAMALARIN DA ARALARINDA OLDUĞU ŞİDDET İÇEREN VE İSTİSMAR EDİCİ ÜST ARAMALARI

“Beni çırılçıplak soyunmaya zorladılar, iç çamaşırımı bile çıkarttılar... Diğerleri de görsün diye herkesin olduğu açık bir alanda yaptılar bunu. Eşimle çocuklarım da oradaydı ve onlar da beni böyle gördü.”

Ali, eşi ve çocuklarıyla birlikte seyahat eden Suriyeli yetişkin bir erkek.⁸⁴

“Adamın birine iç çamaşırları da dâhil olmak üzere tamamen soyunmasını söylediler. Bacaklarının arasında bir şeyler sakladığını düşündükleri için de adama çömelip kalkmasını söylediler. Bunlar olurken kadın ve çocukların orada olması da umurlarında değildi.”

Ömer, 32 yaşındaki Suriyeli yetişkin bir erkek.⁸⁵

“[‘Sınırdaki çalışan askerler’ olarak tanımladığı] Yunanistan yetkilileri hepimizi çırılçıplak soyunmaya zorladıktan sonra bize vurmaya başladılar. Ben hayatım boyunca, bir kez bile olsun böyle bir dayak yememişim.”

Mustafa, 32 yaşındaki Faslı yetişkin bir erkek.

Görüşülen kişiler Uluslararası Af Örgütü’ne üst aramalarına tabi tutulduklarını, eşyalarına el konulduğunu ve vakaların çoğunda da el konulan bu eşyaların geri verilmediğini anlattı. Bazı vakalarda ise görüşülen kişiler üst aramalarının sert ya da agresif tavırlarla yapıldığını ve kadınların, karşı çıkmalarına rağmen, erkek görevliler tarafından arandıklarını dile getirdi. Yine vakaların bir bölümünde çocuklar bile aramaya maruz bırakıldı.

ÖMER: YERE FIRLATILAN ÇOCUKLAR, UYGUNSUZ BİR ŞEKİLDE ARANAN KADINLAR

32 yaşındaki Suriyeli **Ömer**, Uluslararası Af Örgütü’ne, Yunanistan’a geçiş yapmalarının ardından polis ve sivillerden oluşan bir ekibin, kendisinin de içinde bulunduğu grubu yakalayarak nehir kıyısına zorla geri götürdüğünü anlattı. Orada da “askerler ya da komandolar” gruptakilerin üzerlerini arayarak, içlerinden bazılarını da dövdü.

Ömer, “minibüsün kapısını açtıktan sonra bizi zorla dışarıya attılar...Hepimizi, sanki insan değilmişiz gibi, teker teker yere fırlattılar. Bunu herkese, kadınlara ve çocuklara bile, yaptılar. Dertleri bizi aramak değil, canımızı yakmaktı” dedikten sonra şunları ekledi:

“Üstümüzü aradıkları sırada içimizden bazılarına tokat da attılar...Benim de üstümü aradıkları sırasında tokat atarak tekmelediler ve karnıma da yumrukla vurdular. Yine o sırada vücuduna dokunmak istedikleri için üzerinin aranmasına karşı çıkan bir kadına da tokat attıklarını gördüm. Kadınların tamamının her yerini aradılar. Kadınları ararken üstlerini çıkarmalarını söylemediler ama itiraz etmelerine rağmen kaba üst aramasını çıplak elle [yani sıvazlama ve yoklama yoluyla] yaptılar. Kadınların üstünün bir erkek tarafından aranması gerçekten de aşağılayıcıydı.”

Görüşülen 16 kişiden 11’i, çoğu zaman kadın ve çocukların da aralarında olduğu kişilerin önünde erkeklerin zorla çıplak arandıklarına tanıklık ettiklerini ya da bilfiil bu uygulamaya maruz kaldıklarını anlattı. Vakalardan birinde ise erkekler, zorla çıplak aramanın ardından elbiseleri kendilerine geri verilmediği için nehri iç çamaşırlarıyla geçmeye zorlandı.

⁸⁴ 14 Aralık 2020 ve 12 Mart 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

⁸⁵ 2 Şubat 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

LİLA: ERKEKLER TARAFINDAN KIYAFETLERİNİN ALTINDAN ARANDI VE ÇIPLAK BIRAKILAN ERKEKLERİN NEHRE ATILDIĞINA ŞAHİT OLDU.

Gazze'den gelen ve Kasım 2020'de geri itilen 37 yaşındaki Filistinli bir kadın olan **Lila**, Uluslararası Af Örgütü'ne, geri itildiği sırada nehirde tanıklık ettiği bir olayı şu şekilde aktardı: "Bizi bota bindirmeden önce herkesi bir kez daha aradılar. Sanırım paramız var mı yok mu diye bakıyorlardı... Bottaki adamın birinde bir cep telefonu buldular ve çok feci bir şekilde dövdüler. Tekmeleyip, sopalarla dövüyorlardı. Daha sonra bu adamı çıplak kalacak şekilde soyunmaya zorladılar. Üzerinde iç çamaşırı bile kalmamıştı."

Gruptakiler daha küçük gruplar halinde nehirde Türkiye tarafa geçmeye zorlandıklarında ise sözü edilen bu kişi aralarında yoktu: "İçimizden bazı kişiler o adamın yardımımıza ihtiyaç duyabileceği için bekleyelim dedi. O adamın adım atacak hali yoktu, üzerinde de hiçbir şey yoktu. Bulunduğumuz gruptaki üç kişi nehrin kıyısında onu beklediler, ama askerler daha sonra onu nehre atınca, suya girip onu çıkarmak zorunda kaldılar."

"Onlar [yani "komandolar"] kadınları, elbiselerinin altından mahrem yerlerine dokunarak aradılar. [...] Aslında kelimenin tam anlamıyla cinsel tacize uğradığımızı hissediyorduk, ama elimizden de bir şey gelmiyordu. [...] Cezaevi gibi olan yerde arama yapılması için en azından kadın askerleri getiriyorlardı, ama burada her şeyi erkek askerler yaptı. [...] Bizi aramakla kalmayıp, mahrem yerlerimize de dokundular... Askerler kadınları bu şekilde ararken hiç kimse ne bir ses edebildi ne de başını kaldıracıydı... Bir asker kadınlardan birini ararken, o kadının yanındaki bir başka kadın üst aramasını nasıl yaptıklarına bakmaya çalıştı, ama o sırada bir başka asker ona arkadan tekme attı."

Bireylerin kişisel alanları ile onurları ve beden bütünlüğüne doğrudan bir müdahale teşkil eden prosedürlerden biri olan üst araması, insan hakları hukukunda kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre üst aramasının kurumsallaştırılmış prosedürler kapsamında yetkili devlet makamları tarafından ve aranan kişiyle aynı cinsiyette olan kişilerce yapılması gerekir.⁸⁶ Yine üst aramasında gereklilik, hukuka uygunluk ve orantılılık ilkelerine de riayet edilmeli⁸⁷ ve aramalar, mahremiyeti en az ihlal edici şekilde yapılmalıdır.⁸⁸ Bir diğer ifadeyle, üst aramaları "rahatsız etme, gözdağı verme ya da mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahalede bulunma amacıyla yapılamaz."⁸⁹

Mahremiyete ileri derecede müdahalede bulunan aramalara ise "ancak mutlak bir gerekliliğin söz konusu olması halinde başvurulabilir."⁹⁰ Çıplak aramalarla mahremiyete ileri derecede müdahale teşkil eden aramaların aşağılayıcı bir şekilde yapılması da işkence veya kötü muamele teşkil edebilir.⁹¹ Aramayı gerçekleştiren yetkililerin "aşağılama ya da küçük düşürme kastıyla" hareket edip etmedikleri⁹² ya da erkeklerin çıplak olarak aranmaları sırasında kadınların bulunup

⁸⁶ Uluslararası Koruma Statüsünün Verilmesi ve Geri Alınmasına Dair Asgari Standartlara İlişkin 26 Haziran 2013 tarih ve 2013/32/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Yönergesi, Madde 35 ve Madde 13; BM Genel Kurulu, Kadın Mahpuslara Yönelik Muamele ile Kadın Suçlulara Yönelik Hapis Dışı Tedbirler Hakkında Birleşmiş Milletler Kuralları (Bangkok Kuralları), 6 Ekim 2010, A/C.3/65/L.5, refworld.org/docid/4dcbb0ae2.html, Kural 19.

⁸⁷ BM Genel Kurulu, Mahpuslara Muameleyle Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), 8 Ocak 2016, A/RES/70/175, refworld.org/docid/5698a3a44.html, Kural 50.

⁸⁸ BM Genel Kurulu, Kolluk Görevlileri Davranış Kuralları, 5 Şubat 1980, A/RES/34/169, refworld.org/docid/48abd572e.html, Madde 2; BM İşkenceye Karşı Komitesi, Nihai Sonuç Gözlemleri, Çin Hong Kong Özel İdari Bölgesi, CAT/C/HKG/CO/4, 19 Ocak 2009, 10 paragraf, (a ve b sayılı tavsiyeler), digitallibrary.un.org/record/647022?ln=en.

⁸⁹ BM Mandela Kuralları, Kural 51.

⁹⁰ BM Mandela Kuralları, Kural 52; Uluslararası Af Örgütü, *İşkence ve Kötü Muamele ile Mücadele: Bir Eylem Kitabı*, (Endeks: POL 30/4036/2016), 11 Kasım 2016, amnesty.org/download/Documents/POL3040362016ENGLISH.PDF, 138. dipnotta yer verilen referanslar.

⁹¹ Uluslararası Af Örgütü, *İşkence ve Kötü Muamele ile Mücadele: Bir Eylem Kitabı*, *Boodoo/Trinidad ve Tobago*, İnsan Hakları Komitesi, UN Doc. CCRP/C/74/D/721/1996 (2002), 6.5 ve 6.7 paragraflar; İşkenceye Karşı Komite Sonuç Gözlemleri: Katar, UN Doc. CAT/C/QAT/CO/1 (2006) 21 paragraf, *López-Alvarez/Honduras*, *Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi* (Ser. C) No. 149 (2006), 54(12) ve 107 paragraflara atıfta bulunan 140. dipnot.; Ayrıca bkz: Avrupa Cezaevi Kuralları, Haziran 2006, rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae, Kural 54.6-7.

⁹² AIHM, *Iwanczuk/Polonya*, Başvuru No. 25196/94, 15 Kasım 2001, 57-59 paragraflar; *Yutaka Arai-Yokoi*, *Aşağılanmayı Tasnif Etmek: AIHS 3. Madde Kapsamında Aşağılayıcı Muamele veya Ceza Eşiğinin Tespiti*, Netherlands Quarterly of Human Rights. 2003;21(3):385-421, corteidh.or.cr/tablas/r30903.pdf, AIHNI *Lorse* ve *Diğerleri/Hollanda*, 4 Şubat 2003 tarihli karar, 70-74 paragraflar ve AIHM, *McFeeley ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, No. 8317/78, 15 Mayıs 1980, 60-61 paragraflar.

bulunmadığı⁹³ gibi unsurlar da gösterilen muamelenin böyle bir eşiğe varıp varmadığının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulacak faktörler arasında yer alır ki bu faktörlerden her ikisi de Uluslararası Af Örgütü'ne bildirilen tanıklıklarda yer alıyordu.

Yukarıda ayrıntılarıyla yer verilen üst aramaları ile diğer şiddet fiillerine maruz bırakılan kişiler, tüm bu uygulamaların tanımlayamadıkları üniformaları giyen kolluk mensupları ya da bazı hallerde de onlarla işbirliği içinde hareket eden siviller tarafından gerçekleştirildiğini ifade etti. Bu üst aramaları, aynı zamanda, muhtemelen tamamen keyfi ve hukuka aykırı prosedürler çerçevesinde gerçekleştirildi. Uluslararası Af Örgütü, yukarıda kaydedilen çıplak aramalara iddialarının da insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağını ihlal ettiği görüşünde. Dahası, ağır fiziksel şiddetin de eşlik ettiği vakaların bir kısmında gerçekleştirilen çıplak aramalar da mahremiyete ileri derecede bir müdahale teşkil etmeleri, aşağılama ve küçük düşürme saikiyle yapıldıklarına işaret eden kuvvetli emarelerin varlığı, gerçekleştirildikleri bağlam ve yol açtıkları psikolojik ve fiziksel zararlar göz önünde bulundurulduğu da işkence eşiğine varmış olabilir.

6.3 KURTARMAMA KAYNAKLI BİR ÖLÜM

Evros/Meriç nehrinin geçilmesi, ciddi riskleri barındıran bir eylem. Yunanistan Emniyeti, bu kapsamda, Uluslararası Af Örgütü'ne, Ekim-Kasım 2020 tarihleri arasında Yunanistanlı yetkililerin bölgede en az üç arama ve kurtarma operasyonu gerçekleştirdiklerini ve bu operasyonlar esnasında “En az 35 kişiyi” kurtardıkları bilgisini verdi.⁹⁴

MUSTAFA: NEHRE ATLAMAYA ZORLANDI VE YETİŞKİN BİR ERKEĞİN, ONU KURTARMAK İÇİN HİÇBİR ÇABADA BULUNMAYAN YETKİLİLERİN GÖZLERİ ÖNÜNDE SÜRÜKLENİP KAYBOLUŞUNA TANIKLIK ETTİ.

Faslı Mustafa, Uluslararası Af Örgütü'ne, 30 Kasım 2020'de sabahın erken saatlerinde kendisinin de aralarında olduğu ondan fazla erkeğin geri itildiğini ve kendilerine nehrin diğer tarafına taşıyan şişme bir bottan, nehrde bulunan bir adacığa 10-15 metre uzaklıktaki bir mesafedeyken suya atlamak zorunda bırakıldıklarını anlattı.

Bu grupta bulunan Faslı bir erkek yüzme bilmediği için en sona kalmış ve yetkililere yalvar yakar suya atlamayacağını anlatmaya çalışmıştı. Ancak bu kişi de tüm çabalarına rağmen nehre atlamak zorunda bırakıldı. Mustafa, bu andan sonra yaşananları da şöyle aktardı: “Adam imdat çığlıkları atarak suda bir batıp bir çıkıyordu. Askerlerle bottaki diğer kişiler kıllarını dahi kıpırdatmadan öylece izlediler onu... En sonunda da sular bu adamı sürükleyerek götürdü ve biz de onu bir daha görmedik.”

Mustafa, bindirildikleri şişme botun sivil giyimli iki kişi tarafından kullanıldığını, ama operasyonun baştan sona nehrin Yunanistan tarafından bekleyen askeri üniformalı dört kişi tarafından yönetildiğini söyledi. Mustafa, ayrıca, bu üniformalı kişilerin, sivil giyimli olanlara da göçmenleri nehre atlamaya zorlamaları için sopalar verdiklerini de anlattı. Mustafa'nın aktardığına göre ne botta bulunan sivil giyimli kişiler ne de kıyıda bekleyen üniformalı askerler, suda çırpınıp duran bu kişiyi kurtarmak için hiçbir çaba göstermedi ve bunun yerine, grubun geri kalanının yüzerek nehirdeki adacığa ulaştıklarını gördükten sonra şişme botlarını da yanlarına alarak olay yerini terk etti.

Uluslararası Af Örgütü, aktarılan bu vakayı, Yunanistan Emniyeti'ne gönderdiği bir mektupla ilgili makamlara sordu. Ancak Uluslararası Af Örgütü'ne iletilen 12 Nisan 2021 tarihli yanıtta, Yunanistan Emniyet yetkilileri söz konusu olayı doğrulayamadıkları şeklinde bir cevap verdi.⁹⁵

⁹³ Yutaka Arai-Yokoi, 129 dipnot.

⁹⁴ Dimitrios Mallios tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne iletilen yanıt. Bu yanıtta 30 Kasım 2020 tarihinden itibaren Evros/Meriç'ta 6 cesedin tespit edildiği ve bunlardan da yalnızca ikisinin uyruklarının belirlenebildiği ifade edildi.

⁹⁵ Dimitrios Mallios tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne iletilen yanıt.

7. TÜRKİYE SINIR GÖREVLİLERİNCE GERÇEKLEŞTİRİLEN GERİ İTME VE İHLALLER

“Biz yeniden bu tarafa geçerken herhangi bir asker görmemiştik. Ama Türkiyeli askerler bizi duymuş olmalılar ki geldiler. Herkesi dayaktan geçirip... Havaya ateş bile açtılar.”

Ferah, Yunanistan anakarasına geçme çabasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Türkiye'ye geri döndüğü sırada içinde bulunduğu bir gruptaki diğer kişilerle birlikte dövülen Suriyeli bir kadın.⁹⁶

Uluslararası Af Örgütü'ne bildirilen tanıklıklar, Evros/Meriç bölgesindeki Türkiyeli ve Yunanistanlı sınır yetkilileri arasında devam eden siyasi gerilime son derece endişe verici bir ışık tutuyor. İnsanlar hâlâ siyasi bir oyunun piyonları⁹⁷ olarak kullanılıyor ve bazı durumlarda da nehrin bir tarafından diğerine “pinpon topu gibi” atılmaya devam ediliyor. Bu durumun kendisi de çocuklar ve yetişkinlerin hayatını lüzumsuz yere tehlikeye atıyor.

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü kişiler, yolculukları ve/veya geri itilmeleri esnasında Türkiyeli yetkililerden gördükleri birbirinden oldukça farklı muameleleri dile getirdiler. Vakaların bir bölümündeki kişiler “askerler” ya da “polisler” olarak nitelendirdikleri Türkiyeli yetkililerin, geri itmelere maruz kalan mağdurları kurtararak bu kişilere su, yiyecek ve diğer türlü destekler verdiğini ve ağır yaralıların da tedavi altına alınmalarına yardımcı olduklarını ifade etti.

Öte yandan bazı vakalarda ise Evros/Meriç sınır bölgesi civarındaki Türkiyeli “polislerin”, Yunanistan'a geçmeye çalışan kişileri tespit etmelerinin ardından, bu kişileri bir daha Türkiye'ye geri dönmemeleri için tehdit ederek ya Yunanistan tarafına ya da nehrin ortasındaki adacıklara

⁹⁶ 25 Ocak 2021 ve 3 Şubat 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

⁹⁷ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa: Siyasi Bir Oyunun Ortasında Kalanlar*, (yukarıda).

ittiklerine ya da itmeye teşebbüs ettiklerine dair iddialar dile getirildi. Bildirilen bir başka vakada Türkiyeli yetkililerin nehirdeki bir adacıkta mahsur kalan kişileri ivedilikle kurtarmadığı ve başka vakalarda da kişilerin Türkiye'ye geri dönmemesi ya da böyle bir teşebbüste bulunmamaları için gözdağı amacıyla aşırı güç kullanımına ya da dayağa başvurdıkları iddia edildi.⁹⁸

7.1 NEHİRDEKİ ADACIKLARA YAPILAN GERİ İTMELER İLE GECİKMELİ BİR KURTARMA OPERASYONU

Uluslararası Af Örgütü, büyük bir olasılıkla sorumluluğu üzerinden atmada yeni bir taktik olarak kişilerin hem Yunanistanlı hem de Türkiyeli yetkililer tarafından Evros/Meriç nehri üzerindeki adacıklara gitmeye zorlandığı vakaları da belgeledi.⁹⁹ Bu vakaları iki ülke arasındaki gerginliğin devam ettiğine ve her iki tarafın da sorumluluğu birbirinin üzerine atmaya çalıştıklarına işaret eden emareler olarak okumak da mümkün. Evros/Meriç nehrindeki bu adacıklar aslında büyük bir kısmı terk edilmiş durumda bulunan, barınma, yiyecek ya da içilebilir su gibi imkanlarının olmadığı ve zaman zaman da suyun altında kalan küçük kara parçacıklarından ibaret.

MUSTAFA VAKASININ DEVAMI: GÜNLERCE ADACIKTA BİR BAŞLARINA BIRAKILANLAR

Önceki bölümde ayrıntılı bir şekilde aktarılan bir vakadaki¹⁰⁰ grubun içinde olan Mustafa, Uluslararası Af Örgütü'ne, 10 kişilik bir grupta birlikte geri itildiklerini ve nehirdeki adacıklardan birine terk edildiklerini aktarmıştı. Mustafa, geri itildikleri adacıkta, aralarında üç kadın ve üç küçük çocuklu bir ailenin de olduğu çeşitli uyruklardan 30 kişinin bir haftadır mahsur kaldıklarını da anlatarak şunları ekledi:

“[O günün] ertesi sabahında... 150 metre kadar ötemizde olan Türkiye tarafına geçmeye çalıştık... O sırada su çok derin değildi. Bu yüzden de Türkiye tarafındaki kıyıya el ele tutuşarak varmaya çalıştık ama Türkiyeli askerler bize müsaade etmedi ve adaya geri dönmemizi söylediler. Nehir kıyısında dört Türkiyeli askerın yanı sıra yanlış hatırlamıyorsam her 15 dakikada oraya gelip giden bir devriye arabası vardı. Askerler askeri üniformalıydı ve ellerinde de makineli tüfekler vardı.” Mustafa, bu kişilerin birçok kez de gruptakilere onları kurtarma ya da Türkiye topraklarına çıkmalarına izin verme yetkilerinin olmadığını söylediğini anlattı.

Ancak ertesi gün olduğunda ise Türkiyeli yetkililer çocukların olduğu aileyi kurtardı, fakat onların dışındaki hiç kimsenin adacıktan ayrılmasına izin vermedi. Mahsur kalanlar soğuk ve yağışlı havadan dolayı perişan bir haldeydi. Mustafa, ayrıca, “bir adamın eli kırıldı ve Yunanistanlı yetkililer, o adamın ağır [“sıcak tutacak”] kıyafetlerine de el koymuştu. Yağmur yağıyordu ve perişan bir haldeydik. Ben hayatım boyunca böyle bir şey yaşamadım” dedi.

Mustafa'nın tanıklığı, adacıkta olan kişiler tarafından da görülebilir olan ve sürekli olarak gezdikleri söylenen devriye arabaları ile mahsur kalan kişilere her iki günde bir su ve yiyecek verilmesi nedeniyle Türkiyeli makamların bu kişilerin varlığından haberdar olduğuna işaret ediyor. Bu kişiler, en sonunda AFAD tarafından yardım götürülerek kurtarıncaya dek dört gün boyunca o adacıkta mahsur kaldı.

⁹⁸ Uluslararası Af Örgütü aktarılan tanıklıklarda Türkiyeli “yetkililer” polis ve ordu mensubu olduğu izlenimi verilen sınır görevlileriydi. Bu kişiler sınır bölgesi boyunca konuşlandırılmış ve görüşülen kişiler de geçişlerin öncesinde ya da sonrasında bu kişilerle karşılaşmıştı. Bazı vakalardaki kişiler ise “askeri üs” olarak nitelendirdikleri Türkiye'deki merkezlerde tutulduklarını ifade etti.

⁹⁹ Bu adacıklar Evros/Meriç nehrindeki akıntılar, su hacmi ve mevsimsel etkilerden ötürü su altında kalabiliyor ya da tekrar su üzerine çıkabiliyor.

¹⁰⁰ 11 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

7.2 TEHDİT, KORKUTMA VE ATEŞLİ SİLAH KULLANIMI

“Türkiye sınırına vardığımızda Türkiyeli askerlerden saklanıyorduk, çünkü bizi görürlerse Yunanistan’a geri gönderebilirlerdi... Sonra yürürken askerlerin olduğu bir grupla karşılaştık ve bize Yunanistan’a geri dönmek zorundasınız dediler. Ben de onlara ‘Lütfen yapmayın, oraya gidemeyiz. Ne yiyecek ne su ne de paramız var. Yunanistan’a geri dönemeyiz’ dedim.”

Ülfet, Aralık 2020’de geri gönderilen Suriyeli bir kadın.

Dokuz vakadaki görüşülen kişiler, Yunanistan’a geçmeye ya da Türkiye topraklarına yeniden girmeye çalışırken Türkiyeli yetkililerinin kendilerine gözdağı verdiklerini ya da onları tehdit ettiklerini söyledi. Yunanistan’a geçiş öncesinde verilen gözdağı Türkiye’ye geri dönmemeleri için ya doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit etme şeklindeydi. Görüşülen kişilerden dördü, Uluslararası Af Örgütü’ne Türkiye askerlerin onları ve beraberlerindeki grubu tespit ettikten sonra fotoğraflarını çektiklerini aktardı. Bu vakaların ikisinde ise Türkiyeli yetkililer gruptakilere bu fotoğrafların olur da geri dönecek olurlarsa “onları hatırlamak için” çekildiğini söylerken, bir diğer vakada da gruptaki kişilere doğrudan Türkiye’ye dönmeleri halinde cezalandırılacakları bildirildi.¹⁰¹

Rakka’dan gelen 32 yaşındaki Suriyeli bir kadın olan Ferah, Uluslararası Af Örgütü’ne, Kasım 2020 tarihinin sonlarında içinde olduğu bir grupla birlikte, Yunanistan anakarasına geçme çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Türkiye’ye geri dönmek üzere yola çıktıklarında Türkiyeli askerlerle karşılaştıklarını ve askerlerin gruptakileri sopalarla dövüp onlara silah doğrulttuğunu ve hatta havaya ateş açtıklarını söyledi.¹⁰² Ferah, Yunanistan’a geçmeden önce ise aynı askerlerin kendilerine kibarca davrandıklarını, yiyecek getirdiklerini ve “sohbet ettiklerini” de anlattı.

Ferah’ın vakasının da aralarında olduğu iki vakadaki kişiler, Uluslararası Af Örgütü’ne, nehrin Yunanistan tarafından Türkiye’ye geri dönmelerinin hemen ardından karşılaştıkları askerlerin ateşli silah kullandıklarını ifade etti. Ferah’ın içinde bulunduğu vakadaki amaç kişileri korkutmak Yunanistan’a geri dönmelerini sağlamakken, diğer vakada ise Türkiyeli askerlerin, bir geri itme olayının yaşandığı bilgisinin kendilerine iletilmesinin ardından bu olaya yanıt olarak nehir tarafına doğru hareket ettikleri ve havaya ateş açtıkları bildirildi.

Önceki bölümlerde tanıklığına yer verilen Hasan, içinde bulunduğu grupla birlikte geri itilmelerinden sonra yaşanan bu olayı şu şekilde aktardı: “Türkiyeli askerler bizi durdurarak “Ne işiniz var burada?” diye sordu. Gruptaki birkaç kişi... Yunanistan askerlerinin bizi daha az önce geri ittiğini söyledi. Bunu duymalarının üzerine de bir asker havaya ateş açtı ve hepsi nehre doğru koşmaya başladı.” Hasan, o andan sonra kendisinin ve gruptaki diğer kişilerin aksi istikamette koşmaya başladıklarını da anlatarak o esnada birden fazla silah sesi duyduklarını da söyledi.¹⁰³

¹⁰¹ Ocak ve Şubat 2021 tarihlerinde dört kişiyle gerçekleştirilen mülakatlar.

¹⁰² 3 Şubat 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

¹⁰³ 17 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

7.3 İDARİ GÖZETİM VE YUNANİSTAN'A YAPILAN GERİ GÖNDERMELER

EMİRE: GERİ İTİLDİ, DAHA SONRA DA TÜRKİYE'DEKİ BİR "ASKERİ ÜSTE" KÜÇÜK ÇOCUĞUYLA BİRLİKTE ALIKONULDU.

Emire ve daha yeni yürümeye başlayan çocuğu Aralık 2020'de Yunanistan tarafından toplu olarak geri itilen 100 kişiden ikisiydi. Bu olaydan kısa bir süre sonra da Türkiyeli yetkililerce yakalanarak alıkonuldular. Emire yaşadıkları anlatırken şunları söyledi: "Bir saat kadar yürümüştük, sonrasında da Türkiyeli askerlere ait askeri bir ciple karşılaştık. İçinde beş asker vardı. Bize yere oturmamızı söylediler. Ardından da fotoğraf çektiler. Herkesi tek tek değil de birçok mülteciyi bir arada çektiler. Telefon görüşmeleri yaptılar ve sonrasında da daha büyük askeri bir kamyon gelerek bizi bir üsse götürdü. Bize nereli olduğumuzu ve nereden geri itildiğimizi sordular. Bu sorulardan sonra da "eve gitmiyorsunuz, Yunanistan'a geri dönmeniz lazım" dediler."

Emire, bu yetkililerin, kendisi ve içinde olduğu grubu "üs" olarak tanımladığı bu yerde dış dünyayla herhangi bir temas kurmalarına müsaade edilmeksizin yaklaşık dört saat boyunca keyfi olarak alıkonulduklarını ve nihayetinde ise beraberlerinde küçük çocukları bulunan 12 kadınla birlikte serbest bırakıldığını anlattı.¹⁰⁴ Ama herkes Emire kadar şanslı değildi. Nitekim Emire, Uluslararası Af Örgütü'ne alıkonulduğu süre zarfında Türkiyeli askerlerin insanları 20-30 kişilik küçük gruplar halinde alarak onlara Yunanistan'a geri itileceklerini söylediklerini aktardı. Bu kişilerin bir kamyonla götürüldüğünü ifade eden Emire, yaklaşık 15-20 dakika sonra yaşananları da şöyle dile getirdi: "Silah sesleri duyduk. Mülteciler geri döndüklerinde Türkiyeli yetkililer onları [üsse] geri getirdiler. Onlar [mülteciler] 'çok korktuk, neredeyse ölüyorduk' dediler."

Emire, ayrıca üsse geri getirilen gruptakilerin kendisine, botlara adımlarını attıkları sırada Yunanistanlı askerlerin nehir kıyısında olduğu ve ateş açmaya başladıklarını anlattığını da aktardı. Bot ters dönünce de içindekiler de yuvarlanıp soğuk suya düştüler. Üsse geri getirildiklerinde ise aşırı derecede üşümüşlerdi. Büyük bir şans eseri, açılan ateş dolayısıyla yaralanan kimse olmamıştı.

Berberlerinde küçük çocukları olan 12 kadının serbest bırakılmasından sonra yetkililer kadınlar, erkekler ve en az bir çocuğu tutmaya devam etti. Emire gruptaki kişilerden bazılarıyla hâlâ görüştüğünü ve bu kişilerin de kendisine Türkiyeli yetkililerin geride kalanları tüm gün boyunca alıkoyduktan sonra gece yarısını bekleyip, onları yeniden nehir üzerinden Yunanistan tarafına geri ittiklerini anlattıklarını da aktardı.

¹⁰⁴ Emire alıkonulduğu süre boyunca herhangi bir kötü muameleye uğramadığını ve Türkiyeli yetkililerin kişilere yiyecek ve meyve suyu temin ettiklerini anlattı.

8. GERİ İTMELER VE HESAP VEREBİLİRLİK: ‘HİÇ YAŞANMADI’ DENİLEN AYRINTILI OLARAK BELGELENMİŞ İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

“Yunanistan yetkilileri ısrarla geri itmelerin yalan haber olduğunu söylüyor. Ben, bir avukat olarak, 200’den fazla kişinin olduğu vakaları duydum. Göçmen ve mültecilerin tamamı uyduruyor olamaz.”

Esin Bozovalı, İstanbul’da bir avukat.¹⁰⁵

Yunanistan, senelerdir tüm bu geri itme iddialarıyla ilgili olarak sorumluluk almak ya da gerekli soruşturmaları yürütmek yerine, bu uygulamaların sıklıkla yaşandığını ve Yunanistanlı yetkililerin bu uygulamalardaki müdahilliğini inkâr etmeyi tercih etti. Ancak geri itmeleri belgeleyen ve çok sayıda kişi ve kurum tarafından elde edilen somut deliller ışığında, Yunanistan’ın geri itme iddialarını ısrarla ve aynı monoton ifadelerle reddetmesinin bir dayanağı da artık kalmamış durumda.¹⁰⁶

¹⁰⁵ 16 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

¹⁰⁶ Uluslararası Af Örgütü ve diğer STK’lar: “Yunanistan: Yunanistan Parlamentosu Mensuplarına Sınırdaki İhlallerin Soruşturma Çağrısında Bulunan Ortak Açık Mektup”, Endeks: EUR 25/3196/2020, 6 Ekim 2020, [amnesty.org/en/documents/eur25/3196/2020/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/3196/2020/en/).

2020 ve 2021 yılları arasındaki dönemde sivil toplum örgütleri (STK) tarafından yapılan sayısız bildirimin yanı sıra Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, BMMYK, IOM ve Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu¹⁰⁷ da geri itmeler konusundaki kaygılarını ya dile getirdi ya da bu iddialara dair soruşturmaların başlatılması çağrısında bulundular. Ancak Yunanistan yetkilileri, tüm bunlara rağmen, 2020 yılında dahi inkâr politikasını sürdürerek, geri itmeleri, Türkiye ve/veya göçmen kaçakçılığı şebekelerince uydurulan “yalan haberler” olarak reddetmeye devam etti.¹⁰⁸

Geri itmeler ile denizdeki hak ihlallerini aktif olarak izleyen ve bu ihlaller konusunda raporlar yayımlayan Yunanistan’daki örgütlerin bu yöndeki çabalarının engellenmesi de tüm bu gelişmeleri daha da vahim bir hale getirdi. Nitekim 2020 yılının sonlarında göçmen kaçakçılığıyla ilgili olanlar da dâhil olmak üzere bazı STK'lara yönelik ağır ithamlarda bulunuldu.¹⁰⁹ Yunanistan’daki sivil toplumun halen suçlu gibi gösterilmeye devam edilmesi de bu örgütlerin hizmet sunma ve ihlalleri belgeleme kapasitelerine geri dönüşü olmayan zararlar verme riskini de beraberinde getiriyor.¹¹⁰

Dolayısıyla sorulması gereken soru şudur: Yunanistan tarafından karada ve denizde geri itmelere başvurulmaya devam edildiğini ortaya koyan ve bu raporda belgelenen vakalarla da teyit edilen bu son derece büyük kanıtlar yığınının rağmen Yunanistan sınırlarındaki insan hakları ihlalleri için hesap verebilirliğin sağlanmasına yönelik gayretleri engelleyen şey ne? İşte bu bölümde bunda rol oynamış olabilecek bazı temel faktörler ele alınıyor.

8.1 ETKİLİ BAŞVURU YOLLARININ BULUNMAYIŞI

Geri itme uygulamalarının mağdurlarının başvurabilecekleri hukuk yolları, bu zamana dek genel itibarıyla ya yetersiz ya da fiili olarak etkisiz kaldı.¹¹¹ Yunanistan’da meydana gelen ihlallere ilişkin olarak bir hukuk yoluna erişebilmek, Türkiye’deki geri itme mağdurları için karmaşık veya çok uzun zaman alan bir süreç olabiliyor. İstanbul’da avukatlık yapan Esin Bozovalı da Uluslararası Af Örgütü’ne, mağdurları temsil ettiği bazı geri itme vakalarını, Yunanistan’daki prosedürlere erişimdeki zorluklardan ötürü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşımak mecburiyetinde kaldığını anlattı. Dahası, bir şekilde Yunanistan’a yeniden geçmeyi başarabilenler de başlarına geleni anlatabilmeleri için kendilerine yeterli koruma sağlayan yasal bir çerçevenin bulunmayışı ile bu ihlalleri bildirdikleri takdirde böylesi bir bildirimin, hukuki statülerini ya da sığınma başvurularını olumsuz yönde etkileyebileceğinden korktukları için iki arada bir derede kalıyor.¹¹²

Yunanistan’a bir kere daha geçmeyi başarabilen geri itme mağdurlarının, esasen ülkedeki savcılıklara suç duyurusunda bulunarak, maruz kaldıkları ihlallerin soruşturulmasını ve bu ihlallerden sorumlu olanların da tespit edilip, haklarında halin icabına göre cezai ya da disiplin yaptırımlarının uygulanmasını talep edebilmeleri mümkün. Ne var ki suç duyurusunda bulunmak,

¹⁰⁷ Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu, Ara Rapor -Yunanistan’a Uluslararası Koruma Arama Amacıyla Gelen Yabancı Uyrukluların Türkiye’ye Geri İtilişi İddialarına İlişkin Resen Başlatılan Soruşturma, (son güncelleme tarihi 31 Aralık 2020), 28 Nisan 2021, https://www.synigoros.gr/resources/060521-pushbacks-interim-report_eng.pdf.

¹⁰⁸ VOA, “BMMYK, AB, Yunanistan’ı Göçmenlerin Geri İtilmesi İddialarıyla İlgili Olarak Fırçaladı”, 21 Kasım 2020, [voanews.com/europe/unhcr-eu-slam-greece-over-migrant-pushbacks-abuse](https://www.voanews.com/europe/unhcr-eu-slam-greece-over-migrant-pushbacks-abuse); EU Observer, “Yunanistanlı Bakan, ‘Yalan Haberlerin’ Arkasında İnsan Kaçakçıları Olduğunu Söyledi”, 30 Mart 2020, euobserver.com/migration/151392

¹⁰⁹ EU Observer, “Atina’nın İnsan Kaçakçılığıyla Suçladığı STK, Bu Suçlamaları Tekzip Etti”, 9 Aralık 2020, euobserver.com/migration/150316.

¹¹⁰ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa: Merhameti Cezalandırmak: Kale Avrupası’na Karşı Dayanışma Yargılanıyor* (ENDEKS: EUR/01/1828/2020), 3 Mart 2020, [amnesty.org/en/documents/eur01/1828/2020/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/1828/2020/en/) ve *Yunanistan: Göç ve Sığınma Alanında Çalışan STK'lara Yönelik Düzenlemeler Sivil Alanı Tehdit Ediyor*. 31 Temmuz 2020, Endeks: EUR 25/2821/2020, [amnesty.org/en/documents/eur25/2821/2020/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/2821/2020/en/).

¹¹¹ Avrupa Anayasa ve İnsan Hakları Merkezi (ECCHR), *Özel Raportör tarafından Avrupa kara sınırlarında geri itme uygulamaları ile bunların göçmenlerin insan hakları üzerinde etkileri konusunda hazırlanan rapor*, ecchr.eu/fileadmin/Juristische_Dokumente/ECCHR_REPORT_UN_SR_PUSHBACKS.pdf

¹¹² İnsan Hakları 360 adlı STK’da çalışan avukatlar Uluslararası Af Örgütü’ne “Mağdurların bir geri itme vakasını bildirmeleri halinde, bu kişileri insani ikamet izni gibi korumaların sağlanmasına dair bir düzenleme olmadığını” ve “kayıt belgelerinde kişilerin ‘birden fazla geçiş’ seçeneğini işaretlediklerini ve geri itmeleri bildirmelerinden dolayı sığınma başvurularının olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilendiğine henüz şahit olmadıklarını” aktardı. 11 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

mağdurların Yunanistan'a yeniden kabul edilmelerini sağlamadığı gibi¹¹³ şimdiye dek de geri itmelerle ilgili olarak yapılan suç duyuruları ya halen soruşturma aşamasında ya da çoktan arşive kaldırılmış durumda bulunuyor.¹¹⁴ İlâveten, hukuki destek alanında faaliyet gösteren bir STK olan Yunanistan Mülteci Konseyi (YMK)¹¹⁵, 2019 yılında Evros/Meriç'te meydana gelen olaylarla ilgili olarak Orestia ve Dedeagaç'taki savcılıklara üç kez suç duyurusunda bulundu. Bu suç duyurularından ikisine ilişkin istinaf süreci halen devam ediyor. Üçüncü suç duyurusuyla ilgili olarak YMK tarafından yapılan itirazın reddedilmesinin ardından ise bu dava Mart 2016 tarihinde yapılan bir başvuruya AİHM'e götürüldü ve söz konusu başvuru halen mahkeme önünde derdest.¹¹⁶ Öte yandan 12 Mayıs 2021 tarihinde memnuniyet verici bir gelişme de yaşandı. Nitekim anılan bu tarihte Yunanistan Yargıtay Başsavcılığı, Yunanistan Helsinki İzleme (YHI) adlı bir sivil toplum örgütü tarafından Mart-Aralık 2020 tarihleri arasındaki dönemde gerçekleştirilen 147 farklı geri itme vakasıyla ilgili olarak yapılan suç duyurularını, bu olaylara dair soruşturmaların başlatılması için Yunanistan'ın farklı yerlerinde bulunan 16 savcılık makamına ilettiler.¹¹⁷

Yunanistan sınır birliklerince gerçekleştirilen geri itme ve ihlallere dair diğer bazı şikâyetler de halen AİHM önünde derdest durumda. Şubat 2020 tarihinde Evros/Meriç'te meydana gelen bir olayla ilgili olarak yapılan bir başvuru, Mahkeme tarafından Yunanistan hükûmetine iletildi ve hükûmetin de bu sorulara yanıt vermesi bekleniyor.¹¹⁸ Eylül 2020'de Sisam'da denizde gerçekleştirilen bir geri itme vakası da yine hukuk alanında faaliyet gösteren GLAN tarafından Mart 2021 tarihinde AİHM'e taşındı.¹¹⁹ Tüm bu davalar, olumlu sonuçlanmaları halinde mülteci ve göçmen hakları açısından emsal karar niteliğinde olabilecek. Ama öte yandan davaların bir sonuca bağlanması oldukça uzun bir zaman alıyor ve bu davaların açılmış olması da mağdurlara da acil olarak ihtiyaç duydukları yardımın sağlanmasına yetmiyor.

Geri itmelerle ilgili olarak yargısal olmayan şikâyetlerin, polis teşkilatının keyfi davranışlarının soruşturulması ve geri gönderme prosedürlerinin denetlenmesi için Ulusal Mekanizma olarak tayin edilen **Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu**'na yapılması da mümkün. Kurum, 2020 yılında Evros/Meriç bölgesindeki geri itmelerle ilgili olarak re'sen bir soruşturma başlatarak, ara bulgularını da Nisan 2021 tarihinde kamuya paylaştı. Bu soruşturmada Evros/Meriç bölgesinde yaşandığı iddia edilen 15 geri itme şikâyeti ile yine polis teşkilatının tutum ve davranışlarını soruşturma yetkisine sahip Ulusal Mekanizma görevi kapsamında da 6 vaka daha soruşturuldu. Ancak bu vakalarla ilgili olarak bulgular ya henüz açıklanmadı ya da değerlendirme süreçleri

¹¹³ Uluslararası Af Örgütü'ne iletilen 12 Nisan 2021 tarihli yanıtta, Yunanistan Emniyeti "Türkiye'ye yasadışı olarak gerçekleştirilen bir geri kabul vakasıyla" ilgili olarak başlatılan Haziran 2020 tarihli disiplin soruşturmasının halen devam ettiği bilgisini verdi. Bkz. yukarıda, Polis Tümgeneral Dimitrios Mallios tarafından gönderilen yanıt. Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu'nun da 2021 tarihli raporunda polisin tutum ve davranışlarına ilişkin bazı "ön incelemelerden" bahsedilmektedir. Bkz. yukarıda, Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu, Ara Rapor.

¹¹⁴ Yunanistan Sahil Güvenliği tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne 21 Mayıs 2021 tarihinden verilen yanıtta "zorla geri gönderilme iddialarını" konu alan beş vakaya dair yürütülen soruşturmalar hakkında bilgi verdi. Bu incelemelerin büyük bir bölümü GHM tarafından bildirilmeye istinaden başlatılan incelemelerdi: i) İlk vaka Ocak 2019 tarihinde Samos yakınlarında denizde gerçekleştirildiği iddia edilen bir vaka olup, bu olaya dair başvuru hala Anayasa Mahkemesi önünde derdest olduğu kaydedildi. GHM tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne iletilen bilgiye göre ise bu vaka arşive kaldırılmıştı. ii) Ocak 2020 tarihinde bir grup göçmenin "Yunanistan Emniyeti tarafından rızaları hâlinde Dedeagaç'tan alınıp Türkiye topraklarına geri gönderilmeleri iddiasını" konu alan bir vaka olarak nitelendirilen bu ikinci olayın da halen derdest olduğu bilgisi verildi. iii) Mart 2020 tarihinde Kos yakınlarında denizde yaşanan bir olaya ilişkin olarak yapılan bildirim Ekim 2020'de arşive kaldırılmıştı. iv) Nisan 2020 tarihinde denizde gerçekleştirildiği iddia edilen bir vakayla ilgili olarak, Uluslararası Af Örgütü'ne bu mektubun iletildiği tarih itibarıyla "cezai kovuşturmanın" sürdüğü bilgisi verildi de GHM, 17 Haziran 2021 tarihli yanıtında bu vakanın da arşive kaldırıldığı izlenimini edindiği bilgisini verdi. v) 13 Haziran 2020 tarihinde Lesvos yakınlarında denizde gerçekleşen bir olaya dair inceleme de arşive kaldırılmıştı. Bkz: Yunanistan Sahil Güvenlik Komutanlığı, Emniyet ve Güvenlik Genel Müdürlüğü, Güvenlik ve Deniz Sınırlarının Korunması Müdürlüğü, Entegre Deniz İzleme Birimi, Tuğamiral Aristeidis Pantazoglou tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne bildirilen yanıt. GHM, (iii) sayılı vakayla ilgili olarak da Uluslararası Af Örgütü'ne, bu vakanın arşive kaldırılması kararıyla aynı anda yine GHM tarafından Ağustos 2020'de bu vaka kapsamında bildirilen bir diğer vakanın da arşive kaldırıldığı bilgisini verdi. Aynı olarak bildirilen bu vakada da 36 farklı olaya yer verilmişti. Racist Crimes Watch, "1389'dan fazla yabancının yasa dışı olarak geri gönderildiklerine dair rapor (Mart- Temmuz 2020)", 27 Ağustos 2020, racistcrimeswatch.wordpress.com/2020/08/27/2-244/

¹¹⁵ AB Temel Haklar Ajansı (FRA), Göç: Kara Sınırlarındaki Temel Haklar, 8 Aralık 2020, fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-land-borders-report_en.pdf, s. 24.

¹¹⁶ Yunanistan Mülteci Konseyi'nde görevli avukatlarla 18-19 Mayıs 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen e-posta yazışmaları.

¹¹⁷ Racist Crimes Watch, "Yunanistan'daki 16 savcılık makamı, 147 farklı olayda 7000'den fazla yabancının geri itildiği ya da sınır dışı edildiğine dair GHM tarafından yapılan şikâyetleri soruşturacak", 4 Haziran 2021, racistcrimeswatch.wordpress.com/2021/06/04/2-294/.

¹¹⁸ AİHM, L.A. ve Diğerleri/Yunanistan ve A.A./Yunanistan, Başvuru Numaraları: 12237/20 ve 12736/20.

¹¹⁹ hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:[%22001-202800%22]]. AİHM önünde halihazırda derdest olan diğer vakalar arasında Muhammet Gülzari ve Muhammet El-Arap isimli kişilerin ölümleriyle ilgili olan *M.T./Yunanistan* (Başvuru No. 12288/20) ve Nadire Almonla'nın kaybolmasıyla ilgili bir başka dava da bulunmaktadır. Bu olayların tamamı Uluslararası Af Örgütü tarafından 2020 senesinde belgelenmişti. Bkz: Uluslararası Af Örgütü, *AB Parlamentosu Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi'ne (LIBE) sunulan mektup*, 6 Temmuz 2020, amnesty.eu/wp-content/uploads/2020/07/AI-Advocacy-letter_LIBE_6-July-2020.pdf

¹¹⁹ GLAN, "Ege Denizindeki "Sürüklemeler" ve İşkence" 23 Mart 2021, glanlaw.org/aegean-push-backs.

halen devam ediyor. Kurum tarafından yayımlanan bu ön raporda her ne kadar geri itmeler ve Yunanistan makamlarının bu olaylara verdiği yanıtlarda pek de suya sabuna dokunmayan endişeler dile getirilse de kurumun kendisinin de bildirildiği üzere gerek kurumun yetkisinin sınırlı olması gerekse de elinde araç ve vasıtaların olmayışı da bu mekanizmanın kati deliller ortaya koyabilme etkinliğini sınırlıyor.¹²⁰

Yargısal olmayan bir diğer başvuru yolu ise yeterliliği konusunda ciddi eleştirilere maruz kalan **Frontex** bünyesinde oluşturulan başvuru yolları.¹²¹ Bu yollar arasında Frontex personeli tarafından temel hakların ihlal edildiği iddiasıyla tutulabilecek olan “Ciddi Olay Tutanağı” ile “herhangi bir personelin fiili ya da eylemsizliğinden doğrudan etkilenmiş olan” ve kendilerini insan hakları ihlali mağduru olarak addeden herkese açık olan **Frontex**’in kendi bünyesindeki Şikâyet Mekanizması yer alıyor.¹²² 2020 yılında Yunanistan-Türkiye kara sınırıyla ilgili olarak çok az sayıda olay tutanağı düzenlenmiş ve Yunanistan’la ilgili olarak da yalnızca birkaç şikâyet yapılmıştı. Nitekim Yunanistan-Türkiye sınırında gerçekleştirildiği iddia edilen geri itmelerle dair bildirimlerdeki sıklığa rağmen niçin bu kadar az sayıda ciddi olay tutanağının tutulmuş olduğu Frontex İstişare Forumu’nun kendisi tarafından da defaten sorgulanıyor.¹²³

Sınırdaki insan haklarının etkili ve bağımsız bir şekilde izlenmesine yönelik ihtiyaç, Eylül 2020’de teklif edilen AB Göç Anlaşması çerçevesindeki “tarama prosedürü” kapsamında bir “bağımsız izleme mekanizması” (BİM) kurulması şeklinde yapılan önerinin kapsamının daha da genişletilmesi, sivil toplum örgütlerinin taleplerinin de merkezinde yer alıyordu.¹²⁴ Uluslararası Af Örgütü, böylesi bir mekanizmanın gerçek anlamda bağımsız olmasını sağlayacak ve hesap verebilirlik ile geri bildirim sunma kapasitesini teminat altına alacak güçlü güvenceler olmaksızın, yeterli bir Bağımsız İzleme Mekanizmasının tesis edilemeyeceği kanaatini taşımaktadır.¹²⁵ Böylesi bir mekanizmanın teoride ve uygulamada mağdurlar için erişilebilir olması ve hem mağdurları hem de yaşanan ihlalleri bildiren diğer kişi ve kurumları, bu türden bildirimlerde bulunmaları için teşvik edecek ve yine tüm bu kişileri ihlal bildiriminde bulunmaları esnasında ya da sonrasında her türlü suçlu olarak gösterme teşebbüsleri ile misillemekten koruyabilecek yeterli araçlarla da donatılması gerekir.

8.2 KOVUŞTURMALARIN ÖTESİNDE: YUNANİSTAN’DAKİ GERİ İTME MAĞDURLARININ KORUNMASINDAKİ ZORLUKLAR

Yunanistan tarafından mülteci ve göçmenlere hukuki ve fiili olarak yapılan muamele, 2019 yılından bu yana istikrarlı bir şekilde geriye giderken, ülkedeki göç ve ceza hukuku mevzuatı da giderek artan bir şekilde ülkeye girişlerin caydırılması için kullanılıyor.¹²⁶ Zira Yunanistan’daki savcılıklar Mart 2020’den itibaren göçmenler hakkında ağır yaptırımlar öngören düzensiz girişten ötürü soruşturmalar başlatarak, mültecilerin cezalandırılmaması ilkesi uyarınca kişilere bu “suç”

¹²⁰ Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu, Ara Rapor, yukarıda, s. 28 (VII. Bulgular).

¹²¹ Bkz: Temel Haklar ile Ege Denizindeki Operasyonların Hukuki ve İcrai Yönlerine İlişkin Frontex Çalışma Grubu (FRALO), 5 Mart 2021 tarihli Rapora Dair Aynı Tarihli Yönetin Kurulu Toplantısı Tutanakları, 5 Mart 2021, bit.ly/3zKcUsa.

¹²² Frontex, Şikâyet Mekanizması: Genel Açıklama ve Uygulama Talimatı, frontex.europa.eu/media-centre/multimedia/videos/complaints-mechanism-tkAJ1m#:~:text=İt%20allows%20anybody%20directly%20affected,act%2C%20or%20any%20party%20representing

¹²³ Frontex Temel Haklar İstişare Forumu, Yedinci Yıllık Rapor, 2019, frontex.europa.eu/assets/Partners/Consultative_Forum_files/Frontex_Consultative_Forum_annual_report_2019.pdf, s. 25.

¹²⁴ AB Komisyonu, Yeni Göç ve İltica Paktı, 23 Eylül 2020, ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_en.

¹²⁵ Uluslararası Af Örgütü ve diğerleri, Ortak Mektup, “Sözleri Eyleme Geçirmek: Avrupa sınırlarındaki yeni izleme mekanizması temel haklar ve hesap verebilirliği güvence altına almalıdır.” (ENDEKS EUR 01/3320/2020), 10 Kasım 2020. [amnesty.org/download/Documents/EUR0133202020ENGLISH.PDF](https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0133202020ENGLISH.PDF)

¹²⁶ Uluslararası Af Örgütü, *M.S.S. ve Rahimi Grubu Davaları İlgili Olarak Bakanlar Komitesi’ne Sunulan Görüş*, yukarıda.

isnat etmeme şeklinde seyreden gidişatı da tersine çevirdi.¹²⁷ Dahası, bu kovuşturmalar ülkede sığınma talebinde bulunmanın geçici olarak askıya alınmasından sonra da devam etti.¹²⁸

Tüm bu faktörler, sınırlardaki insan hakları ihlallerinden mağdur olan kişileri koruyacak somut bir yasal çerçevenin bulunmayışı ve sınır kontrolünün önce geldiğini savunan baskın anlatı ile bir araya geldiğinde ise ihlallerin bildirilmesini zorlaştıran bir diğer unsur haline gelebilir.

AB hukukundaki 2012/20 sayılı Yönerge marifetiyle ikamet statülerinden bağımsız olarak tüm suç mağdurlarına bir koruma sağlanıyor.¹²⁹ Öte yandan anılan bu yönergede mağdurlara yardım ve desteğin sunulması öngörülüyor olmasına rağmen, Avrupa Konseyi Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Dair İstanbul Sözleşmesi¹³⁰ ya da İnsan Ticareti Mağdurlarına İkamet İzni Verilmesine İlişkin 2004/81/EC sayılı AB Yönergesinde¹³¹ yer verilen düzenlemelerin aksine, kayıtsız durumdaki suç mağdurlarına ikamet izni verilmesine dair bir düzenlemeyi içermiyor.¹³² İlaveyen, her ne kadar Yunanistan'ın da aralarında olduğu bazı ülkelerde diğer suçlardan ötürü mağdur olan kayıtsız durumdaki göçmenlere hedefli bir koruma sağlansa da bu başvuru usulleri, göçmen ve mültecileri özel olarak etkileyen fiiller ya da sınır kontrolü bağlamında işlenenler özelinde tasarlanmış değil ve uygulamada da şimdiye dek bu amaçla kullanılmadığı izlenimi veriyor.¹³³

Yukarıda kaydedilen koruma eksikliği ile diğer nedenler, kişisel bilgilerin paylaşılması, hukuk yollarına erişimdeki en büyük engellerden biri haline gelebiliyor. Nitekim suç işledikleri gerekçesiyle hakkında şikâyetle bulunulacak olan makamın aynı zamanda bu bildirim yapacak olan kişilerin geri itilmesinde rol oynamış olabilecek makamlardan biri olma ihtimali veya kişilerin ülkedeki hukuki statülerine bir zarar gelmesini istememesi gibi nedenlerden dolayı mağdurların anonim kalma isteklerini, böylesi bir bildirimin Yunanistan'da neden olabileceği yankıdan duyulan haklı korkuyla¹³⁴ ilişkilendirebilmek de mümkün. Nitekim İnsan Hakları 360 (HR360) adlı sivil toplum kuruluşunda görevli bir avukatın da kaydettiği üzere "[Yunanistan'a yeniden giriş yapabilmiş geri itme mağdurları] sığınma başvurusunda bulunurken korkuyor ve başlarını geleni unutup, sığınma sürecinde pürüzlere neden olabilecek şeyler olmaksızın yaşamlarına kaldıkları yerden devam etmeyi arzuluyorlar."¹³⁵

¹²⁷ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa: Siyasi Bir Oyunun Ortasında Kalanlar*, s. 13.

¹²⁸ AB THA, Göç: Kara Sınırlardaki Temel Haklar, s. 27.

¹²⁹ Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmeleri ve Korunmaları Konusunda Asgari Standartların Tesis Edilmesine Dair 25 Ekim 2012 tarih ve 2012/29/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi, eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029. Anılan yönerge 4478/2017 sayılı Kanunla Yunanistan iç hukukuna dâhil edilmiştir, lawspot.gr/nomikes-pliories/nomothesia/nomos-4478-2017.

¹³⁰ PICUM, AB Mağdur Hakları Yönergesi Rehberi: Kayıtsız Durumdaki Göçmenlere Koruma, Hizmet ve Adaletin Sağlanmasında İleriye Dönük Adımlar Atmak, Kasım 2015, http://picum.org/wp-content/uploads/2017/11/VictimsDirectiveGuide_Justice_EN.pdf, s.7, Avrupa Konseyi Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine İlişkin Sözleşme'nin ("İstanbul Sözleşmesi") 59. maddesine yapılan atfı, Kasım 2014, ISBN 978-92-871-7990-6, refworld.org/docid/548165c94.html

¹³¹ İnsan Ticaretinin Önlenmesi ve Bununla Mücadele Edilmesi ile Mağdurların Korunmasına İlişkin 5 Nisan 2011 tarih ve 2011/36/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi, refworld.org/docid/50ec1e172.html; İnsan Ticareti Mağduru Olan veya Yasa Dışı Göçle Mücadele Edilmesinde Yetkili Makamlarla İşbirliği Yapan Üçüncü Ülke Vatandaşlarına Verilen İkamet İzni Hakkında 29 Nisan 2004 tarih ve 2004/81/EC sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32004L0081>.

¹³² Yönergenin uygulanmasını izleyen komiteler bazı Üye Devletlerde kayıtsız durumda bulunan mağdurlara "insani nedenlere dayalı olarak veyahut yargılamalar süresince ikamet izni" vermeye yönelik olarak attığı adımları memnuniyet karşılamıştır. AB Parlamentosu, Medeni Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi ile Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komitesi, 2012/29/EU sayılı Yönergenin Uygulanması Hakkında Rapor, 14 Mayıs 2018, europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0168_EN.html, para. 13.

¹³³ Sara Bianca Taveriti, İtalya'da Düzensiz Durumdaki Suç Mağduru ya da Tanıklarının Güvenli Bir Şekilde İhlal Bildirimi Yapabilmeleri, Eylül 2019, compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/SR19-Italy-country-report.pdf, s. 15-24; PICUM, AB Mağdur Hakları Yönergesi Rehberi, s. 31. Yunanistan'da şiddet içeren geri itmelerin mağdurlarının bazı durumlarda, yaşam ve fiziksel bütünlüğe yönelik tehditlerle de ilgili olanlar gibi belli başlı suçların mağdurlarına ve bu suçlara tanıklık eden kişilere, söz konusu vakaya dair soruşturma ya da kovuşturma başlatılması halinde, insani ikamet izni verilmesini öngören ulusal mevzuat kapsamında korunabilmeleri mümkün. İrkçi Şiddeti Raporlama Ağı (RVRN) bu tür bir ikamet izni alabilir durumda olan nefret suçu mağdurları ya da bu suçların tanıklarının zorluklar yaşadıklarını bildiriyor. RVRN temsilcileriyle 9 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat. RVRN, *Sakir/Yunanistan* (Başvuru No. 48475/09) davasında verilen kararın uygulanmasının izlenmesiyle ilgili olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne sunulan görüş notu: rvrn.org/wp-content/uploads/2020/12/Rule-9.2_Sakir-v.-Greece_RVRN-Submission_rev_fn.pdf. Yunanistan, Göç ve Sosyal Entegrasyon Kanunu'nun Kabul Edilmesi Hakkında 4251/2014 sayılı Kanun ve diğer hükümler, ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=100567, Madde 19A. Yunanistan, Yunanistan Vatandaşlık Kanunu ile 4251/2014 sayılı Kanunun Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında 4332/2015 sayılı Kanun [...], ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=102283.

¹³⁴ Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından yayımlanan rapordaki vakalarda kişilere ait bilgilerin açıklanmamış olması bu durumun kanıtlarından biridir. Nitekim Kamu Denetçiliği Kurumu vakaların birinde mağdurların güvenlik riskleri nedeniyle duydukları korkudan ötürü isimlerinin açıklanması hususunda tereddüt ettiklerini ve bu durumun da aynı zamanda soruşturmayı etkilediğini kaydetmiştir. Bkz: Yunanistan Kamu Denetçiliği Kurumu Raporu, 31. Dipnot.

¹³⁵ 11 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

Bildirimde bulunma ya da bildirilen iddiaların teyidinde yaşanan zorluklar, somut delillerin çoğunlukla geri itmeler esnasında özenle imha edilmesi, geri gönderme operasyonlarının kaydının tutulmaması ve failerin sıklıkla maske giymelerinden ötürü teşhis edilmelerinin kolay olmaması nedeniyle de daha da çetrefilli bir hale geliyor.¹³⁶

8.3 AB’NİN REHAVETİ

AB, görünüşe göre insan hakları taahhütleri ile Yunanistan’ın sınır kontrolünde oynadığı rolü uzlaştırmaya çalışıyor. Şubat-Mart 2020 tarihlerinde Türkiye sınırında olan insanlara insafsızca muamele edilmesinin ardından Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen tarafından yapılan ve Yunanistan’ı Avrupa’nın kalkanı olarak nitelendiren yorum ise AB’nin sınır kontrolü nasıl insan haklarından önce tuttuğunu ortaya koydu.¹³⁷ Tüm bunlar yaşanırken Frontex, Yunanistan’a halihazırda en üst düzeyde konuşlandırmış ve hatta Şubat-Mart 2020 tarihlerindeki sınır olayları esnasında ve bu olaylardan sonra bu varlığını daha da artırmıştı.¹³⁸ Uluslararası Af Örgütü, o dönemde ciddi insan hakları ihlallerinin yaşandığına dair sürekli bir şekilde ortaya konulan kanıtların, Frontex’in müdahilliğini etkileyebileceği ve dahi bu ihlallere iştirak etmesi sonucunu doğurabileceğini söyleyerek, Frontex’e ülkedeki operasyonlardan geri çekilme çağrısında bulunmuştu.¹³⁹ Ancak Uluslararası Af Örgütü’nce yapılan bu çağrılar yalnızca yanıtız bırakılmakla kalmadı; geri itme ve şiddet olaylarının çok daha yaygın bir şekilde belgelenmelerinden sonra bile Frontex, Mayıs 2020 tarihinde acil sınır operasyonlarını genişletme kararı aldı.¹⁴⁰

Bu raporda yer verilen olayların tamamının Frontex’in faaliyet gösterdiği bölgelerde yaşandığı iddia ediliyor. Öte yandan Frontex görevlilerinin sayısı, uyuğu ve konumları ile sınır bölgelerine yakın yerlerde konuşlandırıp konuşlandırılmadıkları¹⁴¹ da dâhil olmak üzere birçok konuda, bu kuruluşun eylemlerinin şeffaflığı ve hesap verebilirliğini etkileyen ciddi bir muğlaklık söz konusu¹⁴². Uluslararası Af Örgütü bu raporda dile getirdiği ön bulgu ve endişeleri 2 Nisan 2021 tarihinde Frontex’e ileterek, kurumca yürütülen operasyonlar ile kurum personelinin görevlendirilmelerine dair ilave bilgi talebinde bulundu. Frontex, bu talebe ancak 31 Mayıs 2021 tarihinde bir yanıt verdi; ancak sunduğu yanıtta Uluslararası Af Örgütü tarafından bildirilen bilgi taleplerinin esasına girmeksizin, kurumun iddia edilen olaylarda herhangi bir sorumluluğunun olmadığını ileri sürmekle yetindi.

Frontex’in geri itmelerdeki sorumluluğunu tesis etmeye yönelik çabalar, Frontex Yönetim Kurulu bünyesinde “Temel Haklar ile Ege Denizindeki Operasyonların Hukuki ve İcrai Yönlerine İlişkin Çalışma Grubu’nun” (“FRALO”) kurulmasından ibaret kaldı. Ancak söz konusu çalışma grubu Frontex’in ele aldığı vakalarda herhangi bir sorumluluğu bulunduğu dair bir tespitle bulunmadığı gibi Evros/Meriç bölgesinde yaşanan vakaları da dikkate almadı. Öte yandan yine de FRALO tarafından yayımlanan raporlarda Frontex bünyesindeki temel haklara dair raporlama ve hesap verebilirlik mekanizmalarında ciddi eksikliklerin bulunduğu kaydedilerek, ajansa bu sorunları ele alma çağrısında bulunuldu.¹⁴³

¹³⁶ İstanbul’da faaliyet gösteren Avukat Esin Bozvalı ile gerçekleştirilen mülakat.

¹³⁷ The Guardian, “Göç: AB, Türkiye’nin Sınırı Açmasının Ardından Yunanistan’ı “Kalkan” Olarak Övdü”, 3 Mart 2020, theguardian.com/world/2020/mar/03/migration-eu-praises-greece-as-shield-after-turkey-opens-border

¹³⁸ Frontex, Yunanistan’da Mart-Ekim 2020 tarihleri arasında Ortak Esnek Operasyonel Faaliyetler (FOA Kara 2021) ve kara ve denizde konuşlandırılmış hızlı sınır müdahale ekipleri yoluyla varlık gösteriyor. Polis Tümgeneral Dimitrios Mallios tarafından iletilen mektup; Frontex, “Frontex, Yunanistan kara sınırında hızlı sınır müdahale operasyonu başlattı”, 13 Mart 2020, frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-launches-rapid-border-intervention-on-greek-land-border-J7k21h ve Uluslararası Af Örgütü, *Birleşmiş Milletler Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörü’ne Sunulan Görüş Notu*, yukarıda.

¹³⁹ Uluslararası Af Örgütü, *Avrupa: Siyasi Bir Oyunun Ortasında Kalanlar*, yukarıda; Avrupa Sınır ve Sahil Muhafaza Ajansına İlişkin 13 Kasım 2019 tarih ve 2019/1896 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi.

¹⁴⁰ Frontex tarafından atılan 21 Mayıs 2020 tarihli tweet, twitter.com/Frontex/status/1263386853912305665

¹⁴¹ Lena Karamanidou ve Bernd Kasperek, *Avrupa’nın Göç Yönetiminde Temel Haklar, Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık: Avrupa Sınır ve Sahil Muhafaza Ajansı Frontex Vakası, Küresel Göç: Sonuçlar ve Yanıtlar- Çalışma Tebliği Serisi, RESPOND 2020*, 31 Temmuz 2020, s. 63.

¹⁴² Araştırmada Frontex görevlileri ve Frontex’e ait teçhizatın konuşlandırılmasına dair bilginin “güvenlik gerekçeleriyle” açıklanmadığı kaydedilmektedir. Bkz, Karamanidou ve Kasperek, yukarıda, s. 56.

¹⁴³ Frontex, FRALO Raporu Sonuç Bölümü, Mart 2021, 120 dipnot.

9. SONUÇ VE TAVSİYELER

Bu araştırma, Yunanistan yetkililerinin, deniz ve kara sınırlarından toplu halde sınır dışı etmeyi de kapsayan çeşitli biçimlerde Türkiye'ye geri itmelere (hukuka aykırı zorla geri göndermeler) sistematik olarak başvurduğuna ve böylelikle hareket halindeki insanların haklarını ihlal etmeyi sürdürdüğüne ilişkin kaygı verici bir doğrulama sunmaktadır. Birçok vakada bu uygulamalar, şiddet kullanımı veya tehdidi ile keyfi gözaltı aracılığıyla yapılmaktadır. Bazı vakalarda, geri itmeler, Yunanistan'da kayıtlı koruma statüsüne sahip kişileri de etkilemiştir. Geri itmeler insanların Yunanistan'daki koruma prosedürlerine erişimini sistematik olarak engellemektedir.

Yetkililerin geri itmeleri kabul etmekte ve etkin şekilde soruşturmakta yetersiz kalması; geri itilen kişilere etkili çözüm yolu sunulmaması ve sivil toplum örgütlerinin suçlu gibi gösterilmeye devam edilmesiyle birleşerek, bu tehlikeli durumun sürdürülmesinde rol oynamaktadır.

Araştırma, Türkiye yetkililerinin de zaman zaman mültecileri ve göçmenleri Yunanistan'a geri dönmeleri için tehdit etmek veya baskıya maruz bırakmak, geri itmek ya da kurtarılması gereken kişileri hızla kurtarmakta yetersiz kalmak gibi çeşitli biçimlerde tehlikeye atan uygulamalara başvurduğunu savunmaktadır.

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Uluslararası Af Örgütü'nün tavsiyeleri şunlardır:

YUNANİSTAN YETKİLİLERİNE

- Kara ve denizden gerçekleştirilen tüm geri itmelere **derhal** son verilmeli ve gelecekte de bu tür fiillerden kaçınılmalıdır.
- Hukuka aykırı geri gönderme, aşırı güç kullanımı, dayak ve diğer suiistimallerle ilgili tüm iddialara ilişkin olarak ivedi, bağımsız, tarafsız ve etkili soruşturmalar yürütülmelidir. Mağdurlar ile ihlal bildiriminde bulunan diğer kişi ve kuruluşların bu bildirimleri güven içinde yapabilmeleri güvence altına alınmalı ve bu iddialar gereği gibi araştırılmalıdır.
- Yunanistan'a kara ve deniz sınırlarından giriş yapan kişilere, diğerlerinin yanı sıra, aşağıdaki tedbirler marifetiyle de koruma sağlanmalıdır:
 - Kara ve denizde yürütülen sınır kontrolü operasyonlarının insan hakları hukuku ve geri göndermeme ilkesine uygun olarak gerçekleştirilmesi güvence altına alınmalıdır.
 - Karada ve denizde sınır kontrolü operasyonlarına maruz kalan herkesin, koruma ihtiyaçlarını ifade edebilecekleri bireysel prosedürler ile sınır dışı ve idari gözetim kararlarına karşı etkili hukuk yollarına erişimlerinin olması güvence altına alınmalıdır.
- Mültecilerin ve göçmenlerin düzensiz yollardan ülkeye girişlerinin suç olarak nitelendirilmesine son verilmelidir.

- Yunanistan'da keyfi olarak alıkonulan mülteciler ve göçmenler serbest bırakılmalıdır. Ülkedeki göç bağlamında gerçekleştirilen idari gözetim uygulamalarıyla ilgili olarak, AİÖK de dâhil olmak üzere insan hakları organları tarafından yapılan ve aralarında idari gözetim altına alınan kişilerin kayıtlarının yeterli düzeyde tutulması ve ülke çapındaki alıkoyma merkezlerindeki tutulma koşullarına dair tavsiyelerin de yer aldığı tavsiyelerin tamamı acil olarak uygulanmalıdır.
- Mülteci ve göçmenlerle çalışan kişilerin ve grupların suçlu gibi gösterilmelerine son verilmelidir. Sivil toplum, gazeteciler ve aktivistlerin faaliyetlerini özgürce ve herhangi bir engelle karşılaşmaksızın yürütebilmelerini ve karşılaşılan ihlalleri bildirebilmelerini güvence altına alacak elverişli bir ortam tesis edilmelidir.

TÜRKİYE YETKİLİLERİNE

- Tehdit veya şiddete başvurmayı da kapsayan yöntemlerle kişileri Yunanistan'a geri dönmeye zorlayan veya onlara bu yönde baskı yapan uygulamalara derhal son verin ve benzeri iddialara yönelik hızlı, bağımsız, tarafsız ve etkili soruşturmalar yürütün.
- Sınır denetimi faaliyetlerinin uluslararası insan hakları hukukuna eksiksiz saygı gösterilerek gerçekleştirilmesini sağlayın.
- Türkiye sınırlarında ihtiyaçlı durumdaki kişilere yardım ve destek sağlamaya devam edin.

AB KURUMLARI VE ÜYE DEVLETLERE

- Yunanistan'ın sınırlarında ve ülke genelinde koşulları Avrupa sığınma ve temel haklar hukukuna saygı gösterecek şekilde iyileştirmesini sağlamak için acilen tedbir alın.
- Avrupa Komisyonu, geri itmelerin devam ettiğini gösteren kapsamlı ve tutarlı kanıtlar ışığında, Yunanistan hakkında, AB sığınma ve temel haklar hukukunu ihlal etmekten ihlal prosedürü başlatmalıdır.
- Yunanistan'ın yeterli yetkiler, araçlar ve bağımsızlıkla var olan mekanizmaları geliştirerek Bağımsız Sınır Gözlem Mekanizması kurmasını sağlayın.
- Frontex, karada ve denizde süregelen geri itmeleri ve şiddeti göz önünde bulundurarak, Yunanistan'ın kara ve deniz sınırlarındaki faaliyetlerinin insan hakları açısından yarattığı sonuçları değerlendirmeli ve nihai anlamda Yunanistan'daki faaliyetlerini askıya almak veya geri çekmek amacıyla Avrupa Parlamentosu'nun 2019/1896 sayılı Yönetmelik Madde 46'yı devreye sokmalıdır.
- Yunanistan'dan gelen sığınmacıları ve Türkiye'den gelen mültecileri etkin ve anlamlı şekilde yeniden yerleştirerek AB hukuku ve uluslararası hukuk gereğince dayanışma ilkesini koruyun.

**ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
KÜRESEL BİR İNSAN HAKLARI
HAREKETİDİR.
BİR KİŞİ ADALETSİZLİĞE
UĞRADIĞINDA BU HEPİMİZİ
İLGİLENDİRİR.**

BİZE ULAŞIN

info@amnesty.org.tr

+90 212 361 62 17-18

BİZE KATILIN

facebook.com/uluslararasiaforgututurkiye

@aforgutu

YUNANİSTAN: ŞİDDET, YALANLAR VE GERİ İTMELER

AVRUPA SINIRLARINDA GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE HALA GÜVENLİK VE SİĞİNMA HAKKI SAĞLANMIYOR

Uluslararası Af Örgütü, Yunanistan'daki mülteci ve göçmenlerin geri itilmeleri hakkındaki ilk raporunu 2013 yılında yayımlamıştı.

Ancak Yunanistan, seneler sonra bile AB hukuku ve uluslararası hukuk çerçevesindeki insan hakları yükümlülüklerine aykırı olarak kişileri şiddet içeren ve hukuksuz bir şekilde Türkiye'ye geri göndermeye devam ediyor. Uluslararası Af Örgütü, Yunanistan'dan Türkiye'ye doğru yapılan ve çoğu kez keyfi alıkoyma ve bazı durumlarda işkence boyutuna varan şiddetin de eşlik ettiği 21 yeni yargısız ve hukuka aykırı geri gönderme vakasını belgeledi. Uluslararası Af Örgütü, Yunanistan tarafından gerçekleştirilen bu geri itmelerin ve işlenen diğer ihlallerin, olağanüstü bir duruma verilen bir tepki ya da haydut çeteleri veya diğer yetkililerce işlenen fiiller olarak değerlendiremeyeceğini kanaatini taşıyor. Zira Yunanistan, ülke çapında koordineli olarak yürüttüğü operasyonların yanı sıra bu araştırma da teyit edilen ve uzun bir süredir devam eden ihlaller yoluyla geri itme ve şiddeti fiili bir sınır kontrol yöntemi olarak kullandığını ortaya koyuyor.

Geri itme ve diğer ihlallere ilişkin olarak sürekli bir şekilde artış gösteren onca kanıta rağmen Yunanistan'ın bu vakaları rutin olarak görmezden gelip inkâr etmesi ve gerektiği gibi soruşturmaması akla ve vicdana aykırıdır. AB de defaten Yunanistan'ı bu ihlallerden ötürü sorumlu tutmayarak, bu uygulamaların kökleşmesine neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda sergilediği eylemsizlikle de bunların devamına zımnen onay veriyor.

